

Ellen Mantsinen

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Kirkon alan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK) diakoniatyö
Opinnäytetyö, 2023

”KUN SÄ LÄHET TÄSTÄ NIIN SUT PIDETÄÄN MYÖS MIELESSÄ...”

Avunhakijan kokemus diakoniatyön vaikutuksesta taloudellisesti hädässä

TIIVISTELMÄ

Ellen Mantsinen

”Kun sä lähet tästä niin sut pidetään myös mielessä...” Avunhakijan kokemus diakoniatyön vaikutuksesta taloudellisessa hädässä

81 sivua ja 6 liitettä

Kevät 2024

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Kirkon alan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) diakoniatyö

Opinnäytetyössä tutkittiin, miten diakoniasta taloudellista apua hakeva kokee diakonian avustustilanteen ja taloudellisen avun vaikuttaneen elämäntilanteeseensa ja hätäänsä. Tein opinnäytetyöhön liittyvän aineistonkeruun lisälmen seurakunnassa. Opinnäytetyötä on mahdollista käyttää jatkossa diakonian taloudellisen avun kehittämisessä.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen tutkimus, jossa on mukana myös hieman kvantitatiivista otetta hädän määrän ymmärtämiseksi ja kuvaamiseksi. Tutkimusaineisto koostui seitsemästä marras-joulukuussa 2023 tehdystä teemahaastattelusta, yhdessä haastattelussa oli pariskunta haastateltavana. Aineiston analysointi tapahtui sisällönanalyysin avulla ennen tutkimustulosten kirjoittamista.

Tämän tutkimusaineiston mukaan diakonian taloudellinen avustustilanne ja apu vaikutti avunhakijan elämäntilanteeseen merkittävästi kokemuksena turvallisuudentunteen synnyttäjänä. Vaikka taloudellinen saatu apu oli konkreettista, se kiitoutui henkisen tuen kanssa yhteen kokonaisvaltaisesti koetuksi kohtaamiseksi diakoniatyöntekijän kanssa. Tällöin tuki vaikutti omaan elämäntilanteeseen ja hätään niin ikään kokonaisvaltaisesti. Rahassa mitattava aineellinen apu esimerkiksi ruokana helpotti akuutissa puutteessa vahvistaen turvallisuudentunnetta ja arjessa selviytymistä toivon lisääntyessä ja hädän vähentyessä. Henkistä tukea pidettiin merkittävänä omalle jaksamiselle niin avustustilanteessa kuin sen jälkeen omassa elämässä. Jaksamista auttoi tietoisuus saatavilla olevasta avusta ja yhdessä tekeminen silloinkin, kun voimavarat olivat vähäiset ja osallisuus toteutui diakoniatyöntekijän avulla. Yksi avunhakija koki saaneensa riittämätöntä taloudellista tukea, jolloin turvattomuus, epätietoisuus ja -toivo sekä hätä lisääntyivät.

Tämä tutkimus osoitti diakonian taloudellisen avun tilanteissa ihmisen näkemisen ja kuulemisen tärkeyden kokonaisena omassa elämäntilanteessaan. Ruokakassi toi välittömän ja konkreettisen helpotuksen, minkä lisäksi koettiin saadun voimaa jaksaa arjessa. Tämä voima syntyi tämän tutkimusaineiston perusteella koetusta turvan tunteesta, toivosta ja tietoisuudesta, että on jonkun mielessä, ei ole enää yksin. Kokonaisvaltainen tuki vaikutti myös kokonaisvaltaisesti.

Asiasanat: avustustilanne, diakonian taloudellinen apu, hätä, tietoisuus, toivo, turvallisuudentunne

ABSTRACT

Ellen Mantsinen

“When you leave here you will also be kept in mind...” The experience of a person who sought for help from diacony work on the effect of the aid on their financial distress.

81 pages and 6 appendices

Spring 2024

Diaconia University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services (AMK), Diaconia Work

The thesis investigated how those seeking financial assistance from diaconia experienced the situation and how the financial aid has affected their life circumstances and distress. The data collection related to the thesis was conducted in the Iisalmi parish. The thesis can be used in the future for the development of financial aid within diaconal work.

The thesis was a qualitative study, incorporating some quantitative elements to understand and describe the extent of distress. The research material consisted of seven thematic interviews conducted in November – December 2023, with one interview involving a couple. The data analysis were done before writing the research results.

According to this research material, the diaconal financial assistance situation and aid significantly affected the recipient's life circumstances as a generator of a sense of security. Although the financial assistance received was tangible, it was intertwined with emotional support, creating a holistic encounter with the diaconal worker. In this context, the support also had a holistic effect on the individual's life circumstances and distress. Monetary material assistance, such as food, eased acute deprivation, strengthening the sense of security and everyday coping, as hope increased and distress decreased. Emotional support was considered significant for one's resilience both in the assistance situation and afterwards in one's own life. Awareness of available assistance and collaboration, even when resources were limited, facilitated resilience with the assistance of diaconal workers. One aid recipient felt they had received insufficient financial support, leading to increased feelings of insecurity, uncertainty, hopelessness, and distress.

This research demonstrated the importance of recognizing and listening to individuals in their entirety within their life circumstances in diaconal financial aid situations. The food basket gave concrete and immediate relief and in addition, a sense of strength to persevere in daily life. This strength, based on the research material, stemmed from a sense of security, hope, and awareness that someone cares, that one is not alone anymore. Comprehensive support also had an overall effect.

Keywords: aid situation, awareness, diaconal financial assistance, distress, hope, sense of security

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 DIAKONIAN TALOUDELLINEN APU TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄÄN	5
2.1 Suomen sosiaaliturva kirkon diakonian määrittelijänä.....	6
2.2 Kirkkojärjestys ja ympäristö seurakuntadiakonian määrittelijänä	9
2.3 Seurakunnan missio diakonian määrittelijänä	13
2.4 Seurakunnan visio diakonian määrittelijänä	14
3 TALOUDELLINEN HÄTÄ, DIAKONIAN AVUSTUSTILANNE JA APU	17
3.1 Avustustilanne prosessina	19
3.2 Avustustilanteen elementit, taloudellinen apu ja avustus	25
3.3 Mitä hyötyä on diakonian taloudellisesta avusta?.....	29
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	31
5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TYÖELÄMÄKUMPPANI	33
6 TUTKIMUS-, AINEISTON KERUU- JA ANALYYSIMENETELMÄT	34
6.1 Teemahaastattelujen toteutus.....	36
6.2 Sisällönanalyysi.....	41
7 TUTKIMUSTULOKSET	45
7.1 Häätä avunhakijan kokemuksena.....	46
7.2 Diakonian taloudellisen avun vaikutus hädän määrään.....	47
7.3 Kokonaisvaltaisen avun vaikutus elämään on kokonaisvaltaista.....	50
8 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	58
9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	63
LÄHTEET.....	70
LIITE 1. Taloudellisen avustamisen periaatteet	83
LIITE 2. Tutkimuslupahakemus.....	84
LIITE 3. Haastattelupyynnöt diakoniatyöntekijän tapaamisella ja teksti- tekstiviestinä.....	85
LIITE 4. Haastattelusuostumuslomake ja vaitiolositoumus.....	87
LIITE 5. Teemahaastattelurunko.....	88
LIITE 6. Hätämittari hädän määrän kokemuksen kuvaajana	89

1 JOHDANTO

Tässä ajassa on jotain samaa kuin 90-luvun lamavuosina tutustuessani diakonian taloudelliseen avustamiseen sosionomiopiskelijana: *Miten ihmeessä niin vähillä varoilla voi kukaan tulla taloudellisessa hädässään autetuksi? Mitä diakonian apu taloudellisessa hädässä oikeastaan on?* Tuolloin noin 30 vuotta sitten löysin eräänä vastauksena, että avustustilanteen ”laatu” syntyy työntekijän ja asiakkaan välisestä kohtaamisesta, missä saa ”oikeaa apua oikealla tavalla”, missä osataan tunnistaa asiakkaan kannalta ”oikeita asioita”. Kävi selväksi, ettei näitä asioita ratkota yksipuolisesti, vaan niin asiakkaan omalla osallisuudella kuin työntekijän kyvyllä mahdollistaa avun hakijan toimijuutta ja kykyä toimia auttamistahojen verkostossa on suuri merkitys.

Nyt työuran lopulla palasin diakonian maailmaan. Kohtasin uusia, mielenkiintoisia kysymyksiä ja samalla ns. ”jännitteitä” kuin liki kolmekymmentä vuotta sitten. Onko diakonian toimintaympäristö aina myllerryksessä? Venäjä hyökkäsi Ukrainaan 2022, mikä vaikutti diakoniaan tuoden paitsi uusia avun tarvitsijoita myös elinkustannusten nousun ympäri Eurooppaa. Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa tammikuussa 2023 ja uusi hallitus kesäkuussa 2023 säästösuunnitelmien. Keväällä 2023 diakoniatyöntekijöiltä tehdyn kyselyn mukaan (Diakonia avaa kirkon ovia, 2023, s. 17) yhä useimmissa kodeissa on sama tilanne: perusturvan tai pienen palkan varassa rahat eivät riitä enää pakollisiin menoihin. Tätä taustaa vasten tultaneen kysymään tulevaisuudessa yhä enemmän erilaisten toimien vaikuttavuutta ihmisten elämään?

Sekä auttamistyön eettiset periaatteet yhteiskunnassamme (esim. Arki, arvot ja etiikka, 2022; L 812/2000) että myös kirkkomme normit ja strategiat (esim. Ovet auki, 2020) ohjaavat lähtemään liikkeelle kysymysten kanssa sieltä, missä ihmiset itse ovat. Tässä työssä etsin diakonian taloudellisen avun kautta ymmärrystä diakonian tarkoitukseen ja omaan rooliini diakoniatyöntekijänä. Tarvitsen avunhakijan kokemustietoa nähdäkseni niitä vaikutuksia ja mahdollisuuksia, mitä taloudellisella auttamisella voi olla ja mitä ammattilaisena minun kannattaisi oppia ja tavoitella työssäni.

2 DIAKONIAN TALOUDELLINEN APU TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄÄN

Suomen ev.lut. kirkossa diakoniaa ja diakonian taloudellista avustamista on tutkittu erityisesti käyttämällä tutkimusaineistona tilastoja, diakoniabarometreja, asiantuntijoiden lehtiartikkeleita sekä diakoniatyöntekijöiden haastatteluja (esim. Kirkkohallituksen vuosittaiset tilastot; Diakoniabarometrit 2022 ja 2020; Rissanen, 2023; Juntunen, 2011; Juntunen ym., 2006). Näiden lisäksi Ulla Jokela on väitöskirjassaan vuodelta 2011 havainnoinut ja haastatellut myös diakonian asiakkaita heidän subjektiivisesta kokemuksestaan diakoniatyöstä ja sen merkityksestä muun muassa taloudellisen avustamisen tilanteessa. Taloudellista avustamista varten on koettu tarpeelliseksi kehittää diakoniaan myös taloudellisen avustamisen opas (Ormiskangas & Pietiläinen, 2022). Eri koulutusasteissa on tehty pääasiassa diakoniatyöntekijöiden kokemuksista (barometrit, Juntunen, 2011) tutkimuksia, mutta aihepiiriä on tutkittu myös asiakkaan näkökulmasta (Jokela, 2011; Ojala & Särkkä, 2012). Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus etsiä ymmärrystä siihen, miten diakonian apu on vaikuttanut koettuun hätään nyt hyvinvointialueelle siirtymisen myötä avun hakijan omana kokemuksena.

Taloudelliseen avustamiseen kulminoituu mielestäni koko diakonian olemuksen ja tekemisen ristiriidat, jännitteet ja erilaiset ulottuvuudet. Näistä muutama esimerkki: aineellisen ja henkisen avun erottaminen toisistaan verrattuna kokonaisvaltaiseen auttamiseen tai ihmisarvon, osallisuuden ja toimijuuden kunnioittaminen ja vahvistaminen verrattuna diakoniakäsitykseen hyväntahtoisuutena, missä autettava on kohteena. Samoin kuin esillä voi olla suurimmassa hädässä olevien auttaminen sen sijaan, että tavoitellaan kaikkien auttamista. Diakonia voidaan ymmärtää ”kapeasti” seurakunnan tai kirkon yhtenä työalana tai sitä vastoin laajemmin diakonisena kirkkona/seurakuntana. Tämä diakonian jännitteisyys voi näyttäytyä arjessa joskus työntekijävetoisena ammatillisena toimintana, vaikka ihanteena olisi kaikkien kristittyjen yhteinen oleminen ja tekeminen lähimmäisinä toisilleen. Myös haavoittuvassa asemassa olevan oikeuksien ja ihmisarvon puolustaminen voi aiheuttaa ristiriitaa, kun samaan aikaan diakoniatyöntekijä on yhteistyökumppani auttamisen verkostoissa. Käsitteet voivat niin ikään aiheuttaa

hämmennystä: mikä termi olisi luontevin kuvaamaan apua hakevaa ihmistä: asiakas, lähimmäinen vai ehkä avun hakija? (Jokela, 2011, s. 188–190; Kylätasku, 2011; Huhanantti & Wallenius, 2022, s. 15–16; Komulainen, 2022, s. 24–30; Malkavaara, 2022; Saarela, 2023; Diakonian barometri 2020; 2022; Diakonia avaa kirkon ovia, 2023.) Nämä jännitteet eivät ole läsnä ainoastaan diakonian taloudelliseen avustamiseen vaikuttavina ulkoisina ympäristötekijöinä, vaan diakonia-työntekijällä itsellään – enemmän tai vähemmän tiedostettuna – ammatillisena itseymmärryksenä ja asenteena avustustilanteissa. (Vrt. Juntunen, 2011, s.113-114).

2.1 Suomen sosiaaliturva kirkon diakonian määrittelijänä

Suomessa julkinen valta on pyrkinyt turvaamaan kansalaistensa yhdenvertaisuutta, tasa-arvoisuutta ja ihmisarvoista elämää eduskunnan säätämällä lailla. Näitä lakeja ovat muun muassa perustuslaki (L 731/1999), joka tarkentuu kunkin elämän alueen asianomaisilla lailla, kuten esimerkiksi lailla toimeentulotuesta (L 1412/1997), sosiaalihuollosta (L 1301/2014) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L 812/2000). Näiden lakien tarkoituksena on taata välttämättömän toimeentulo ja huolenpito ihmiselämän kaikissa vaiheissa ja tilanteissa. Toisin sanoen sosiaaliturva tarkoittaa palveluja ja rahana maksettavia etuuksia elämässä välttämättömän taloudellisen pärjäämisen mahdollistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä on huolehtia mm. toimeentulotuen johtamisesta, ohjaamisesta ja kehittämisestä osana sosiaalihuoltoa. Toimeentulotuen käytännön toteutuksesta vastuu on delegoitu kelalle ja hyvinvointialueille: taloudelliseen tilanteeseensa apua tarvitseva hakee perustoimeentuloa kelalta ja täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueelta. (Kela, 2023; Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023.)

Toimeentulotuki on viimesijainen saatavissa oleva tuen muoto muiden tukien ja etuuksien jälkeen. Elleivät ne ole riittäviä, on mahdollista saada toimeentulotukea, mikä lasketaan välttämättömien menojen mukaan. Toimeentulotuki jaetaan

kolmeen osaan: kelalta haettavaan perustoimeentulotukeen ja hyvinvointialueelta haettavaan täydentävään ja ennaltaehkäisevään toimeentulotukeen. Karkeasti sanoen perustoimeentulotuki on tarkoitettu päivittäisiin välttämättömiin arjen menoihin, täydentävä erityisiin tarpeisiin ja ennalta ehkäisevä oma-toimiseen suoriutumiseen. Toimeentulotuki on tarveharkintaista, yleensä siitä tehdään päätös kuukaudeksi kerrallaan. (L 1412/1997; STM, 26.6.2023.)

Perustoimeentulotuki koostuu ns. perusosasta ja tarpeellisen suuruista muista perusmenoista. Perusosa on laskennallinen summa, jolla tulee kattaa jokapäiväiset välttämättömät ravinto- ja vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, henkilökohtaiseen ja kodin puhtauteen liittyvät menot, paikallisliikennemaksut, sanomalehtitilaukset, puhelimen ja tietoliikenteen käyttö, harrastus- ja virkistystoiminta sekä vastaavat muut henkilön ja perheen arjen toimeentuloon kuuluvat kulut. Esimerkiksi yksinasuvalle perusosan määrä on 587,71 euroa kuukaudessa vuonna 2024. Perusosan lisäksi muihin tarpeellisiin menoihin voi saada perustoimeentulotukea. Muita tarpeellisia menoja ovat asumismenot (vuokra tai vastike, lämmitys, vesi- ja sähkölasku, kotivakuutus, terveydenhuoltomenot (esim. reseptilääkkeet), muuttoon liittyvät menot, lasten päivähoito, ilta- ja aamupäiväkerhot, etävanhemman tapaamiset ja esim. välttämättömän henkilötodistuksen tms. hankinta. (STM, 26.6.2023; Kela, 21.6.2023.) Hyväksytyjä asumismenoja varten kela on laatinut kuntakohtaiset rajat, esim. yksin asuvalle rautavaaralaiselle hyväksytään asumismenoja yhteensä enintään 420 euroa ja vastaavasti iisalmelaiselle 440 euroa kuukautta kohden, kun taas Kuopiossa tai Helsingissä vastaavat luvut ovat 540 tai 694 euroa kuukautta kohti. (Kela, 23.1.2024.)

Hyvinvointialueelta haettava täydentävä toimeentulotuki on tarkoitettu hakijan tai hänen perheensä erityisiä tai olosuhteista johtuvia tarpeita varten tai itsenäistä suoriutumista vahvistamaan. Tällaisina tarpeina tai olosuhteina pidetään esim. pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta, lasten harrastusten erityisiä tarpeita tai muuta vastaavaa tilannetta. Ehkäisevällä toimeentulotuella hyvinvointialueelta tavoitellaan hakijan tai hänen perheensä oma-toimista suoriutumista turvallisuutta vahvistamalla ja syrjäytymistä sekä pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta ehkäisten. Tällöin tukea voidaan myöntää esimerkiksi äkillisen talousahdingon helpottamiseen tai asumiseen, jotta hakijan

omatoiminen arjessa selviytyminen olisi mahdollista. Kaikkiin toimeentulotuen muotoihin on oikeus hakea muutosta sieltä, mistä apua on haettu (kela tai hyvinvointialue). Muutoksenhakuohje on ao. viranomaisen antaman päätöksen mukana. (L 1412/1997; Kela 18.4.2023; 15.8.2023.)

Kaikesta huolimatta on mahdollista, että kansalaisten hyvinvointia tavoittelevan järjestelmän tarjoama apu ei kaikissa tilanteissa ole taloudellista apua hakevan itsestään selvä oikeus. Käytännössä näin tapahtuu silloin, kun laskennalliset menot ovat pienemmät kuin hakijan todelliset menot: laskennallisiin menoihin ei esimerkiksi lasketa investointeja omaisuuteen ja niistä koituvia korko-, lainan lyhennys- yms. kuluja poikkeuksena omistusasunnon hankinnasta tai perusparannuksesta aiheutuvat lainojen korot. Sen sijaan laskelmaan lasketaan yleensä kaikki tiliotteella näkyvät tulot sisältäen mm. lainojen nostot, rahalahjat yms. tilille panot. Perustoimeentulotukilaskelmassa olevissa muissa kuin perusosaan kuuluvissa menoissa viranomaisen harkitsee, mikä on kohtuullista ja välttämätöntä (esim. sähkömenot). Esimerkiksi jos asumismenot eivät ole kohtuulliset, ne voivat aikaansaada kielteisen toimeentulotukipäätöksen ja viranomaisen kehotuksen etsiä edullisempaa asuntoa. Erikseen on menoja, joita toimeentulotukilaskelmaan ei oteta mukaan, koska niitä ei pidetä välttämättöminä (esim. oman auton huoltoon ja käyttöön liittyvät menot), sillä tavoitteena on suosia julkista liikennettä tms. järjestelyä edullisuutensa vuoksi. Toimeentulotukeen sisältyy myös kannustusta itsenäiseen suoriutumiseen esim. työllistymistoimiin sitoutuminen voi vaikuttaa toimeentulotuen määrään. (Kela 30.6.2023.)

Kelan annettua kielteisen päätöksen perustoimeentulotuesta tai sen ollessa riittämätön, hyvinvointialueen viranomaisen voi jatkaa hakijan pyynnöstä toimeentulotuen tarpeen harkintaa tarkastellen hakijan elämäntilanteen kokonaisuutta. Ellei hyvinvointialueen viranomaisen näe erityisen tuen tarvetta, sellaisia olosuhteita tai tuen vahvistavan itsenäistä ja omatoimista suoriutumista, hän tekee kielteisen päätöksen tai myöntää osaan menoja tukea, mutta ei välttämättä kaikkeen. (Kela, 30.6.2023; STM, 26.6.2023; esim. Pohjois-Savon hyvinvointialue, Taloudellinen tukeminen i.a.-a; Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen soveltamisohjeet, i.a.-b.) Tällöin hyvinvointialueen viranomaisen voi ohjata apua hake-

van ”viimeiselle luukulle” diakoniaan tai taloudellista hätää kokeva ottaa itsenäisesti yhteyttä diakoniatyöntekijään (ks. Grönlund & Hiilamo, 11.4.2006, s. 134 – 135, s.143).

Sosiaaliturvajärjestelmästämme huolimatta 90-luvulta alkaen diakonian taloudellinen apu on jäänyt pysyväksi, mikä on useissa tutkimuksissa ja havainnoissa todettu (mm. Grönlund & Hiilamo, 2006, s. 12, 27; Juntunen, 2011; Kuusimäki, i.a.; Alava, 2020, s. 85 - 86; Huhanantti & Wallenius, 2022, s. 9). Diakonian toimintaympäristössä sosiaaliturvajärjestelmämme toimivuus onkin eräs tekijä, joka vaikuttaa diakoniaan ja sen määrittelyyn siihen kohdistuvine odotuksineen ja tarpeineen. Toisin sanoen hädän ja auttamisen tarpeessa olevien ihmisten määrä mitä ilmeisemmin lisääntyy diakonian taloudellisen avun piirissä silloin, kun yhteiskunnassamme ei lakien edellyttämiin toimiin ja tavoitteisiin päästä. (ks. Kuusimäki, i.a.-d; Grönlund & Hiilamo, 2006, s. 143; Hiilamo ym. 2023)

2.2 Kirkkojärjestys ja ympäristö seurakuntadiakonian määrittelijänä

Kirkkolaki (652/2023) velvoittaa seurakuntaa diakoniaan perustehtävänsä toteuttamiseksi (KL 3:1; 1:2) ja Kirkkojärjestyksen (KJ 657/2021 v 2023) 24. pykälässä tätä tehtävää tarkennetaan ja ohjataan katsomaan vierelle ja ympärille etsien suurinta hätää ja niitä, jotka ovat jäämässä apua vaille. Toisin sanoen diakoniaa veloitetaan jalkautumaan seurakunnan ja ympäristönsä ihmisten elämään etsimään vastausta ”tutkimuskysymykseen”, mihin ihmiset eivät saa apua elinympäristössään, ketkä ovat hädässä, mikä on suurinta hätää? Diakonia ja diakoniatyö ovat siis aina suhteessa ympäristöönsä ja sen tarpeisiin. Tämän vuoksi diakoniatyön toimintaa suunnitellessa puhutaan usein työn painopistealueista – alueista, joilla on hätää, mutta apua vähän. Toimintaympäristönsä tutkimisen lisäksi tehtävänanto on samalla lupaus hädässä olevalle tulla autetuksi. Tästä tehtävästä on vastuussa koko seurakunta, ei vain diakoniatyöntekijä. Tässä opinnäytetyössä tarkastelun kohde on rajattu kuitenkin tutkimusaineistossa ja –kysymyksessä ammatilliseen auttamistilanteeseen taloudellista apua hakevan ja diakoniatyöntekijän kohdatessa toisensa.

Koska seurakunnat ovat eri puolilla Suomea ja erilaisia niin toimintaympäristöltään kuin resursseiltaan yhtäläisyyksistään huolimatta, diakonian sisältö määrittään tarkemmin seurakunnissa (esim. Diakoniabarometri 2020, s. 21 - 22). Pandemioiden ja sotien maailmassa, hyvinvointialueiden ja erilaisten hallitusohjelmien Suomessa diakonian määrittely ei liene yksioikoinen tehtävänanto. Diakonia on kontekstiinsa sidottua niin yksilön, yhteisön kuin yhteiskunnan tasolla, mihin viitannee mm. teologian tohtori Elina Juntunen, joka kaipaa diakonian määrittelmän tutkimista tässä ajassa (Hiilamo & Salonen, 2021, s. 73). Niin ikään tuoreimman diakoniatyöntekijöille tehdyn kyselyn (Diakonia avaa kirkon ovia, 2023, s. 18) mukaan diakonian taloudelliseen avustamiseen kaivataan nykyistä laajempaa määrittelyä toisaalta nopeaa apua varten äkillisissä kriiseissä kuin pitkäaikaisessa ahdingossa jaksamaan jatkuvaa niukkuutta.

Diakonian periaatteisiin liittyy vahvana osallisuus, toimijuus, ehdottoman ihmisarvon kunnioitus ja myös pyyteettömyys. Suomen ev.lut. kirkon verkkosivuilla on kerrottu kirkon diakonian periaatteista ja suuntaviivoista (Suomen ev.lut. kirkko, 2024; ks. myös Diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet, 2016; Karppinen, 2020; Diakonian viranhaltijan ydinosaamiskuvaus, 2020). Nämä mainitut periaatteet liittyvät käsittääkseni vahvasti toisiinsa ja tarkoittavat esimerkiksi taloudellisen hädän tilanteessa sitä, että avun hakijasta ei tule tehdä toiminnan kohdetta, vaan yhteinen tarkastelun kohde on esimerkiksi ihmisen kokema hätä. Tällöin avun hakijan on mahdollista toimia ja käyttää voimavarojaan muutokseen, mitä tarvitaan hädän lievittämisessä ja elämässä eteenpäin pääsyssä. Ihmisarvon puolustaminen voi tarkoittaa käytännössä esim. taloudellisesti heikossa asemassa olevan ihmisen perusoikeuksien puolustamista auttamalla häntä saamaan lakisääteiset etuutensa. Tämä voi olla toisaalta verkostoyhteistyötä kuin yhteistä työtä yhteiskunnan tasolla heikoimmassa asemassa olevien ihmisarvon puolustamiseksi ja päätöksentekoon vaikuttamiseksi epäkohtien tai –oikeudenmukaisten asioiden korjaamiseksi. Pyyteettömyydellä tarkoitetaan sitä, ettei auttamiseen, esim. em. etuuksien saamiseksi saa olla esteenä hakijan mielipiteet, kulttuuri tai uskonnollinen vakaumus (tai uskonnottomuus) eikä hädänalaisen tilannetta tule käyttää hyväksi. (Kuusimäki i.a.-a.)

Taloudellisen auttamisen periaatteet kuvataan kirkon verkkosivuilla: mm. avun kertaluontoisuuden, viimesijaisuuden, yksilöllisen tilanteen, kokonaisvaltaisuuden, verkoston kanssa tehtävän yhteistyön tarpeen, vaitiolovelvollisuuden ja päättäjiin vaikuttamisen huomioimisena (ks. liite 2, ”Taloudellisen avustamisen periaatteet”). Jos yhteiskunnan resurssit vähenevät ja avuntarve kasvaa, miten käy niin hyvinvointivaltion lakisääteisten kuin kirkkojärjestyksen antamien lupaus-ten kanssa? On mielestäni ymmärrettävää, että viimeisimmässä diakoniabarometrissä 2022 diakoniatyöntekijät kokevat kaipaavansa hyvinvointialueille siirtymisen myötä toimivaa verkostotyötä ja kumppanuutta muiden auttamistahojen kanssa toiveena tiedostaa yhteinen tavoite sekä toisiansa täydentävä rooli (Hammarén & Kainulainen, 2022, s. 115, 123).

Suomen ev.lut. kirkko julkaisee kahden vuoden välein Diakoniabarometriksi kutsutun kyselytutkimuksen, missä kuvataan diakoniatyötä, sen sisältöä sekä diakoniatyöntekijöiden kokemuksia työstään ympäri Suomen seurakuntien. Diakoniabarometriin koottu tieto koostuu myös diakonian tilastoista, ammattikirjallisuudesta ja alan tutkimuksista. Joka tiedonkoontivuosi tutkimuksessa ei kysytä tai tarkastella välttämättä tarkalleen samoja asioita, koska diakonian luonteen mukaisesti tutkimusta pyritään tekemään ajan hermolla. (Alava ym., 2020, s. 13 - 15.) Tätä tutkimusta voinee pitää eräänä keinona hahmottaa diakonian toimintaympäristöä sekä ympärillämme olevaa hätää, jotta voisimme löytää he, jotka tarvitsevat apua eniten. Tässä opinnäytetyössä diakoniabarometreistä lähteinäni ovat Diakoniabarometri 2020, Aina uuden edessä (Alava ym.) ja Diakoniabarometri 2022, Muuttuva ja muuttava diakonia (Hammarén ym.).

Diakoniabarometrien 2020 ja 2022 mukaan asiakasmäärät ovat lisääntyneet, avun tarve kasvanut, taloudellinen avustaminen on keskeistä työtä diakoniassa, vaikka sielunhoito on tärkeintä sekä terveys ja toimeentulo korostuvat huolenaiheina. (Kalanti, 2022, s. 40 – 43; 53; Ryökäs, E. ym. 2022, s. 127, 129 – 130; Alava, 2020, s. 79, 84 - 87.) Viimeisimmän julkaistun diakoniabarometrin vuodelta 2022 mukaan diakonian asiakasryhmän ”viiden kärki” on pysynyt samana vuosien 2020 ja 2022 barometreissä: mielenterveysongelmista kärsivät, fyysisesti sairaat, säännöllistä toimeentulotukea saavat, toistuvaa ruoka-apua tarvitsevat

sekä pitkäaikaistyöttömät (Kalanti, 2022, s. 38). Samaan aikaan on havaittu pienituloisten tai ylivelkaantuneiden työssäkävijien kanssa tapaamisten diakoniassa lisääntyneen. (Kalanti, 2022, s. 38; Ryökäs ym., 2022, s. 129-130.)

Diakoniabarometriin 2020 ja 2022 mukaan diakoniatyöntekijät olivat kohdanneet arjessaan saman kaltaisten ilmiöiden lisääntymistä kuin Tilastokeskus (2023) tuo esille elinolotilastossaan köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrän kasvuna vuodesta 2020 vuoteen 2021. Elinolotilastoissa henkilön katsotaan olevan köyhyys- tai syrjäytymisriskissä, jos ”hänen kotitaloutensa on pienituloinen, vaaja-työllinen tai kotitaloudessa esiintyy vakavaa aineellista ja sosiaalista puutetta”. Tällaisessa tilanteessa olevien henkilöiden määrä oli kasvanut Suomessa vuodesta 2020 vuoteen 2021 reilulla 100 000 henkilöllä ollen nyt liki 900 000 (16,3 % kotitalousväestöstä). Tämä kehitys tapahtui liki kokonaan pienituloisten henkilöiden määrän kasvulla. Toimeentulovaikeudet kasvoivat tänä aikana eniten yksinhuoltajilla, joista suuria vaikeuksia ja vaikeuksia kokeneiden määrä nousi 13,9 %:sta 18 %:iin. (Tilastokeskuksen tiedote 24.3.2023.) Tämä tilastokeskuksen tieto on siis kerätty ajalta ennen Ukrainan sotaa, jonka myötä elämisen kustannukset ovat nousseet (ks. mm. UNDP, 2022). Tästä voisi päätellä riskissä olevien määrän lisääntyneen edelleen, koska pienillä tuloilla saa yhä vähemmän ja se on sitä hankalampaa, jos kotitalouksissa on vain yksi aikuinen. Diakoniatyöntekijät ovat olleet huolissaan myös yhdenvertaisista ja saavutettavissa olevista palveluista hyvinvointialueille siirtymisen myötä (Hammarén & Kainulainen, 2022, s. 110 – 111). Diakonian asiantuntijat arvelevatkin niin tutkijoina kuin kentällä työntekijöinä olevan kysyntää monenlaiselle yhteistyölle ja siihen sitoutumiselle nyt ja tulevaisuudessa (ks. Hammarén & Kainulainen, 2022, s. 113, 118-119; Ryökäs ym., 2022, s. 135 – 139).

2.3 Seurakunnan missio diakonian määrittelijänä

Jo vuonna 1943 Kirkkolaki velvoitti jokaiseen seurakuntaan diakoniatyöntekijän viran perustettavaksi, mutta ei tarkalleen kertonut, mitä sillä viralla tehdään – tai mitä seurakunnan perustehtävänä olevan diakonian tulisi käytännössä olla kyseisessä seurakunnassa (KL 652/2023, KL 3:1, 1:2). Diakoniatyöntekijällä tarkoitetaan kirkon viranhaltijaa, jolla on ammattikorkeakoulupohjainen joko terveystieteiden sairaanhoitajatutkinto (diakonissa) tai sosiaalialan sosionomitutkinto (diakoni). Molempiin diakoniatyöntekijän koulutuksiin sisältyy kirkollisen pätevyyden vaatimat opinnot (90 op), mikä tarvitaan työelämässä. Paitsi seurakunta yhteisönä myös siihen palkattu työntekijä tarvitsee mielestäni ymmärrystä omasta olemassaolosta – tätä viisautta on saatavissa opintojen avulla, mutta kuten kaikki tieto on suhteellista, sitä tarvitsee työssä soveltaa käytäntöön ja opetella uudelleen uusissa tilanteissa. Koko kirkon tasolla ja seurakunnissa toteutettavat strategiat kuvastanevat tätä jatkuvaa uudelleen oppimisen tarvetta vaihtuvissa olosuhteissamme (esim. Ovet auki –strategia).

Diakonian perustehtävän eli mission ymmärtäminen kokemukseni mukaan vaikuttaa myös diakonian taloudellisissa avustustilanteissa: se voi selkeyttää diakoniatyöntekijän roolia suhteessa avun hakijaan, omaan työyhteisöön ja seurakuntaan sekä muihin ympäristön auttamisjärjestelmiin (vrt. esim. Kuusimäki, i.a.-a.; Malkavaara, 2022; Latvus & Elenius, 2007, s. 282). Toisaalta niin seurakunnan perustehtävän toteuttaminen kuin diakonian roolinkin löytäminen ei välttämättä tapahdu helposti, sillä se vaatii seurakunnalta yhteisönä jonkinlaista toimintaympäristönsä tutkimista, keskustelua, dialogia, yhteistä näkemystä ja jakamista, jotta esim. diakonian taloudellisen auttamisen rooli olisi yhteisesti tiedostettu? Olisiko tällaisen pohdinnan myötä diakonian taloudelliselle avustamiselle osoitettavissa oma roolinsa myös muiden auttamistahojen kumppanina unohtamatta sen hengellistä ulottuvuutta? Käsittääkseni Elina Juntunen (2011, s. 98) viittaa tähän rooliin, ettei diakonian taloudellinen apu jäisi vain sosiaalityön jatkeeksi?

”Kirkon sosiaalityö” eli diakonia perustuu kirkon yhteiseen perustehtävään, ilosanomasta kertomiseen eri tavoin ja sen elämistä todeksi lähimmäisenrakkautena (ks. 1993 uudistettu Kirkkolaki; Latvus & Elenius, 2007, s. 15 – 16). Kirkon diakonian ja yhteiskunta –toimintojen johtaja Kalle Kuusimäki (i.a.) käyttää ev.lut. kirkon verkkosivuilla tällaisesta kirkosta käsitettä ”välittämään kutsuttu yhteisö” (ks. liite 1; Raamattu ja diakonia, i.a.; Malkavaara, 2020 s. 27). Diakonian juuret nähdään apostolien aikaisessa alkuseurakunnassa yhteisöllisenä välittämisenä (Ap.t. 2: 42-47) ja Jeesuksen ”mallina lähimmäisen kohtaamisesta, esim. Lupaupias samarialainen -kertomuksessa (Lk. 10: 30-37). Jo Vanhassa testamentissa profeetat puolustivat leskiä, orpoja, köyhiä ja muukalaisia. Uudessa testamentissa Jeesus meni sairaiden, vammautuneiden, kerjäläisten, prostituoitujen ja muiden syrjään sysättyjen luo. Hän kysyi usein: ”Mitä tahdot, että Sinulle tekisin?” (esim. Lk. 18:41) näyttäen mallia läsnä olosta, kohdatuksi tulemisesta ja omaa elämää eteenpäin vievien ratkaisuihin kannustamisesta.

Ellei seurakunnassa ole yhteistä tietoisuutta yhdessä sovituista taloudellisen avun periaatteista ja käytännöistä, lienee mahdollista Ulla Jokisen väitöskirjatutkimuksen (2011, s. 186-187) mukainen tilanne, missä diakoniatyöntekijällä on paljon valtaa avustamistilanteessa. Jos yhteinen tietoisuus tarkoittaa lähinnä avustamismäärärahabudjetissa pysymistä, onko taloudellinen avustaminen enemmän hyväntahtoisuuteen perustuvaa sattumanvaraisuutta kuin suunnitelmallista (tavoitteellista) toimintaa? Liittyykö tähän kysymykseen diakonian asiantuntijoiden Elina Juntusen (Hiilamo & Salonen, 2021) ja Tiina Saarelan (2023) toive diakonian ja sen taloudellisen avustamisen uudelleen määrittelystä?

2.4 Seurakunnan visio diakonian määrittelijänä

Niin kuin seurakunta ja diakonia liittyvät toisiinsa, liittyvät käsittääkseni samoin missio ja visio. Diakonia sisältyy ymmärtääkseni seurakunnan missioon sanan ja sakramenttien rinnalle sen perustehtävänä ja kristittynä elämisen tapana (ks. esim. Malkavaara, 2022). Visio kertoo, mitä seurakunta – mitä sen diakonia – tavoittelee. Suomen ev.lut. kirkon verkkosivulla (i.a.-b) todetaan, että ”kirkon

elämä ja toiminta tarvitsevat yhteistä suuntaa”. Voisiko tämän perusteella kuvitella, että siten myös seurakunta ja etenkin sen alati muutoksen kourissa oleva diakonia kaipaasi yhteistä suuntaa tai ainakin yhteistä tietoisuutta suunnasta, mitä tavoitella? Kirkon ”Avoimet ovet –strategia” eli Suomen ev.lut. kirkon strategia vuoteen 2026 onkin apuväline seurakunnille niiden omien visioiden luomisessa. Ymmärtääkseni diakoninen seurakunta itsessään ja sen tavoittelu on jo visio, ainakin kaikki kuusi strategiavalintaa vaikuttavat kovin diakonian kontekstiin sopivilta (ks. Ovet avoinna, s. 3 – 10)?

Esimerkiksi Iisalmen seurakunnan vision sloganina on ”Hengellistä syvyyttä ja inhimillistä lämpöä”, millä tahdotaan ilmaista seurakunnan tärkeinä pitämiä arvoja vastuullisuutta ja osallisuutta sekä kutsua mukaan näiden arvojen toteuttamiseen ”yhdessä rohkeasti kristittyinä”. Päämääräksi on lyhyesti sanoen määritelty: läsnä oleminen yläsavolaisten arjessa, kasvaminen yhdessä kristittyinä, oleminen samassa veneessä, vastuun kantaminen ja jakaminen, uusille avauksille tilan tekeminen sekä tulevaisuuteen uskomisen. (Meidän seurakuntamme, i.a.; ks. Ovet auki, 2020.)

Diakoniassa on alettu puhua myös ”kestävästä diakoniasta”, missä käsittääkseni kannustetaan samankaltaiseen ”toisen saappaisiin asettumisen” - asenteeseen kuten Kultaisessa säännössä tai Rakkauden kaksoiskäskyssä (ks. myös Ovet auki). Tämä lähestymistapa ja kestävä diakonian periaatteet muistuttaa Mikko Malkavaaran (20.9.2022) kuvausta laajasta diakoniasta ja mieleen tulee myös alkuseurakunta välittävänä yhteisönä. Malkavaara ymmärtääkseni tarkoittaa laajalla diakonialla monimuotoista ja rajoja ylittävää palvelua erilaisissa konteksteissa maailmamme muuttuessa ympärillä. Tämä palvelu, lähimmäisyys, on luovuttamaton osa kirkon olemusta, missä tahdotaan elää evankeliumia todeksi. (Malkavaara, 2024; 2022.) Kestävällä diakonialla tavoitellaan hyvää ihmiselle tänään, mutta myös tulevaisuudessa huomioiden kestävä kehityksen kaikki osa-alueet: ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen vastuu toisistamme ja ympäröivästä luonnosta. Tätä vastuuta tavoitellaan niin yksilötason kohtaamisissa, osallisuutena yhteisöissä kuin muun muassa heikoimman puolustamisena ja vaikuttamistyönä yhteiskunnan tasolla. (Rotola-Pukkila ym., 2023.) Yhteistä

kestävälle ja laajalle diakoniakäsitykselle on nähdäkseni vastuuntuntoinen, kokonaisvaltainen ja suhdeperustainen lähestymistapa, missä kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Seurakunnan virallisen vision kanssa yhdensuuntaiseksi voisi ajatella myös diakoniatyön taloudellisen auttamisen konkreettiset tavoitteet ja keinot. Näistä käytännön tavoitteista ja keinoista ei välttämättä kuitenkaan yhdessä keskustella kovin paljon? Jos näin on, on mielestäni inhimillistä ja ymmärrettävää, että diakoniatyön taloudelliseen auttamiseen liittyy osin tämän vuoksi erilaisia ja jännitteisiä näkemyksiä. Kirkon strategiaohjelmien tarkoitus on käsittääkseni auttaa yhteiseen keskusteluun ja tietoisuuteen esimerkiksi siitä, mikä on taloudellisen auttamisen rooli seurakunnassa. Yhteiskunnan muutostilanteissa ja vähenevissä resursseissa tällaiselle keskustelulle lienee tarvetta.

Diakonian kehittämisen asiantuntija Airi Raitarannan (2020) mukaan kestävä diakonia on osana yhteiskuntaa mukana muutoksessa, minkä tavoitteena on etsiä vastauksia köyhyyden kysymyksiin ja luoda hyvän elämän edellytyksiä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa yhteiskunnan kaikilla tasoilla (yksilö, yhteisö, yhteiskunta). Kestävä kehitys on vastuullisen toiminnan tavoittelua kaikilla elämisen osa-alueilla: ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen. Raitarannan puheenvuorosta saa ymmärryksen, että diakoniassa tällaiseen kokonaisuuden huomioivaan suuntaan on jo toimittu, vaikkei käsitteestä kestävä diakonia olisi puhuttukaan. Raitaranta (2020) kehottaa kuitenkin tunnistamaan paikallisia muutostarpeita ja tekemään töitä yhdessä verkostoissa esim. syrjäytymisen vähentämiseksi ja turvallisuuden vahvistamiseksi. Raitaranta toteaa kestävän talouden olevan edellytys myös kirkossa perustehtävän hoitamiseksi niin kuin koko yhteiskunnassa sen toimivuudelle. (Raitaranta, 2020.)

Mirka Rotola-Pukkila ja Johanna Törmälä (2023) ovat tutkineet ylemmän ammatikorkeakoulututkimnon (sosionomi-YAMK) opinnäytetyössä kestävää diakoniaa. He jakavat Raitarannan näkemyksen siitä, että diakonian olemukseen kuuluu ekologinen vastuu ja se tarkoittaa myös heikoimman puolustamista. Heidän tutkimuksessaan on samansuuntainen havainto Raitarannan (2020) kanssa siitä,

että elämme keskinäisen riippuvuuden systeemissä, missä kaikki vaikuttaa kaikkien. Diakonian kentällä on syntynyt jo pitkään erilaista yhteisöllistä toimintaa. Raitaranta (2020) toteaaakin, että ”Kestävä diakonia näyttää kulkevan yksilökeskeisyydestä kohti yhteisökeskeisyyttä ja vertaisuuden vahvistamista. Osallisuus ja yhteisöllisyys saavat lisää kasvutilaa, kun tuetaan voimavaroja eikä keskitytä yksinomaan avun tarpeeseen.” Ymmärrän kestävän diakonian olevan sinällään jo diakoniatyön työnäky kaikissa sen vuorovaikutustilanteissa.

3 TALOUDELLINEN HÄTÄ, DIAKONIAN AVUSTUSTILANNE JA APU

Tarkastelen diakoniaa nimenomaan ns. seurakuntadiakoniana eli tilanteessa, missä taloudellista apua haetaan seurakunnasta, usein nimenomaan diakoniatyöntekijältä. Tällöin on kyse siitä, että apua tarvitseva ihminen hakeutuu diakoniatyön eli diakonian ammatillisen avun piiriin. Tästä tilanteesta käytän käsitettä ”avustustilanne”. Vaikka diakonia nähtäisiin työmuotona avustustilanteessa, se samalla perustuu kaikkia kristittyjä koskevaan asenteeseen, kutsuun palvella (ks. diakonia = palvelu) toisiamme (ks. myös Kaikkialta kaikkialle – kirkon missio nyt, 2018, esim. s. 20 ja s. 30). Taloudellisen avun hakeminen seurakunnan diakoniatyöstä voi tapahtua avun tarvisijan omasta aloitteesta yhteydenotolla diakoniatyöntekijään tai myös muun auttajatahon tai viranomaisen kautta tai avustuksella.

Taloudellisen avun hakemiseen liittyy koettu taloudellinen hätä – tai ainakin tämä käsite tunnetaan diakonian määritelmässä – mutta mitä ei käytetä Kelalla tai aikuissosiaalityössä käsiteltäessä toimeentulotukihakemuksia tai laskettaessa sitä, syntykö toimeentulotukioikeutta. Mutta mikä on taloudellinen hätä? Sen tarkkaa tutkittua määritelmää en ole löytänyt, vaikka tavallaanhan se on määritelty Kirkkojärjestyksen (KJ 657/2021 v 2023) 24. §:n tehtävänannossa: ”...Diakonia on kristilliseen rakkauteen perustuvaa avun antamista **erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei auteta muulla tavoin...**”. Eli ymmärrän tämän niin, että hätä on silloin, kun kukaan ei auta ja avuntarve on kuitenkin suuri. Tämän mukaan

esimerkiksi taloudellinen hätä on kokemukseni mukaan usein tilanne, missä rahat ovat lopussa, mutta kelalta haettavaa perustoimeentulotukioikeutta ei synny eikä myöskään hyvinvointialueelta haettavaa ennaltaehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukioikeutta lainkaan tai riittävästi ahdingon poistamiseksi tai jostain syystä näitä oikeuksia ei avunhakija ole voinut/osannut hakea. Tässä opinnäytetyössä avunhakijat määrittelevät itse kokemustaan hädästä, mistä kerron tulosoosassa tuonnempana. Tilastokeskus käyttää elinolotilastosta (24.3.2023) kertovassa tiedotteessa käsitettä köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevasta henkilöstä: ”Henkilö on köyhyys- tai syrjäytymisriskissä, jos hänen kotitaloutensa on pienituloisen, vajaatyöllinen tai kotitaloudessa esiintyy vakavaa aineellista ja sosiaalista puutetta”. Voisin kuvitella, että tämä määritelmä on lähellä taloudellista hätää kokevan ihmisen tilannetta. Tällaisessa riskissä olevat ovat todennäköisiä meistä silloin niitä, joita muut eivät auta ja hätä on suuri?

Ulla Jokela on todennut väitöskirjassaan (2011, 21) asiakas-termin ongelmallisena kirkon kontekstissa, koska ”luterilaisen kirkkokäsityksen mukaan seurakunnan toimintaan osallistuva henkilö ei ole varsinaisesti palvelujen käyttäjä”. Asiakas-termiä käytetään perinteisesti yhteiskunnan erilaisten kaupallisten kuin julkisen sektorin palvelujärjestelmien yhteydessä, ei niinkään kirkossa tai seurakunnassa, joka käyttää itsestään ilmaisua ”välittämään kutsuttu yhteisö” (ks. Kuusimäki, i.a.). Tässä työssä voin käyttää useita termejä ihmisestä, joka hakee taloudellista apua jossain muodossa diakoniatyöntekijältä: valinnan teen kunnioittamalla lähdeaineiston valintaa ”avun hakijasta”, jolloin esimerkiksi sosiaalityön tai yhteiskunnan virallisten palveluiden yhteydessä käytetään usein käsitettä asiakas samoin kuin kirkon tilastoissa. Sen sijaan esimerkiksi vuorovaikutustilanteissa seurakunnan perustehtävästä ja visiosta käsin ajateltuna käsite ”avunhakija”, ”avun tarvitsija” tai vaikka ”ihminen” voi tuntua luontevalta.

Kirkon diakoniatyönä auttaminen voi olla aineellisen, henkisen, hengellisen, terveydellisen ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamista sekä yhteiskunnallista vaikuttamista ja diakoniakasvatusta. Taloudellisen hädän kohtaamistilanteissa voidaan diakoniasta käyttää tarkentavaa käsitettä karitatiivinen (lievittää lähimmäisen hätää), mutta kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa myös muut puolet dia-

konian ulottuvuuksista lienevät mahdollisia, esim. missionaarinen diakonia tulevaisuudenuskoa, –toivoa ja välittämistä ilmaisevana ulottuvuutena? Muita diakonian lisämääreitä on olemassa: katekeettinen (pedagoginen), liturginen = missionaarinen (evankeliumia julistava), pastoraalinen (sielunhoidollinen), yhteiskunnallinen (sosiaalinen, hädän yhteiskunnallisia syitä poistava) tai ekologinen (ei alistu köyhyyteen, mieluummin ohjaa säästämään, kohtuullistamaan ja kierrättämään). (Kuusimäki, i.a.-a; Raitaranta, 2020; Malkavaara, 2020, s. 27, 30; Valtonen, 2020, s. 97 – 100.)

3.1 Avustustilanne prosessina

Diakonian avustustilannetta voi ajatella prosessina. Diakonian taloudellisessa auttamisessa on samoja piirteitä kuin vaikkapa sosiaalityössä nuoren itsenäistymistä tukiessa tai aikuissosiaalityön erilaisissa avun tarpeissa. Prosessit voivat vaihdella ajallisilta pituuksiltaan ja muilta ominaisuuksiltaan ihmisen elämäntilanteen ja tarpeiden mukaan. Prosessit nähdään usein sosiaalityössä tavoitteellisena muutostyönä, mitä on määritellyt usein ongelmanratkaisu (esim. Rostila, 2001, s. 8, 35). Muutoksen tarpeesta on usein kyse myös diakonian avustustilanteessa. Ehkä juuri pitkäaikaisen muutoksen (vaikuttavuuden?) aikaansaamiseksi prosesseihin liittyen on käytetty viime vuosikymmeninä myös käsitteitä ratkaisukeskeisyys, voimavaralähtöisyys, osallisuus ja erilaisia kuuntelua edesauttavia menetelmiä, kuten narratiivinen työote tai vaikkapa nyt myös kirkon piiriinkin tullut Lapset puheeksi –työmenetelmä (Ylva-hankkeen esittely, 29.4.2022; Koskinen, 2007, s. 49 – 50). Viime vuosina sosiaalityöhön on tullut uusina käsitteinä tai uudelleen tähän aikaan tuotuinä käsitteet ”systeminen malli” ja siihen kuuluva ”systeminen työote” sekä ”metodisuus”. Näitä molempia ammatillisen auttamistyön tapoja ymmärtääkseni yhdistää vahvasti avun hakijan osallisuus ja ammattilaisen kyky reflektioon ja jaettuun asiantuntemukseen niin apua hakevan kuin avun tarpeen mukaisen verkoston kanssa. Myös diakoniatyössä on ymmärtääkseni korostettu niin käytännössä kuin koulutuksessa perinteisesti kokonaisvaltaisuutta, kontekstisidonnaisuutta, läsnäoloa, kuuntelua ja ehkä viime vuosina yhä painokkaammin osallisuutta vahvistavaa dialogisuutta tavoittelevaa työtettä, mihin

kuuluu niin itsereflektio liittyen ammattilaisen omaan toimintaan kuin reflektio yhdessä apua tarvitsevan ja verkostonsa kanssa (ks. Arikka, 2022; Vesterinen, 2021; Gothoni, 2020)?

Tässä työssä käytän esimerkkinä auttamisen prosessista aikuissosiaalityötä, koska siinä on paljon yhtymäkohtia diakoniaan ja diakoniatyön läheinen yhteistyökumppani on nimenomaan aikuissosiaalityö taloudellisissa avun tarpeissa. Prosessia kartoitan kuitenkin alkuun sen eri vaiheiden hahmottamisella yhteiskuntatieteiden tohtorin, sosiaalityön professorin, Ilmari Rostilan (2001) ja SOCCAn aikuissosiaalityötä koskevan tutkimushankkeen raportoijan, sosiaalityöntekijän Anna-Kaisa Koskisen (2007) kuvaamana.

Usein käytännön auttamis- ja asiakastyö nähdään prosessina, mikä on jaettava tutustumis-, työskentely- ja päätösvaiheeseen (ks. esim. Koskinen, 2007, s. 26 – 42; Rostila, 2001, s. 79 – 89; 101 – 102). Myös diakonian avustustilanteessa voinee nähdä edellä olevat kolme vaihetta. Voi olla, että prosessi kestää joskus vain yhden tapaamisen tai sisältää vaiheet tutustumisesta (tilanteen kartoittamisineen) työskentelyyn ja sen päättämiseen.

Sosiaalityön professori, Ilmari Rostila (2001, s. 60) kuvaa sosiaalityön auttamisprosessia tavoitteellisena ongelmanratkaisuna. Ongelmanratkaisun ensimmäisen vaiheen, ”Tavoite työlle”, tavoitteena on aikaansaada: 1) hyvä suhde, 2) tarpeellinen tieto asiakkaasta, ongelmasta ja toimintaympäristöstä, 3) tilanearvio ongelmasta, toimintajärjestelmistä ja resursseista, 4) toimintahalukkuus asiakkaassa (tarvittaessa) sekä 5) ongelmanratkaisulle tavoitteet ja työskentelylle sopimus. Tämän aloitusvaiheen tarkoituksena on hyvän yhteistoiminnallisen auttamissuhteen rakentaminen, missä molemmilla osapuolilla on oikeuksia ja velvollisuuksia. Esimerkiksi Rostila pitää tärkeänä, että asiakkaalle kerrotaan, että nimenomaan asiakas on se, joka päättää ja tekee valinnat. Jotta tällainen toimijuus onnistuu, on auttamissuhteen turvallisuudentunteesta pidettävä huolta koko prosessin ajan, minkä Rostila katsoo edellyttävän työntekijältä empatiaa, kunnioitusta ja aitoutta. Tällöin mahdollistuu myös yhteinen sopiminen ja tietoisuus molempien rooleista, odotuksista sekä toimintaan vaikuttavista muista tekijöistä, esim. mahdollisista erilaisista näkemyksistä. (Rostila, 2001, s. 61.)

Sosiaalityöntekijä Anna-Kaisa Koskinen (2007, s. 27) kutsuu yllä kuvattua aloitusvaihetta ”neuvotteluvaiheeksi”, missä hänen mukaansa on erityisesti kriisivaiheessa tärkeää tulla kuulluksi. Hänen ja Rostilan aloitusvaiheen malleissa on käsitteäkseni paljon yhteistä erityisesti asiakkaan subjektiivisuuden kunnioittamisessa ja yhteistoiminnallisen suhteen rakentamisessa. Koskisen (2007, s. 33) mukaan prosessin vaiheet eivät erotu välttämättä kovin tarkasti toisistaan ja hänen mukaansa neuvotteluvaiheen työskentely on merkityksellistä vastavuoroisen asiakassuhteen rakentumiselle jatkossa. Koskisen kuvauksesta saa käsityksen, että prosessin alussa tarvitaan malttia, jotta asiakkaalle jää tilaa ja aikaa kuulluksi tulemiselle. Koskinen (2007, s. 33) toteaaakin, ettei suunnitelmalliseen työskentelyvaiheeseen voi noin vain ”hypätä”. Hänen mukaansa muutossosiaalityö jäsennehtään erityisesti asiakkaan tarinan kuulluksi tulemisen mahdollistamisena eli hie-man eri tavoin kuin äkkiseltään perinteisemmässä Rostilan kuvaamassa tavoitteellisessa ongelmanratkaisutyöskentelyssä (Koskinen, 2007, s. 5; s. 27 – 28). Joka tapauksessa kunnioittavan kuuntelemisen tärkeyttä molemmat sosiaalityön asiantuntijat korostavat.

Rostilan (2001, s. 81) ongelmanratkaisun toinen vaihe, ”Tavoitetta kohti”, on suunnitelman toteuttamisvaihetta, missä asiakas ja työntekijä yhdistävät voimansa halutun muutoksen aikaansaamiseksi. Tässä vaiheessa on kyse asiakkaan ja hänen toimintaympäristönsä (esim. läheiset, perhe, työ) välisessä suhteessa tapahtuvasta vuorovaikutuksesta tai sovituista tehtävistä näissä suhteissa. Tässä työskentelyvaiheessa asiakkaan on tärkeä saada ” pärjäämisen viestiä”, sillä muutostyöskentelyyn kuuluvat myös esteet tai vastoinkäymiset ja niiden mukana tuomat erilaiset tunteet. Tällöin työskentelyyn kuuluu usein myös läheis- ja erilaisten viranomaisverkostojen kanssa toimimista. Lisäksi Rostila toteaa useissa tutkimuksissa toteen näytetyksi, että asiakkaan itsetunnon vahvistumisella on yhteys auttamisprosessista saatuun hyötyyn. (Rostila, 2001, s. 82 – 86; ks. *Systeminen työote*, Hovi, 2022; *Lapset puheeksi –menetelmä*, Mielen-terveytstalo, 2023). Myös Koskisen (2007, s. 27) raportissa tämä toinen vaihe nähdään pitkälti suunnitelmaan perustuvana työskentelynä, ns. ”Vaihtoehtojen tarjoamisen vaiheena”. Tämä tarkoittaa asiakkaalle mahdollisuutta toimia toisin, tässä vaiheessa on edelleen paljon kuuntelua, toiveiden huomioimista eli jossain

määrin samaa asiakaslähtöisyyttä kuin mitä myös Rostila toivoo ympäristöltä "räätälöityinä" palveluina sen sijaan, että työskentely on "organisaatiolähtöistä" saatavilla olevien palveluiden mukaan. Molemmissa malleissa tunnistetaan yhteistyön tarve verkoston kanssa ja työskentelyyn kuuluvat mahdolliset vastoinkäymiset. Koskinen muistuttaa kuitenkin, ettei tarkoitus ole silloinkaan jäädä ns. maahan makaamaan, vaan työskentelyä jatketaan eteenpäin vievästi. (Rostila, 2001, s. 82 – 83; Koskinen, 2007, s. 35 – 39.)

Rostilan (2001, s. 85) mukaan ongelmanratkaisun viimeinen eli kolmas vaihe on työskentelyn arviointi ja päättäminen. Tällöin tehdään päätös työskentelyn lopettamisesta, käsitellään mahdollisia tunnereaktioita, arvioidaan työskentelyä ja tavoitteiden saavuttamista sekä sovitaan mahdollisesta seurannasta ja miten työskentelyn tuloksille turvattaisiin jatkuvuutta. Koskinen (2007, s. 40 – 41) kutsuu päättymisvaihetta asiakkaan tarinan ja yhteisen työskentelyn näkyväksi tekemisen vaiheeksi. Tällöin tuodaan esille sovituissa asioissa edistymistä, asiakkaan oman tarinan laajempaa näkyväksi tekemistä ja turvataan myös jatkuvuutta esim. vahvistamalla asiakkaan luottamusta omiin kykyihin ja tarvittaessa annetaan asiakkaalle lupa olla yhteydessä tavoitellen näin kestävää muutosta.

Molemmissa työskentelyä arvioidaan ja nähdään itsetunto tärkeänä työskentelyssä saavutetulle edistymiselle. (Rostila, 2001, s. 88 -90; Koskinen, 2007, s. 40-42; s. 49-50.) Jotta saavutetut asiat säilyisivät ja jopa vahvistuisivat prosessin päätyttyä, voisi kuvitella, että asiakas olisi oppinut sen aikana luottamaan itseensä, vahvuuksiinsa ja tulevaisuuteen silloinkin, kun tulee vastaan vastoinkäymisiä. Olisikokaan tämä oppiminen tai ongelmista vapautuminen prosessin jälkeen mahdollista ilman siinä ollutta osallisuutta?

Edellä mainittuja prosessien kuvauksia voisi täydentää tällä vuosikymmenellä esillä olevat teoriat työn tekemisen tavoista: metodisuus ja systeeminen työote. Näitä molempia yhdistää tietoisuus erilaisissa suhteissa olemisesta, missä kaikki vaikuttaa kaikkeen. Molemmissa pidetään tärkeänä tiedonhankintaa ja reflektointia, ja nimenomaan asiakkaan kanssa ja tämän tarpeista käsin, jotta työskente-

lyllä olisi myös vaikutusta. Eräs metodisuutta käsittelevä teos on Aikuissosiaalityön osallisuutta vahvistava THL:n menetelmäopas (Karjalainen ym., 2021). THL:n menetelmäoppaan perusteella ymmärrän metodisuuden työskentelyprosessin kokonaisuuden hahmottamisena tilanteeseen liittyvää ja tutkimustietoa tulkitsevana ja hyödyntävänä asiakaslähtöisenä yhdessä ratkaisua etsivänä ja toimintaa arvioivana suunnitelmallisena ja tavoitteellisena työn tekemisen tapana. Tällainen toiminta vaatii paljon reflektointia paitsi erilaisen tiedon soveltamisessa kulloiseenkin kontekstiin myös vallankäyttöön, jotta esimerkiksi diakonian avustustilanteessa avun hakijan oma osallisuus ja sen kautta työskentelyn vaikuttavuus mahdollistuisi.

Silloin kun auttamistyön ympäristössä ja rakenteissa tapahtuu paljon muutoksia, korostuu työntekijän ammatilliset taidot. Näillä taidoilla tarkoitetaan tietoisuutta omasta ammatti-identiteetistä, lähestymistavasta työhön niin omakohtaisesti kuin edustamassaan työroolissa ja –yhteisössä. Muuttuvissa olosuhteissa todennäköisesti testataan myös ymmärrys työn tarkoituksesta (perustehtävästä) ja visiosta, mitä työllä tavoitellaan. Näissä tilanteissa ammattilaisen taitoihin kuuluu reflektointikyky ja sitoutuminen yhdessä sovittuihin tavoitteisiin ja työn eettisiin periaatteisiin. Myös työskentelyprosessien ja työhön vaikuttavien tekijöiden hahmottamiskyvyllä on merkitystä työn uskottavuudelle ja sen kehittämiseksi vastamaan ympäristön muuttuvissa olosuhteissa syntyneitä tarpeita. Ymmärtääkseni Karjalainen ym. (2021) pitää tärkeänä myös koko työyhteisön yhteistä jaettua tietoisuutta toiminnan tavoista, tavoitteista ja työhön vaikuttavista tekijöistä. (Karjalainen, 2021; ks. myös Yrjö Engeströmin kehittävän työntutkimuksen malli, 1985, s. 156 – 164; 1995).

Mikä merkitys tällaisella yhteisellä tietoisuudella työyhteisössä on hädän kokemukselle? Karjalainen ym. (2021) viittaa myös ammattilaisen kykyyn etsiä ratkaisua yhdessä asiakkaan kanssa tai ”luopuu sosiaalityön metodista ja toimii järjestelmäkeskeisesti” (ks. Rostila, 2001, s. 86 – 87). Sosiaalityöntekijän kykyyn toimia metodisesti vaikuttavat sosiaalialan asiantuntijoiden mukaan puolestaan niin organisaation toimintakulttuuri kuin työntekijän oma ihmis- ja maailmankäsitys. (Karjalainen ym., 2021, s. 5; ks. myös Sipilä, 2011, s. 5, s. 144 - 146). Mitä on tai voisi olla diakoniatyön metodisuus ja miten se voisi auttaa taloudellisen hädän

vähentämisessä pitkäaikaisesti? Mitä merkitystä työn tekemisen tavalla, arvoilla ja etiikalla on hädän kokemiselle avustustilanteessa? Näihin kysymyksiin on käsitteäkseni viitannut Elina Juntunen väitöskirjassaan (2011, s. 98 – 100), missä pohtii diakonian taloudellisen avustamisen ulottuvuuksia ja sen omaa roolia, missä myös ns. spiritualiteetti, hengellinen työote, on mukana kohtaamisissa?

Hyvinvointialueille ja 2020 luvulle siirryttäessä alettiin puhua yhä enemmän ns. systeemisestä työotteesta, mihin on haettu mallia Lontoosta (ns. Hackneyn malli) ja mikä tuli alun perin lastensuojeluun vahvistamaan asiakaslähtöisyyttä, osallisuutta ja kokonaisvaltaista työtettä (ks. esim. Aaltio & Isokuortti, 2019). Sittemmin mallia on alettu yhä enemmän soveltaa esim. vammaispalveluissa ja aikuis-sosiaalityössä (Hovi, i.a.; 2022 ja 2023). Päijät-Hämeen hyvinvointialueella asiantuntijasosiaalityöntekijä Mark Hovin mukaan asiakastyön laadun lisäksi mallilla tavoitellaan työntekijöiden osaamisen, työhyvinvoinnin ja moniammatillisen yhteistyön vahvistamista. Ymmärtääkseni asiakkaan osallisuudella on keskeinen rooli systeemissä työotteesta, eli tavoite osallisuuden suhteen on sama kuin THL:n aikuissosiaalityön ohjeistuksessa (Karjalainen ym. 2021), ja myös monilta osin Rostilan (2001) ja Koskisen (2007) kuvaamissa prosesseissa ja niin ikään yleensä diakoniatyössä (ks. liite 1; Suomen ev.lut. kirkko, 2024).

Systeemisessä mallissa on keskeistä eri sote-alan ammattilaisista koostuva tiimi, jonka kokoonpanon määrittelee asiakkaan tarpeet ja tehtävän näihin tarpeisiin vastaaminen (ks. Rostilan ”räätälöinti”, 2001, s. 86-87). Päijät-Hämeessä etsitään ns. monipalveluasiakkaita, joiden katsotaan hyötyvän systeemisestä työotteesta (ks. Kirkkojärjestyksen määritelmä diakoniasta). Tiimin tavoitteena on yhdessä asiakkaan kanssa löytää juurisyy esim. toistuviin sote-keskuskäynteihin, sillä se voi olla jokin muu kuin se, minkä vuoksi asiakas on hakeutunut tiettyyn palveluun. Hovin mukaan toimiva sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö tarvitsee myös johdon tuen ja yhteisen ymmärryksen siitä, mitä tavoitellaan. (Hovi, 2022; 2023 ja i.a.; ks. Karjalainen ym. 2021, s. 5.) Yksityiskohtaisemmin Päijät-Hämeessä käytettävästä systeemisestä mallista saa tietoa moniammatillisia tiimejä varten laaditusta systeemisen työotteen käsikirjasta (Hovi, 2022; ks. Engeström, 1985; 1995).

Voisiko edellä kuvattuja sosiaalityössä vallalla olevia tai usein kuultuja auttamisprosessiin liittyviä käsitteitä ja teorioita hahmottaa myös diakoniaan liittyen? Olisiko edellä esitetyissä lähestymistavoissa löydettävissä yhteistä diakonian avustustilanteen prosessiin asiakkaan kanssa: kuten osallisuus, suhdeperusteisuus, ilmiö- ja asiakaslähtöisyys, yksilöllisyys sekä dialogisuuteen ja kokonaisvaltaisuuden pyrkiminen? Lisäksi diakoniassa kokonaisvaltaisuus tarkoittaa myös ihmisen hengellistä ulottuvuutta (esim. Juntunen, 2011, s. 98 – 100). Diakonian avustustilanteessa työn kohteena voidaan nähdä hätä, rahan tarve, mutta myös se, että hätä on syntynyt yksilön vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, jolloin asialle on mahdollista tehdä lähes aina jotain? Tällöin tilanteessa syntyy toivo, mahdollisuus toimia yhdessä tämän vuorovaikutussuhteen muuttamiseksi myönteisemmäksi kuin aiemmin? Samalla diakoniatyö voi olla taloudellisessa ahdingossakin yhteyden vahvistamista paitsi sosiaalisesti ja henkisesti myös hengellisesti riippuen asianomaisesta tilanteesta ja ihmisen sen hetken tarpeista? Mikä merkitys tällaisella lähestymistavalla on hädän ja autetuksi tulemisen kokemukseen? Tai sillä, että diakonia tunnistaa oman paikkansa ja vaikutusmahdollisuutensa näissä suhteissa?

3.2 Avustustilanteen elementit, taloudellinen apu ja avustus

Diakonian avustustilanteessa kulminoituu mielestäni diakonian ristiriitaisuus. Diakoniatyö on herättänyt ympäristössään mediaa myöten myönteisiä mielikuvia, koska ihmisten hädässä diakonia on pystynyt löytämään konkreettisia keinoja auttaa nopeastikin ja joustavasti. Tämä on kenties helposti vahvistanut mielikuvaa, ”jos muualta ei saa apua, niin diakonia auttaa” (ks. kokonaislaatuun vaikuttava imago yhdessä toiminnallisen ja teknisen laadun kanssa, Grönroos, 2009). Myös yhteiskunnan virallisista auttamisverkostoista on ihmisiä ohjattu hakemaan apua diakoniasta, silloin kun virallisen tahon normit eivät ole taipuneet avunantoon, vaikka tarve olisi todettu.

Viimeisellä luukulla –tutkimuksessa (Juntunen ym., 2006) löytyi aineellisen, henkisen ja hengellisen auttamismuotojen sisältä diakoniatyöntekijöiden kuusi erilaista auttamiselementtiä: aineellinen apu, viranomaisyhteistyö, neuvonta ja ohjaus, keskustelu ja myötäeläminen, rohkaiseminen ja kannustaminen sekä hengellinen auttaminen, jotka on kuvattu edellä mainitun tutkimuksen (Juntunen, 2006, s. 79) esittämänä alla olevassa kuviossa:

Aineellinen apu	Viranomaisyhteistyö	Neuvonta ja ohjaus	Keskustelu ja myötäeläminen	Rohkaisu- ja kannustaminen	Hengellinen auttaminen
Osto-osoitukset	Asiakkaan taloudellisen tilanteen selvittäminen	Ohjaaminen eri auttajatahojen luokse	Perehtyminen asiakkaan kokonaisvaltaiseen elämäntilanteeseen	Rohkaisu- ja kannustaminen talousasioiden hoitoon ja yhteydenottoihin eri viranomaisiin	Taloudellinen auttaminen kokonaisuudessaan
Laskujen maksaminen	Asiakkaan sosiaaliturvatilanteen selvittäminen	Sosiaali-etuuksia ja -palveluja koskeva neuvonta	Välittämisen ja arvostuksen osoittaminen	Kannustaminen koulutukseen ja työelämään	Sielunhoidollinen keskustelu
Ruoka-apu	Maksusitoumuksista sopiminen	Taloussuunnittelu ja -neuvonta		Sosiaalisen verkoston rakentamisen tukeminen	Rukous
Diakonia-rahastot	Yhteiset palaverit ja koulutukset				Ohjaaminen seurakunnan tilaisuuksiin
AINEELLINEN		HENKINEN		HENGELLINEN	

Kuvio 1. Aineellisen, henkisen ja hengellisen auttamismuodon sisältä löytyvät kuusi (6) erilaista auttamiselementtiä. (Juntunen, 2006, s. 79)

Aineellista apua on saanut Juntunen ym. (2006) tutkimuksen aikaan osto-osoituksina, laskujen maksuna, ruoka-apuna sekä diakoniarahastojen avustuksina. Juntunen toteaa tutkimuksessa diakoniatyöntekijöiden kertoneen taloudellisen avun eri elementtien painottuvan eri tavoin erilaisten asiakastilanteiden mukaan. (Juntunen ym., 2006, s.79–80.). Nykyisin osto-osoitusten ja ruoka-apun sijasta tai rinnalla käytetään myös kauppojen tuoterajattuja lahjakortteja. Väitöskirjassaan Juntunen (2011, s. 88–90) tuo esille myös henkisen ja hengellisen avun olevan seurakuntadiakonian taloudellisessa auttamisessa keskeistä. Koska vii-

meisimmissä diakoniabarometreissa (2020, 2022) on tuotu esiin diakonian kasvavaa palvelunohjausta, onko mahdollista, ettei diakonian taloudellinen auttaminen ole aina aineellista auttamista, vaan juurikin henkistä ja hengellistä?

Diakonian taloudellisen avun aineellisuus ja henkisyys sekä hengellisyys vaikuttavat kietoutuvan toisiinsa teorianaakin: toisaalta diakonian taloudellinen apu voidaan käsittää lähimmäisenrakkauden tekoina, kokonaan teologiana, mutta samaan aikaan on läsnä sen arkinen ulottuvuus, missä pelätään ”diakoniatyöstä tulevan sosiaalityön jatke” (Juntunen, 2011, s. 98). Juntunen käyttää myös käsitettä spiritualiteetti, millä tarkoitetaan niin henkistä kuin hengellistä puolta taloudellisessa auttamisessa. Hän mainitsee lähteisiinsä (Bradford, 1995) viitaten, että spiritualiteetin voi jakaa kolmeen osaan: inhimilliseen, hartaudelliseen ja käytännölliseen. Esimerkiksi inhimillinen spiritualiteetti tarkoittaa ihmisen kaipuuta turvallisuuteen, vastuuseen, rakkauteen ja huolenpitoon. Edelleen henkistä ja hengellistä puolta taloudellisessa auttamisessa voi nähdä tavassa kohdata avun hakija kokonaisvaltaisesti ja ainutkertaisen ihmisarvon omaavana kristillisen ihmis kuvan mukaan. Samoin kuin vuorovaikutus voi sisältää hengellistä ulottuvuutta vuorovaikutuksena ja yhteyden rakentamisena Jumalaan, toisiin ihmisiin ja itseen. (Juntunen, 2011, s. 100 – 103.)

Diakonian taloudellisen avustamisen tämän hetken periaatteet todetaan evankelisluterilaisen kirkkomme verkkosivuilla (Suomen ev.lut. kirkko, 2024). Diakonian taloudellisen avustamisen periaatteista ja käytännöistä on tutkimusseurakunnan omilla verkkosivuilla (Iisalmen seurakunta, i.a.) kerrottu seuraavaa (tiivistetysti):

1. Taloudellinen avustaminen on tarkoitettu kokonaisvaltaiseksi, tilapäiseksi ja yleensä kertaluonteiseksi tueksi vaikeasta tilanteesta eteenpäin pääsemiseksi.
2. Diakoniatyöntekijä selvittää avun hakijan kanssa tilannetta kokonaisvaltaisesti, missä aineellinen tuki on yksi osa auttamista. Selvittely tarkoittaa myös taloudellisten vaikeuksien syiden tutkimista ja vaihtoehtojen etsimistä tilanteen ratkaisemiseksi.

3. Diakonian taloudellinen tuki on ensisijaisten tukien (toimeentulotuki, asumistuki) jälkeen tulevaa viimesijaista, tarveharkintaista ja ihmisen yksilöllisen tilanteen huomioivaa tukea.
4. Apua hakeakseen ei tarvitse kuulua kirkkoon. Toisen puolesta ei voi asioida, vaan apua on haettava henkilökohtaisesti.

lisalmen seurakunnalla on myös erillinen ”lisalmen evankelisluterilaisen seurakunnan diakoniatyön taloudellisen avustamisen ohjeistus 2023 – 2026”, missä kerrotaan taloudellista avustusta koskevista säännöksistä, käytännöistä ja kielteisen päätöksen perusteluista yksityiskohtaisemmin. Myös tässä ohjeistuksessa mainitaan avustuksen kertaluontoisuuden olevan ensisijainen tavoite. Taloudellisen avun lisäksi seurakunnalla on tarjota ruoka-apua vähävaraisille ja haastavassa elämäntilanteessa oleville kaupunkilähiön seurakuntakodilla joka toinen viikko. Tämä apu järjestetään yhteistyössä paikallisen adventtiseurakunnan ja päihteettömään elämään tukea tarjoavan yhdistyksen kanssa. Ruoka-apu on lahjoituksin saatua kauppojen ylijäämäruokaa tai muutoin lahjaksi saatua. Ruokakassin saamiseksi tarvitaan ruokakassikorttia, minkä diakoniatyöntekijä voi myöntää paljolti samoin kriteerein kuin muun taloudellisen avun. Ruoka-avun väärinkäytöstä voi seuraamuksena olla puolen vuoden porttikielto ruoka-apuun (Ks. Myllymäki, 2020).

3.3 Mitä hyötyä on diakonian taloudellisesta avusta?

Diakonian taloudellinen apu ei perustu julkisen vallan lainsäädännön velvoitteisiin. Tästä huolimatta asiakkaan vaikeassa taloudellisessa tilanteessa diakoniatyöltä odotetaan samanaikaisesti viimesijaisena ja kertaluontoisena avunmuotona melko suurta vaikuttavuutta. Jos aiempi apu ei ole auttanut, mikä tekee siitä mahdollista diakonian resurssein? Nämä kysymykset kuvastavat diakoniatyön monipuolisuutta ja kenties juurikin taloudellisen avun vaativuustekijöitä. Työstä odotettavien tulosten määrittely kuuluu periaatteessa työnantajalle, sillä työnantaja tietää, miksi hän palkkaa työntekijän. Diakoniatyö on kuitenkin tyypillistä asi-

antuntijatyötä, missä on laaja ja väljä tehtäväalue, mutta ei varsinaisia tulosta-voitteita. Diakoniatyön vaativuutta tutkineen Kaisa Åstrandin mukaan diakoniatyön tärkeimmät tulokset voidaan hahmottaa asiakkaan kautta. (Åstrand, 1995, s. 26.)

Tällöin diakoniatyön hyötyä voinee mitata sillä, miten apua hakenut ihminen on tullut autetuksi. Tätä lähestymistapaa voi ajatella diakoniatyön laadun näkökulmastakin: avun hakija saa oikeaa apua (tekninen laatu) oikealla tavalla (toiminnallinen laatu). Diakoniassa voitaneen nähdä tärkeänä ihmisarvon puolesta taistelu, lähimmäisen tarpeista lähtevä kristilliseen rakkauteen perustuva auttaminen ja oikean avun saaminen (hädän määrittely onnistuu), jolloin apua hakevan ihmisen tarpeet ovat työn lähtökohtana, mihin voi avun hakijan kokemuksia avusta ja avustustilanteesta peilata. (ks. liite 1 ja Suomen ev.lut. kirkko, 2024.)

Sosiaalityön käytännöissä Suomessa on alettu puhua yhä enemmän näyttöön perustuvasta sosiaalityöstä ja vaikuttavuudesta, siksi tässä lyhyesti muutama esimerkki vaikuttavuuden tutkimiseen liittyen, vaikka opinnäytetyössä ei tutkita taloudellisen avustamisen yleistä vaikuttavuutta, vaan ennen kaikkea avun hakijan saamaa kokemusta diakonian taloudellisen avun vaikutuksesta elämäntilanteeseensa ja hätäänsä. Kuitenkin myös seurakunnissa resurssien vähetessä voi olla mahdollista, että tarkastellaan diakonian taloudellisen auttamisen kriteereitä ja vaikuttavuutta tulevaisuudessa? Voi olla, että vaikuttavuustutkimuksen taustalla ovat toimintaympäristön muutokset, kuten perustoimeentulotuen siirto Kelalle 2017, vähenevät resurssit tai hyvinvointialueille siirtymisen myötä terveydenhuoltopainotteinen keskustelu, jolloin terveydenhuollossa on totuttu vaikuttavuutta osoittamaan erilaisin näytöin? Sosiaalityöhön alettiin kehittää vaikuttavuutta kuvaavia mittareita (esim. Diakin 3X10D –elämäntilannemittari ja THL:n aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arviointimittari AVAIN) ja menetelmiä (esim. BIKVA-asiakaslähtöinen arviointimalli, realistinen arviointi) 2010-luvulla. Kehittämistyö jatkuu ja tällä hetkellä tunnustetaan, että sosiaalityön onnistumiseen vaikuttavat paljon erilaiset muuttuvat kontekstit, jolloin syy-seuraussuhteet eivät toistu samoina eri tilanteissa. Eli tietyt työtavat tai menetelmät toimivat tiettyjen asiakkaiden kohdalla, mutta vain tietyissä tilanteissa ja eivät toimi toisaalla tai toisen asiakkaan kohdalla. Joskus toivottua vaikuttavuutta edistävä menetelmä yhdellä asiakkaalla

saattaakin olla toisella asiakkaalla sitä estävä tekijä. (Karjalainen ym., 2021, s. 27 – 31.)

Sosiaalityön asiantuntijat Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin ja Kati Turtiainen ovat jäsentäneet teoksessaan (2021) aikuissosiaalityötä ruotsalaisten sosiaalityön tutkijoiden Björn Blomin ja Stefan Morénin kehittämän KAIMEr-teorian avulla. Teoriassa otetaan huomioon kontekstit, toimijat, interventiot, mekanismit sekä tulokset ja vaikutukset. Teorian avulla on mahdollista saada ymmärrystä siitä, miten aikuissosiaalityö vaikuttaa asiakkaidensa elämään. Teoksen tekijät pyrkivät selittämään teorian avulla, miten ”aikuissosiaalityön vaikutukset syntyvät tuen sisällön ja kontekstuaalisten olosuhteiden seurauksena”. KAIMEr-teorian avulla pyritään teoksessa vastaamaan siihen, millainen työtapo vaikuttaa, keillä se vaikuttaa ja millaisissa olosuhteissa? Tällaista tapaa kutsutaan realistiseksi arvioinniksi, missä huomioidaan olosuhteet suhteessa tavoitteisiin ja etsitään vastausta siihen, miksi sama työmenetelmä aiheuttaa eri lopputuloksen joiden asiakkaiden kohdalla. Pelkät tulokset, tulosmittarit tai määrälliset tiedot eivät tätä ymmärrystä voi antaa. Tämän teorian ja ns. AVAIN-mittarin (aikuissosiaalityön arviointimittari) kehittäjien näkemys on, että on huomioitava myös konteksti sekä toimijoiden ominaisuudet asiakas mukaan lukien. AVAIN-mittariin kirjataan esim. asiakkaan perustiedot, tavoitteet, sosiaalityön menetelmät ja toimintatavat sekä tavoitteiden saavuttamiseen liittyvät tilannetekijät. Tällöin ei ole kyse pelkästään näyttöön perustuvasta sosiaalityöstä – KAIMEr-teorian ajatuksena on pyrkiä myös selittämään ja ymmärtämään vaikuttavuutta – ei vain osoittamaan sitä (vrt. lentokoneen musta laatikko). Auttaisiko tällainen vaikuttavuuden tutkiminen tunnistamaan ja löytämään keinoja hädän vähentämiseksi avustustilanteessa? (ks. Matthies ym., 2021, s. 7–9.)

Tässä opinnäytetyössä en tutki diakonian taloudellisen avun yleistä vaikuttavuutta, vaan lähdin ruohonjuuritasolta ja kysyn sitä, mitä hyötyä ja millaisia vaikutuksia diakonian taloudellisella avulla on avunhakijan omana kokemuksena. Voi olla kuitenkin mielenkiintoista peilata diakoniasta taloudellista apua hakeneiden kokemuksia siihen tutkimustietoon, mitä yllä esimerkiksi AVAIN-mittarin kehittäjät, useat asiantuntijat esim. aikuissosiaalityössä ja siitä tutkimusta tehneet

ovat löytäneet. Vähenevien resurssien aikana on kuitenkin mahdollista jatkaa tutkimista myös kestävän talouden ja vaikuttavuuden näkökulmasta, missä kuitenkin pysynee olennaisena taito ja tahto kyetä vähentämään avun hakijan taloudellista hätää – mieluiten pitemmäksi aikaa, jos ei voi kokonaan poistaa? Hädän määrän väheneminen ihmisten elämässä lienee sekä taloudellisesti että inhimillisesti ajatellen tarkoituksenmukainen tavoite lähimmäisenrakkautta ja kestävästä tulevaisuutta tavoittelevassa seurakunnassa?

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on löytää avunhakijan kokemus diakoniatyön taloudellisen avun vaikutuksesta hätäänsä ja elämäntilanteeseensa. Työn tavoite ja tutkimuskohde tuntuvat tarkoituksenmukaiselta, koska diakoniatyön taloudellisen avun ja avustustilanteen vaikutuksesta avun hakijan kokemuksena on tutkittu hyvin vähän 2020-luvun toimintaympäristön kontekstissa. Taloudellisen avustamisen määrä on kasvanut viime vuosiin saakka diakonian taloudellisen avun euromäärillä mitattuna ollen tällä hetkellä reilut kahdeksan (8) miljoonaa euroa, ruoka-avulle on ollut kysyntää diakoniassa 1990-luvun lamavuosista alkaen ja talous on usein suurin syy diakoniatyön kohtaamisissa (Diakonia avaa kirkon ovia, 2023, s. 35; Ryökäs ym., 2022, s. 129 - 130). Resurssien riittävydestä ja säästöjen tarpeesta on puhuttu viime vuodet yhä painokkaammin yhteiskunnan eri tasoilla, myös kirkon piirissä (esim. Suomen evankelisluterilainen kirkko, 2021).

Parhaillaan suunniteltavien ja osin jo toteutuneiden sosiaaliturvavaleikkausten on arvioitu lisäävän pienituloisten ja lapsiköyhyyden määrää yhteiskunnassamme (esim. Simanainen & Pyy-Martikainen, 2024; Järvinen, 2023; THL, 2023). Euroopan maista talouskriisin kokeneita maita on muun muassa Kreikka, missä tutkimustulosten mukaan heikko taloudellinen tilanne katkaisi perinteiset hyvinvointi-

verkostot ja perheillä on vaikeuksia tukea lapsiaan talouskriisin pitkittyessä ja monimutkaistuessa. Näissä talousvaikeuksissa ortodoksinen kirkko on ollut merkittävä auttaja perheille (Tsironis & Almpani, 2018). Myös Suomessa on alettu puhua nykyisen taloustilanteen paineissa tehtävien säästöjen vaikutuksista haavoituvimmassa asemassa oleviin, kuten lapsiin (mm. Hiilamo ym., 2023; s. 29 -30, Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023).

Koska avunhakija taloudellisessa ahdingossaan hakee apua nimenomaan seurakunnan diakoniasta ja useimmiten ottamalla yhteyttä diakoniatyöntekijään, tämä tutkimus rajautuu nimenomaan seurakunnan diakoniaan ja sen ammatilliseen diakoniatyöhön avustustilanteessa avunhakijan silmin etsien vastausta kysymykseen: mitä hyötyä yhteydenotosta diakoniaan, avustustilanteesta ja mahdollisesta saadusta avusta ja taloudellisesta avustuksesta on? Tässä opinnäytetyössä en tahdo tutkia ns. ”asiakastyytyväisyyttä” enkä etsiä kritiikin paikkoja avustustilanteesta tai taloudellisesta avusta ammatillisen työskentelyn näkökulmasta. Sen sijaan haastatteluja tehdessä ja aineistoa analysoitaessa on mahdollista löytää hyväksi koettuja käytäntöjä hädän vähenemiseksi, mikä voisi olla arvokasta tietoa diakonian taloudellisen avustustilanteen kehittämiseksi myöhemmin. Tavoitteena on ennen kaikkea löytää tietoa taloudellisen avun sekä avustuksen vaikutuksesta apua hakeneen elämäntilanteeseen ja siinä koettuun hätään. Tutkimuskysymyksinä ovat näin ollen

- **Miten yhteydenotto diakoniatyöhön ja avustustilanne ovat vaikuttaneet koettuun hätään/elämäntilanteeseen?**
- **Miten saatu apu tai avustus taikka molemmat ovat vaikuttaneet koettuun hätään/elämäntilanteeseen?**

Näihin kysymyksiin ei voi saada vastausta määrällisillä mittareilla tai tilastoilla, vaikka ne voivat olla hyvänä taustatietona. Ja vaikka kysyin myös kokemusta hädästä ja sen määrästä ennen ja jälkeen yhteydenottoa ja tapaamista diakoniatyöntekijän kanssa, toimi ”hätämittari” lähinnä koetun hädän kuvaamisen apukeinona haastatelluilla (liite 9). Opinnäytetyön prosessin avulla etsin vastauksia myös seurakunnan diakonian taloudellisen avun rooliin hyvinvointialueella ja diakoniatyöntekijänä oman paikkani ymmärtämiseen ja työnäkyni kirkastamiseen

kohdatessani taloudellisen avun hakijan. Niin ikään kristillisen yhteisön edustajana ja työntekijänä kaipaen niin seurakunnan mission kuin vision realistista ymmärtämistä ja sisäistämistä teoriasta tekojen tasolle kohdatessani taloudellisen avun hakijan erilaisten taloudellisten resurssien vähetessä niin seurakunnassa kuin sen ympäristössä.

5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TYÖELÄMÄKUMPPANI

Iisalmi on noin 20 000 asukkaan (20 958 asukasta vuonna 2021) Ylä-Savon seutukunnan keskus, jota ympäröi noin 50 000 asukkaan maaseutukunnat. Iisalmi tarjoaa työtä eniten palvelujen (70 %) ja toiseksi eniten jalostuksen (25 %) piiristä. Iisalmen tunnetuimpia ja isoimpia työnantajia ovat virvokkeita valmistava Olvi (työntekijöitä n. 800 vuonna 2020), kaivostoimintaan tuotteita valmistava Normet (n. 400) sekä kaiuttimien valmistaja Genelec (n. 200). Viime vuosina Iisalmi on ollut muuttotappiopaikkakunta, missä työttöminä oli yksitoista prosenttia työvoimasta elokuussa 2023. Vuonna 2021 yli 64-vuotiaita oli n. 28 % ja 15–64 -vuotiaita 57 %. Ev.lut. seurakuntaan kuuluvia oli samana vuonna 74,9 % väestöstä. (Elinolotilasto 2022, 2023; Iisalmen liiketilat, 2023; Pohjois-Savon liitto, i.a.; Työllisyyskatsaus, 2023). Näistä luvuista voi päätellä, että toisaalta on työtä ja tekemistä, mutta samaan aikaan ikääntyvä väestö lisääntyy syntyvyyden laskun myötä niin kuin koko Suomessa, lisäksi osa nuorista lähtee opiskelujen kautta yliopistokaupunkeihin ja muualle työelämään.

Perusturvaetuuksien osuus oli yli 50 % bruttotuloista vuonna 2021 yhteensä noin 1884 iisalmelaisella, mikä tarkoittaa n. 9 % Iisalmen väkiluvusta. Yli 90 % bruttotuloista sai perusturvaetuuksina n. 4,5 % (940 henkilöä) ja pitkittyneesti perusturvan varassa olevia oli tuolloin 414 iisalmelaista (n. 2 %). Nämä luvut ovat kutaquinkin valtakunnan keskitasoa. Pitkittyneellä perusturvan varassa olemisella tarkoitetaan neljän (4) vuoden yhtäjaksoista kokonaan (yli 90 % bruttotuloista) perusturvan varassa elämistä. (Elinolotilasto 2022, 2023.)

Vuonna 2023 lisalmen seurakunnan diakoniassa kohtaamisia oli tilastoitu yhteensä 1536 kappaletta ja kohdattuja henkilöitä 5131. Kohtaamisten neljä suurinta syytä vuonna 2023 ovat olleet: talous (1211), terveys/sairaus (636), ihmissuhteet (207) ja asuminen/asunnottomuus (130). Samana vuonna kohdatuista ihmisistä 772:lla oli työttömyyttä tai olivat lomautettuna, eläkkeellä tai pitkällä sairausjaksolla olevia oli 296 ja opiskelijoita 87. Ruokakasseja on jaettu yhteensä noin 3000 kpl vuonna 2023 ja ruoka-avun piirissä on noin 130 taloutta, joista noin 30 on lapsiperheitä. (Reinikainen, henkilökohtainen tiedonanto 31.1.2023; lisalmen seurakunnan diakonian tilastotieto vuodelta 2023).

Tutkimuskohteeni on maaseutumaisen lisalmen kaupunkiseurakunnan diakoniatyön taloudellinen apu avun hakijan kokemuksena. Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry (6.9.2012) on suositellut, että seurakunnissa olisi jokaista alkavaa 3000 seurakunnan alueella asuvaa henkilöä kohti yksi diakoniatyöntekijä. Noin 20 000 asukkaan lisalmen seurakunnassa työskentelee viisi diakoniatyöntekijää taloudellisissa avustustilanteissa. Heillä on myös omia nimettyjä vastuualueitaan (ikäihmiset, mielenterveys ja päihteet, perheet) sekä yksi heistä toimii diakonian ja lähetyksen lähiesihenkilönä. Taloudellisen tai muun avun tilanteissa voi diakoniatyöntekijöitä lähestyä puhelimitse, verkkosivulla viestillä tai sähköpostitse tapaamisajan sopimiseksi, varsinaista säännöllistä yleistä vastaanottoaikaa ei ole, vaan tapaamisesta sovitaan yhteydenottotilanteessa.

6 TUTKIMUSMENETELMÄT, AINEISTONKERUU- JA ANALYYSIMENETELMÄT

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, missä on mukana myös kvantitatiivista tapaa hankkia tietoa. Laadullista tutkimusta pidetään tarkoituksenmukaisena silloin, kun etsitään syvällisempää ymmärrystä joihinkin ilmiöihin tai ihmisten kokemuksiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006, 25). Koska etsin vastausta taloudellisen avun hakijan kokemuksen kautta siitä, mitkä tekijät avustustilanteessa on koettu eteenpäin vieviksi (taloudellista hätää vähentäviksi)

ja mitä hyötyä taloudellisen avun hakija on kokenut saaneensa taloudellisesta avusta ja avustuksesta, olen käyttänyt tiedonkeruussa ensisijaisesti teemahaastattelua (teemahaastattelurunko liitteessä 5). Koska hädän käsitteellä määritellään diakoniaa (ks. Kirkkojärjestys), niin teemahaastattelussa minulla oli mukana nähtävillä ns. hätämittari (liite 6), minkä tarkoitus oli auttaa haastateltavaa kuvaamaan oman hätänsä määrää (tai tasoa) diakonian taloudellisen auttamisen prosessin eri vaiheissa ja etenkin arvioimaan saadun avun vaikutusta hätään. Tämän lisäksi kontekstin hahmottamiseksi ja saamani teemahaastattelun lisäksi hyödynsin tiedonkeruussa taloudelliseen auttamiseen liittyviä tutkimuksia sekä tilastoja tarpeen mukaan.

Teemahaastattelu antaa yksilötason perspektiiviä yhteiskunnallisen tason lisäksi. Etenkin tilanteessa, missä yhteiskunnassa tapahtuu isojakin muutoksia, on mielestäni diakonian peruseriaatteidenkin mukaista tutkia muutosten vaikutuksia esim. taloudellista apua hakevan kokemuksina. Tällaisia muutoksia tällä hetkellä ovat globaalien tapahtumien vaikutus hinnannousuina ja elämän kallistumisen vaikutuksina, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden (mm. aikuissosiaalityön) siirtyminen kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta sekä parhaillaan meillä olevat uuden hallituksen budjettineuvottelut sekä hallitusohjelma säästöineen. (ks. esim. Tervahauta & Hiilamo, 2023; Kurenlahti & Nevala, 2023.)

Teemahaastattelu soveltuu tutkimiseen, missä ei pyritä niinkään yleistettävyyteen kuin ymmärtämään tiettyä ilmiötä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tässä tapauksessa nimenomaan taloudellisen avustuksen prosessin ja taloudellisen avun vaikutusta saajansa elämään lisälmen seurakunnan diakoniatyöstä apua hakeneen kokemuksena. Tähän tutkimukseen en osaa olla yhdistämättä diakonian ja teologian lisäksi myös sosiaalityön teoriaa ja tutkimustietoa, koska diakonian auttamistilanne tulee lähelle sosiaalialan vastaavia asiakastilanteita. Sosiaalialan teoriat ovat ohjanneet toimintaani paitsi eettisinä periaatteina, lähestymistapana ja ”työnäkynä”, myös käytännöissä ja tavoitteina toimia esim. vuorovaikutustilanteissa sillä kokemuksella, mikä on ollut toimivaa aiemmassa työssä sosiaalialalla, esimerkiksi kotikäynneillä perhetyössä. Toisaalta mielestäni

molemmissa - sosiaalialan ja diakonian perusnormeissa ja niistä seuraavina käytänteinä – on perustana ihmisarvon ja elämän kunnioittaminen, ainutlaatuisuus ja niiden puolustaminen eli suurelta osin kristilliset arvot.

Tutkimusotteeni tahdoin painottuvan enemmän induktiiviseen kuin deduktiiviseen lähestymistapaan, mutta mm. teoriaosaa kirjoittaessani huomasin, etten voi välttyä teorian vaikutukselta. Tutkimusprosessin aikana kävin vuoropuhelua käytännön ja teorian välillä, joten ”deduktiiviset” vaikutukset ovat nähtävillä esimerkiksi teemahaastattelun kysymyksissä. Teemahaastattelurungon teemat perustuvat pitkälti toisaalta aiempaan kokemukseeni sosiaalialalla työskentelystä (esim. perheiden ja itsenäistyvien nuorien parissa tutustumis-, työskentely- ja prosessin päättymisvaiheineen) kuin myös teoriatietoon asiakassuhteen prosesseista (esim. Rostila, 2001). Haastattelutilanteissa pyrin mahdollisimman avoimiin kysymyksiin, jotta en johdattelisi ja taloudellista tukea hakeneiden omat kokemukset tulisivat kuulluiksi. Pohdin alkuun ryhmähaastattelun mahdollisuutta, mutta päädyin yksilöhaastatteluihin kunkin haastateltavan kokemuksen kuulemiseksi mahdollisimman hyvin. Ehkä ryhmämuotoinen tapa tutkia ja kehittää sopii paremmin jatkossa seurakunnan taloudellista avustustoimintaa kehitettäessä?

6.1 Teemahaastattelujen toteutus

Ennen teemojen valintaa haastatteluja varten kävin vielä kertaalleen läpi tutkimuskysymykset täsmentäen ja vertaillen erilaisia kysymyksiä keskenään, jotta ne olisivat selkeä pohja jatkotyöskentelylle. Tutkimuskysymysten muotoiluun tunnistin vaikuttavan sekä vähäisen kokemukseni diakoniatyöstä pienessä seurakunnassa, että aiemman työkokemuksen sosiaalialalla. Tutkimuskysymyksistä teemojen valintaan näkyy sama kronologisuus, mitä voisi kutsua myös prosessin-omaisuudeksi: ennakkokäsitykseni mukaan diakonian taloudellinen auttaminen alkaa yhteydenotosta diakoniatyöntekijään edeten yleensä kasvokkain tapahtuvaan tapaamiseen esimerkiksi diakoniatoimistolla tai kotona. Avustustilanne –käsitteellä tarkoitin työssäni apua hakevan ja diakoniatyöntekijän välistä kohtaa-

mista ja ajattelin sen olevan osaltaan tutustumista, mutta ennen kaikkea varsinaista työskentelyä apua hakevan kanssa ennen yhteisen työskentelyn päättämistä. Tunnistin sosionomina lähinnä lastensuojelun eri tehtävissä omaksuneeni sitkeän tavan lähestyä taloudellista auttamistilannetta muutostyöskentelynä yhdessä apua hakevan kanssa. Näistä kokemuksista ja taustaoletuksista johtuen niin tutkimuskysymykset kuin teemat etenivät tällaisen muutosprosessin mukaisesti. Ajattelin diakoniatyön taloudellisen auttamisenkin kronologisena prosessina (ks. Rostila, 2001; Koskinen, 2007). Tässä mielessä teemahaastattelun valmistelu oli hieman deduktiivista ja teorialähtöistä ja päädyin teemahaastattelurungon (liite 9) mukaisiin kysymyksiin, vaikka ehdottomasti tahdoin lähteä avoimesti kuuntelemaan apua hakeneiden kokemuksia. Tämän vuoksi päätin tehdä teemahaastattelut eri paikkakunnalla kuin missä itse asun tai olen töissä.

Alkuun minulla oli teemahaastattelurungon teemojen alle paljon kysymyksiä ja niitä lisäsi vielä tarve nähdä diakonian taloudellisen avun vaikutuksia diakonian oman määritelmänsä kautta eli hädän kokemuksena. Kysymykset kumpusivat kaikista mahdollisista kokemistani tilanteista, mitä olin nähnyt työssäni aiemmin. Koko ajan halusin kuitenkin samaan aikaan lähteä mahdollisimman ”puhtaalta pöydältä” kuuntelemaan haastateltavien kokemuksia niin, etten liikaa johdattelisi omien ennako-oletusteni mukaan. Tämän vuoksi teemahaastattelurunko lyheni yhdeksi sivuksi toisaalta kronologista prosessia noudatellen, mutta toisaalta myös mahdollistaen kenties matalan kynnyksen haastateltavalle lähteä kertomaan omaa tarinaansa tilanteesta ennen yhteydenottoa diakoniatyöhön ja päättään haastatteluhetken elämäntilanteeseen.

Hätä-käsitteen mukaan ottoa pidin intuitiivisestikin tärkeänä, koska se oli pysynyt niin pitkään diakonian avun kriteerinä ja toisaalta diakonian toimintaympäristön tutkimisen ”velvoitteena”. Etukäteen pohdin sitä, että kokevatko avunhakijat tilanteensa hädässä olemisena vai elämäntilanteena, missä on kenties hetkellisesti taloudellista puutetta. En halunnut päättää tätä haastateltavien puolesta ja siksi käytin sekä tutkimuskysymyksissä että teemoja avatessa molempia käsitteitä ja haastateltavat voisivat sitten kuvata tilannettaan haluamallaan termeillä. Laadin kuitenkin hieman ennen haastatteluja nk. huolimittaria mukaillen ”hätämit-

tarin” asteikolla nollassa viiteen (0–5), koska ajattelin sen helpottavan elämäntilanteesta kertomista ja tekevän mahdollisesti kokemuksen ja taloudellisen auttamisen vaikutuksen näkyväksi. Hätiämittarissa nolla (0) kuvasi elämäntilannetta ilman hätää monipuolisine vaihtoehtoineen, missä oli paljon voimavaroja sekä uskoa niin itseen kuin tulevaisuuteen. Sen sijaan mittarin asteikon numero viisi tarkoitti erittäin suurta hätää tai elämäntilannetta, missä kaikki keinot ja voimavarat oli käytetty sekä usko omaan pärjäämiseen ja tulevaisuuteen oli lopussa (liite 6).

Koska olin tutustunut vuosikymmeniä aiemmin diakoniatyöhön ja tavannut taloudellista apua hakevia ihmisiä pienessä maalaisseurakunnassa toisaalla, nämä kokemukset olivat herättäneet mielenkiinnon hakea ymmärrystä taloudellisen avun vaikutukseen hakijoiden elämässä ja oman ammattiroolini paikantamiseen uudessa työssä. Kun samaan aikaan yhteiskuntamme rakenteita uudistetaan ja jo ennen sosiaaliturvan leikkauspäätöksiä ovat nuorten jonot mielenterveyspalveluihin olleet pitkät, kouluväkivalta ja nuorten yksinäisyys olleet puheen aiheena (esim. Yhteisvastuu, 2024) sekä diakonian taloudellisen avun tarve lisääntynyt vuosi vuodelta (Diakonia avaa kirkon ovia, 2023, s. 35) tuoden säästöpainetta kaikkialle, tuntui tärkeältä teemahaastattelun yhteydessä kuulla avunhakijoiden kokemuksesta taloudellisen avun vaikutuksista tai mahdollisesta hyödyistä. Koehaastattelun jälkeen lisäsin loppuun bonuskysymyksen pyytäen haastateltavaa arvioimaan tilannettaan, jos diakonian taloudellista apua ei olisi ollut. Vastaukset olivat sittemmin aika pysäyttäviä.

Opinnäytetyönsuunnitelman hyväksynnän jälkeen sain kirjallisen tutkimusluvan (liite 2) lisälmen seurakunnan diakonian lähiesihenkilön kautta. Tämän jälkeen lähetin lisälmen seurakunnan diakoniatyöntekijöille tiivistelmän (Power point –esitys) opinnäytetyön suunnitelmasta haastattelupyynnöineen (liite 3: asiakkaalle joko tapaamisella annettava tai tekstiviestinä lähetettävä) sekä pidin Teams-palaverin diakoniatiiimin kanssa sopien yksityiskohdista ja aikatauluista koskien haastattelujen käytännön toteutusta. Laadin tästä palaverista (9.11.2023) muistion, missä sovitut asiat olivat ylös kirjattuna. Sovimme mm. että tiimi valitsee asiakkaistaan haastateltavat, jotka ovat mahdollisuuksien mukaan mm. eri ikäisiä, erilaisessa elämänvaiheessa olevia ja esim. joku on yksin asuva ja joku perheellinen. Tavoitteena oli saada teemahaastatteluun viidestä kuuteen (5–6)

haastattelua asiakkailta, jotka diakoniatyöntekijöiden tiimi on valinnut niin, että he ovat saaneet taloudellista apua eri muodoissaan (myös ruoka-apuna) ajalla 1.1. – 31.8.2023. Edelleen sovimme, että diakoniatyöntekijöiden saatua luvan yhteydenottooni haastateltavilta, olen haastateltaviin yhteydessä sopien tapaamisen teemahaastattelua varten marras-joulukuun 2023 aikana. Sovimme myös, että voin käyttää opinnäytetyössäni Iisalmen seurakunnan nimeä. Kävimme yhteisessä tapaamisessa diakoniatyöntekijöiden kanssa läpi haastatteluun ja opinnäytetyöprosessiin liittyviä yksityiskohtia, mm. haastateltavien vapaaehtoisuutta haastateltaviksi ja heidän anonyymiydestään huolehtimista.

Varauduin siihen, etten välttämättä saa haastateltavia noin vain. Kuitenkin kävi niin, että teemahaastatteluja kertyi seitsemän (7). Seuraavassa vertaan tutkimusaineiston edustavuutta Iisalmen seurakunnan diakonian asiakkaisiin samana vuonna 2023 kuin tutkimus tehtiin.

Taulukko 1. Diakonian asiakkaat vuonna 2023 (liite 4) ja tutkimusaineiston edustavuus vuonna 2023

	Diakonian asiakkaat		Tutkimusaineisto	
Perherakenne:				
Asuu yksin	739	59,8 %	4	57,1 %
Asuu toisen kanssa	206	16,7 %	2	28,6 %
Perhe, jossa lapsia	129	10,4 %	0	0
<u>Yhden vanhemman perhe</u>	<u>162</u>	<u>13,1 %</u>	<u>1</u>	<u>14,3 %</u>
Yhteensä	1236	100 %	7	100 %

Teemahaastattelut toteutuivat 20.11.2023 – 13.12.2023. Haastateltavat saivat itse valita haastattelupaikan, mikä riippuisi ko. henkilön kokemuksesta, missä se olisi käytännöllisintä ja turvallisinta: seurakunnan tiloissa vai esimerkiksi kotona. Haastatteluja oli molemmissa: kolme seurakuntatalolla ja neljä kotona. Haastattelupaikat osoittautuivat molemmissa rauhallisiksi, kertaakaan ei tullut haastattelijan aikana keskeytyksiä tms. häiriötä. Haastattelut kestivät n. 30 minuutista reiluun puoleentoista (1½) tuntiin: kolme haastattelua kesti 60 min – 105 min ja neljä alle tunnin (29 min – 45 min). Haastatteluajkojen vaihtelua selitti se, että yksi teemahaastatteluista toteutui pariskunnan kanssa, yksi eri kulttuuri- ja kielitaustasta tulleessa perheessä ja myös siitä, että haastateltavilla oli paljon kerrottavaa.

Haastateltavat olivat heitä, jotka voidaan katsoa olevan haavoittuvassa elämäntilanteessa toisaalta osin elämäkokemustensa myötä (esim. onnettomuudet, menetykset, sairastumiset) ja osin taloudellisen tilanteensa vuoksi. Taloudelliseen apuun turvautuminen voi tehdä elämäntilanteen myös haavoittuvaksi tietynlaisen riippuvuussuhteensa vuoksi: taloudellisen avun tarve voi luoda alisteista asemaa vallankäyttöön omassa elämässä. (Ks. Luomanen & Nikander, 2017, s. 288 – 289.) Tämän vuoksi koin, että haastattelutilanteissa oli syytä korostaa vapaaehtoisuutta, luottamusta ja antaa riittävästi aikaa asettua haastattelutilanteeseen sillä tavoin kuin se tuntui haastateltavasta luonnollisemmalta ja turvallisemmalta.

Teemahaastattelupaikan sai siis haastateltava valita: joko kotonaan tai seurakuntatalolla. Valinnat menivät aika tavalla tasan: he, joiden oli helppo päästä seurakuntatalolle, tuntuivat valitsevan sen, kun taas kodin valitsivat he, joilla oli liikkumiseen liittyvää toiminnallista tai muuta estettä. Muu este oli esim. omaishoidossa oleva läheinen kotona tai etäisyys seurakuntatalosta matkakustannuksineen. Seurakuntatalolla oli aina valittavissa joko rauhallinen diakoniatoimiston vastaanottotila tai muu huone. Kodeissa oli rauhallinen ja turvallinen tunnelma, haastattelijana minulle tuli tunne, että haastateltavat olivat odottaneet tilaisuutta ja tahtoivat kertoa omaa kokemustaan.

Teemahaastattelun alussa kävin läpi opinnäytetyöni tarkoituksen hyvin lyhyesti, muistutin vapaaehtoisuudesta, että he voivat kertoa haluamiaan asioita, kaikkeen ei ole pakko vastata ja haastattelu on mahdollista myös keskeyttää. Esitin haastateltavilleni myös tutkimusluvan (liite 2) ja kävimme yhdessä läpi haastattelun alussa suostumuslomakkeen, mikä oli samalla vaitiolositoumukseni (liite 4). Kysyin luvan haastateltavilta nauhoituksesta, se sopi kaikille. Minulla oli käytössä kaksinkertainen nauhoitus: Teams-sovelluksella ja puhelimella. Asensin Teams-sovellukseen suomen kielen, jotta puheen ohella sovellus kirjaa puheen myös ylös. Jälkeen päin puhelin osoittautui käytännölliseksi sanelunpurkuvälineeksi, jota Teams-sovelluksen tekstitalenne tuki puutteistaan huolimatta jonkin verran. Olen aiemmassa työssä kirjoittanut ylös ihmisten puhetta autenttisenä (sairaskertomusten kirjoittajana nuoruudessa ja lastensuojelussa ns. Beardsleen per-

heintervention yhteydessä), mikä hieman auttoi litteroinnissa eli aineiston muuttamisessa tekstiksi (ks. Eskola, 2018, s. 49). Huomasin kuitenkin, että Teams-sovellus oli melko epätarkka kuullun kirjoittamisessa oikein muuttaen sanoja aika mielivaltaiseenkin muotoon. Puhelimen kautta oli nopeampi kuunnella nauhoitettua haastattelua samalla kirjoittaen tekstiä, joten kirjoitin ja vertasin sitä välillä Teams-sovelluksen tallenteeseen.

6.2 Sisällönanalyysi

Tutkimustulosten analysoinnissa käytin laadulliselle tutkimukselle luontevaa sisällönanalyysiä, koska tarkoituksena oli löytää teemahaastatteluaineistosta niitä kokemuksia, jotka ovat vähentäneet hätää tai vieneet avun hakijan taloudellista tilannetta eteenpäin avustustilanteeseen liittyen sekä saada tietoa ja ymmärrystä koetusta hyödystä taloudellisen avun ja avustuksen suhteen. Arja Jokisen (2006) mukaan tutkimuksessa ei voida mitään ilmiötä ottaa täysin haltuun, vaan tutkimuksissa valitaan yleensä jokin näkökulma, mistä asiaa tarkastellaan. Koska diakoniassa lähdetään lähimmäisestä käsin, valitsin tarkasteluun sisällön analyysissä tavoitteeksi saada aineistosta esille ne vaikutukset, mitä haastateltava on tässä tutkimuksessa kokenut elämäntilanteessaan diakonian apua saatuaan tai avustustilanteessa ollessaan. Tarkoituksena oli löytää aineistosta hätää vähentäneitä tekijöitä niin avustustilanteen aikana kuin sen jälkeen koetun avun ja/tai avustuksen seurauksena.

Vaikka tavoitteena oli löytää aineistosta tutkimuskysymyksiin vastauksia, edetä siis asiasisältö edellä, analysointi alkoi ”teknisellä suorittamisella” purkamalla haastattelujen nauhoitukset teksteiksi. Sisällönanalyysi tarkoittaa alkuun sanatarkkaa litterointia nauhoituksia purkaessa. Vaikka minulla oli kokemusta sinänsä teknisestä puhutun aineiston purkamisesta tekstiksi, vaati litterointi uudelleen kuuntelua ja keskittymistä. (Ruusuvoori & Nikander, 2017, s. 427, s. 429, s. 435 – 440; Kallio, 2006.) Tätä vaihetta kuvasin hieman jo edellä. Niin nauhoituksissa kuin litteroinnissa käytin haastateltavista kirjaintunnistetta (H1, H2 jne.) henkilöllisyyden suojaamiseksi. Litteroituja word-tiedoston sivuja kertyi yhteensä 108.

Kun olin kirjoittanut ja tallentanut litteroidut tekstit omilla kirjaintunnuksillaan, luin tekstejä useaan kertaan ja kahdella tapaa: ensin tutkimuskysymysten mukaisesti ja sitten myös niin, että nostin usein ja useilla haastateltavilla esiin tulleita sanoja ylös merkiten. Käytin värikynää tekstistä nousevien teemojen ja samojen sanojen erotteluun kooten tekstit samalla tutkimuskysymysten mukaisesti. Haastateltavilta useaan kertaan tulleiden sanojen ja käsitteiden nostamisella tavoittelin aineistolähtöisyyttä ja avun hakijan oman äänen ja kokemuksen kuulluksi tulemistä. Tutkimuskysymykset puolestaan etenivät haastatteluissa kronologisessa järjestyksessä talousavun pariin hakeutumisesta nykytilanteeseen ollen siten jollain tapaa teoriasta ohjautuvia (deduktiivisia). Kysyin siis tekstejä lukiessa: Miten yhteydenotto diakoniaan/avustustilanne/saatu apu/avustus on vaikuttanut haastatteleman kokemaan hätään tai elämäntilanteeseen? Mitkä asiat, teemat, sanat toistuvat eri ihmisten kokemuksissa siinä, millaisia vaikutuksia diakonian avustustilanne ja apu on tuonut heidän elämäntilanteeseensa tai hätäänsä? Mikä yhdistää kertomuksia ja mikä erottaa? Miten hätä koetaan eri vaiheissa?

Vertailin haastateltavien kokemuksia: mitä yhtäläisyyksiä, eroja tai toistuvaa teemaa nousee esille. Kokosin tutkittavien teemojen, tutkimuskysymysten ja teemojen alle analyysiyksiköiksi lauseita haastateltavan koodin kanssa etsien lauseista samoja sanoja tai yhtäläisyyksiä nimeten niille edelleen ala- ja yläkäsitteitä. Luin tekstejä useita kertoja ja kokosin sitä lauseiden ja niiden pelkistämisen avulla uudeksi ryhmäksi tutkimuskysymystä noudatellen. Tein siis ns. aineistolähtöistä sisällönanalyysia teorialähtöisen sijaan. (Vilka, 2015, s. 163 – 164.) Aineistoa tutkimalla ja jäsentämällä siitä erottui vastauksia tutkimuskysymyksiin, esimerkiksi näin:

Taulukko 2. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tutkimuskysymyksen mukaan

Tutkimuskysymys	Vaikutus hätään/ elämäntilanteeseen	Esille nousseet sanat/teemat
Miten yhteydenotto diakoniaan vaikutti koettuun hätään?	"tuntu helpottavalta"/H5 "tuli hyvä olo, että minä oon yrittänyt nyt..."/H2 "ei niinku oo enää yksin..."/H1	pärjääminen, helposuus, selviäminen → TOIVO

Vaikka tutkimuskysymykset olivat teorialähtöisiä suunnitelmallisen muutostyökentelyn kronologisuutta noudatellen (vrt. esim. Rostila, 2001, s. 79 – 89), niin tulosten analysointivaiheessa oli tarkoituksena paljastaa vain se, mitä aineistosta nousee. Analyysiyksiköksi muodostui tämän mukaan haastateltavien lauseet, ajatukset siitä, miten he olivat kokeneet tilanteen vaikuttaneen hätäänsä tai elämäntilanteeseensa, esim. ”...ei niinku oo enää yksin...” (H1 –haastateltu). Aineistosta nousi useilta haastateltavilta samoja kokemuksia diakonian avun tai avustustilanteen (yhteydenottoineen diakoniaan) vaikutuksesta omaan elämäntilanteeseen tai hätään, esim. helpotus. Helpotus syntyi yhteydenoton jälkeen siitä, että oli tullut tunne, ettei enää ole yksin asiansa kanssa, on sovittu yhteistä aikaa ja diakoniatyöntekijä on maininnut mahdollisuuksista, mihin voi tarttua. Toisin sanoen on mahdollista selviytyä tilanteesta eteenpäin, on toivoa paremmasta. Eli avun hakija sai tietoa (alaluokka: laskun maksu) jo esim. puhelinsoitolla siitä, että konkreettista tukea on mahdollista saada asioiden (laskun) selvittelyyn. Jo pelkkä tieto tällaisesta tuen saannin mahdollisuudesta (yläluokka: saatavilla oleva apu) vaikutti avun hakijan elämäntilanteeseen paitsi konkreettisina tekoina sittemmin, myös turvallisuuden tunnetta vahvistavana, hätää lievittävänä ja voimaa antavana tulevaisuuden toivona (yhdistävä tekijä tutkimusaineistossa, taulukko 3).

Taulukko 3. Sisällönanalyysi: Miten diakonian apu on vaikuttanut koettuun hätään tai elämäntilanteeseen silloin, kun diakonian taloudellista apua on saanut?

Yhdistävä tekijä	Pääluokka	Yläluokka	Alaluokka
TULEVAISUUDEN TOIVO ja HÄDÄN VÄHENTYMINEN	SYNTYNYT TURVALLISUUDEN TUNNE	Arjen sujuminen	On asunto, saa ruokaa ja laskuja maksettua
	SYNTYNYT TIETOISUUS TUESTA JA TURVASTA	Luottamus itseän, muihin ihmisiin ja elämään	On lupa tuntea ja puhua kaikenlaisista tunteista ja asioista, on hyväksytty.
	KOKEMUS MAHDOLLISUUDESTA VASTAVUOROISUUTEEN JA OSALLISUUTEEN	Avun saatavilla olo	Voi soittaa tai laittaa viestiä diakoniaan
		Yhdessä ratkaisujen löytäminen ja tekeminen	Voi tarvittaessa tavata diakoniatyöntekijän
		Ennakoitavuus, jatkuvuus	Avustustilanteen jälkeen ei tarvitse katkaista yhteyttä diakoniaan
		Yhteisvastuu	Voi kutoa villasukkia tms. diakoniaa varten
		Kokemus kuulumisesta välittävään yhteisöön	Voi tuntea itsensä tarpeelliseksi ja tärkeäksi

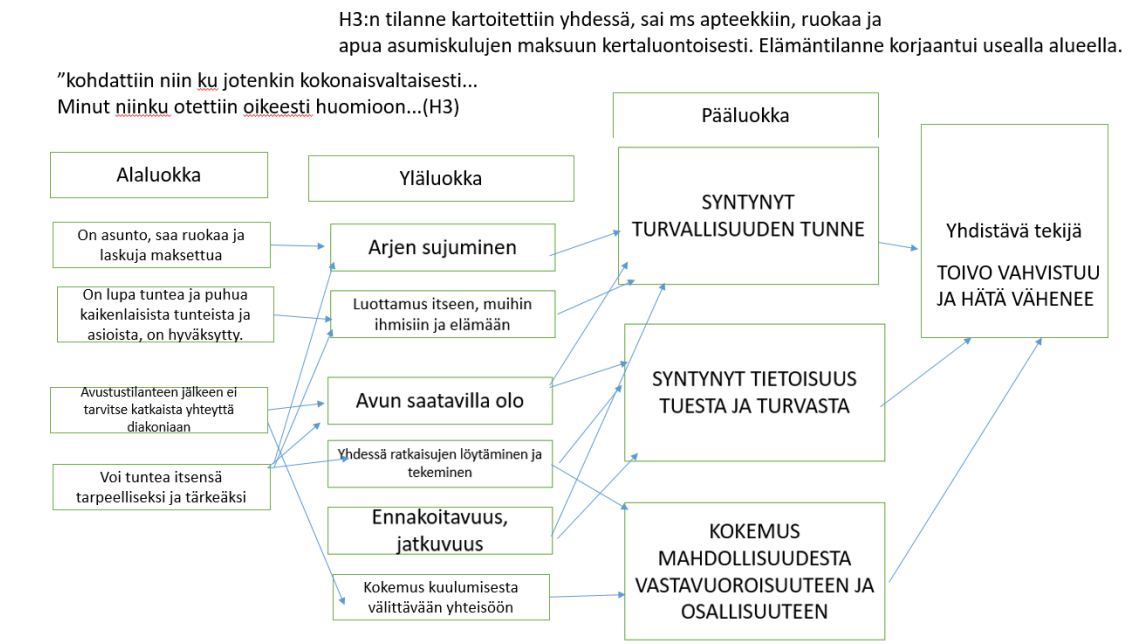
Tutkimustulosten analysoinnin avulla löytyi, miten avunhakija oli kokenut diakonian taloudellisen avun ja avustustilanteen vaikuttaneen elämäntilanteeseensa. Taulukossa 3 näyttäytyy avunhakijan kokemus tilanteissa, missä on kokenut niin avustustilanteen kuin saadun avun hätää vähentävänä myönteisenä tekijänä elämäntilanteessaan. Tutkimustuloksissa avaan yllä olevassa kaaviossa olevia käsitteitä tarkemmin. Alla taulukko, missä avunhakija ei ole kokenut saaneensa riittävästi apua diakoniasta, jolloin:

Taulukko 4. Sisällönanalyysi: Miten diakonian apu on vaikuttanut koettuun hätään tai elämäntilanteeseen silloin, kun diakonian taloudellista apua ei ole saanut tai on kokenut sen riittämättömäksi?

Yllä taulukoissa 3. ja 4. sisällönanalyysin esimerkeissä on kuvattu taloudellisen avun vaikutusta elämäntilanteeseen ja hätään yleisellä tasolla, kun apua saa ja avustustilannekin koetaan mielekkäänä kohtaamisena (taulukko 3) ja kun diakonian apua ei saa tai se ei ole riittävää (taulukko 4). Tässä seuraavassa taulukossa kuvaan lähes kaikkien (6) avunhakijan kokemuksen diakonian taloudellisen avun vaikutuksista elämäntilanteeseen ja hätään, esimerkkinä haastattelun eräs kokemus (H3):

Taulukko 5. Esimerkki taloudellisen avun vaikutuksesta omaan elämäntilanteeseen tai hätään

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimusaineistosta ilmeni, että jokaisen haastatellun kohdalla saatu aineellinen ja henkinen tuki kietoutuivat toisiinsa. Aineellinen apu, kuten ruoka-apu, vähensi välittömästi konkreettista hätää – ruuan puutetta. Henkiseksi koettu tuki vaikutti pitempiaikaisesti vähentäen hätää vahvistaen toivoa ja tulevaisuuden uskoa. Hätää vähensi henkisen tuen avulla vahvistunut turvallisuudentunne, tietoisuus avun saannista ja eri vaihtoehdoista. Myös mahdollisuus osallistua, toimia vastavuoroisesti ja kuulua johonkin vahvistivat uskoa tulevaisuuteen, omaan itseen ja muihin ihmisiin. Tutkimustulos vahvisti käsitystä taloudellisen avun kokonaisvaltaisuudesta samansuuntaisesti aiempien tutkimusten (esim. Juntunen, 2011) kanssa. Aineellinen tuki on vain osa taloudellista auttamista.

Tämä tulos on myös samansuuntainen sosiaalialan tutkimusten kanssa. Esimerkiksi aikuissosiaalityössä käytössä olevalla systemisellä työotteella tavoitellaan

asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaista hahmottamista huomioimalla toisiinsa vaikuttavat tekijät (Karjalainen ym. 2021; Hovi, 2022; 2023). Tällöin niin sosiaalityön kuin diakoniatyön ammatillisessa työskentelyssä vuorovaikutus- ja kohtaamistaidoilla on myös vaikutusta apua hakevan ihmisen kokemukseen itsestään ja elämäntilanteestaan. Tässä tutkimuksessa korostui diakoniatyöntekijän kyky kohdata avunhakija kokonaisvaltaisesti, mikä vähensi turvattomuuden ja epätie-toisuuden tunnetta. Samalla hätä väheni välittömästi ja konkreettisesti saadun aineellisen avun myötä, kun taas henkinen tuki auttoi jaksamaan pitkäkestoisemmin lisäten elämäntilanteeseen toivoa ja tulevaisuudenuskoa. Kokonaisvaltainen kohtaaminen vaikutti siten avunhakijan elämäntilanteeseen niin ikään kokonaisvaltaisesti.

7.1 Hätä avunhakijan kokemuksena

Teemahaastattelun alussa kysyin haastateltavilta, mitä heille tarkoittaa hätä, samalla kerroin myös diakonian määritelmän hätään liittyen. Kun haastateltavat kertoivat kokemustaan hädästä, heistä suurin osa eli viisi seitsemästä (yhden haastateltavan ollessa pariskunta 6/8) kertoi kokevansa vaikeutta hakea apua, sillä mieluummin olisi tahtoa pärjätä omin neuvoin:

- - tarviisit apua, mutta ilkeetkö pyytää - - ” (H1)

- - kun rahat loppuu, niin ne loppuu - - ee oo varroo ostoo mittää ja on korkea kynnys - - oltiin kerran saatu apua, niin tuntu, ettee taas kehtaa - - (H5)

- - oon semmonen ihminen, että häppeen sitä että mun pittää pyytää apua (H2).

Näissä tilanteissa yksin jäämisen tunne oli vahva, esimerkiksi: ”Pääkopassa pyöri se ahistus, kun se jo pahempi kuin nälän tunne” (H4) tai kokemuksena, että ”Sosiaalitoimisto hylkäs” (H3). Hädän ihmiset kokivat avunhakutilanteessa mm. seuraavilla tavoilla:

- - kaiken kertymistä kerralla päälle- - voimavarat rupes olemaan vähissä ja keinot käytetty - - peruskelan toimeentulotuet ja tuommoiset haettu, että siinä mielessä niinku vaihtoehdot oli käytetty (H4).

- - sosiaalitoimisto hylkäs tuossa yhdessä vaiheessa - - oli viimeinen oljenkorsi, asiat meenas ajautua solmuun” (H3).

- - 12 aikaa sairaalassa - - miten maksaa sairaalalaskut - - (H7).

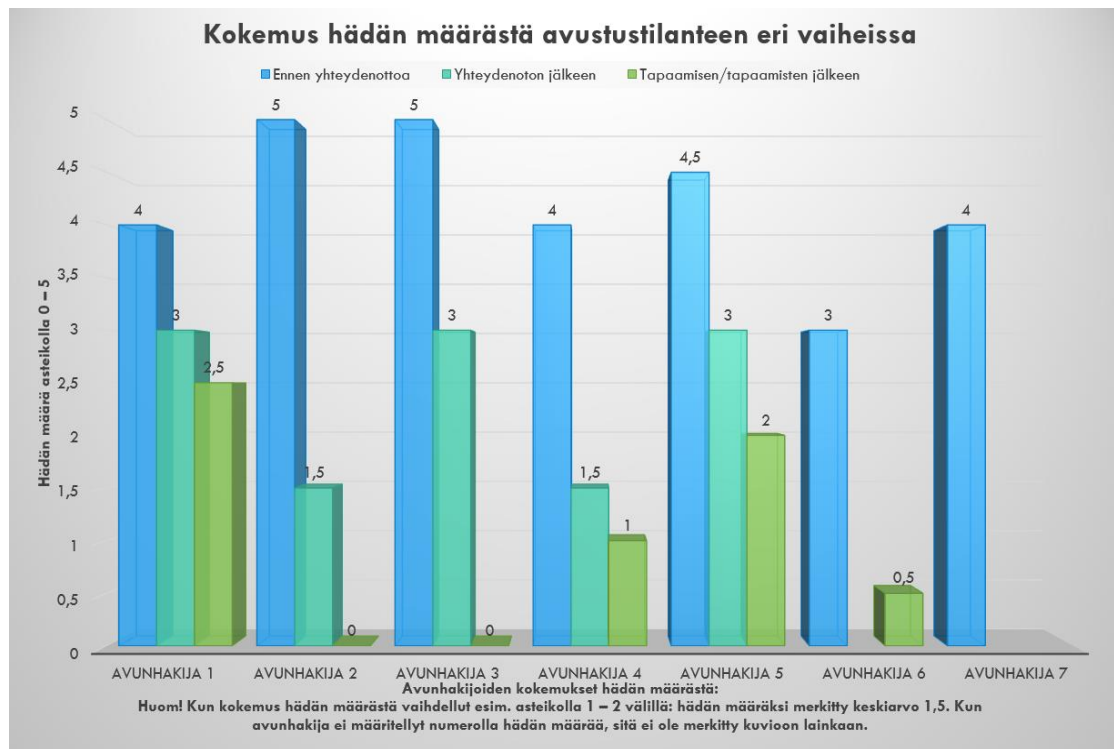
Diakonian taloudellinen avustaminen on tarkoitettu periaatteidensa mukaisesti kokonaisvaltaiseksi, yhdessä tehtäväksi, osallisuutta tukevaksi ja ihmisarvoa kunnioittavaksi toiminnaksi. Ihmisarvon kunnioittaminen ja puolustaminen, lähimmäisen tarpeista lähtevä kristilliseen rakkauteen perustuva auttaminen tarkoittanee siis sitä, että hädän määrittely onnistuu diakoniatyöntekijältä – tai oikeammin diakoniatyöntekijältä yhdessä avun hakijan kanssa? Tämän tutkimusaineiston perusteella tässä on todella hyvin usein onnistuttu, koska hätä on alkanut lieventyä jo ensimmäisissä kontakteissa diakoniatyöhön.

7.2 Taloudellisen avun vaikutus hädän määrään

Koska diakonian määritelmässä hätä on keskeinen käsite, käytin haastattelussa hädänmittaria (ks. liite 6), minkä sovelsin huolenmittarista (Eriksson & Arnkil, 2005, s. 25). Kahta haastatteluun osallistujaa lukuun ottamatta haastatellut arvioivat hädän kokemuksensa olleen ennen yhteydenottoa diakoniaan 4 – 5 luokkaa, kun viisi (5) tarkoittaa erittäin suurta hätää, missä ei ole enää voimavaroja eikä keinoja käytettävissä. Kuitenkin jo pelkkä yhteydenotto eli esimerkiksi ajanvaraaminen tai puhelu vähensi hätää tuntuvasti: puolella haastatelluista kolmeen

(3) tai pienemmäksi. Seuraavassa kuviossa (Kuvio 2.) on kuvattu avun vaikutus hätään avustustilanteen eri vaiheissa.

Kuvio 2. Kokemus hädän määrästä diakonian avustustilanteen eri vaiheissa.

Yhteydenoton jälkeen hädän määrä siis väheni hätämittarin asteikolla (0-5) vähintään kolmeen (3). Tätä tilannetta kuvailtiin tutkimusaineistossa esimerkiksi seuraavalla tavalla: ” - - se hätä oli vielä päällä, mutta sen ties että nyt ei niinku oo enää yksin sen asian kanssa - - ” (H1) tai ” - - soeton jälkehen tipahti tuonne niin ku kolomoseen, paljo hätää, ei kuitenkaan enää nii paha, helepotti - - ” (H3). (Kuvio 2.)

Yksittäinen tapaaminen tai useammat tapaamiset vaikuttivat hätämittarilla kuvaten hädän määrää edelleen vähentäen, kahdella haastatellulla poistaen hädän tunteen kokonaan. Yksi haastatelluista ei osannut kuvata hädän määrää tilanteessa, missä oli saanut ruoka-apua, mutta ei apua terveydenhuollon laskuihin. Kaksi haastateltua puolestaan kertoi tapaamisten jälkeen oman voinnin mukaan hädän määrän vaihtelevan, minkä vuoksi kuvioon on laskettu hädän määräksi

keskiarvo esim. 2½, silloin kun hätä on voinut vaihdella nollassa viiteen. (Kuvio 2.)

Eräs haastatelluista oli kokenut saaneensa ”ihan hyvää apua”, mutta olisi toivonut apua enemmän, minkä vuoksi kertoi kokevansa hätää, mutta ei kuvannut sitä numeroilla 0-5. Sen sijaan hän kertoi saaneensa sosiaalityöstä neuvon maksaa laskuja myöhemmin: ”...Milloin minä maksan myöhemmin laskut...eilen maksoi minun poika seitsemän tai kahdeksan laskua...sairaalalaskuja” (H7). Hän kertoi toivoneensa enemmän apua diakoniasta, mistä oli saanut ruokalahjakortin kauppaan. Tämän avunhakija koki riittämättömänä kuvaten hädän määrää ja tilannettaan:

En minä tiedä, muuttuiko se [hätä]. Minä sain vähän apua, ihan pieni pussi ja vielä kaksi kertaa tai kaksi tai kolme kertaa lappu vaatetta varten. Ei mitään muuta koko vuonna. Milloin minulle tuli joskus paljon laskuja, minä soitan minun poika - - (H7).

Hädän määrän helpottumista kuvattiin mm. seuraavasti:

- No, kyllähän se hädän määrä vähentyi niiden käyntien myötä. Oli niin kuin valoa tunnelin päässä. (H3)
- iso taakka putos harteilta siinä vaiheessa, kun sain tietojon, että ei nyt kaikki peli ole menetetty todellakaan - - niin siinä mielessä niinku putos paljon tuo asteikko. (H4)
 - - - se oli sillalaila huojentavvaa ku jäi niinku sosiaalityöstä pois kun ne eevät pystyneet auttaa jostakin syystä niin täältä löyty apu, asiat niin ku meni eteenpäin. (H3)
 - - - se pelasti sen homman kyllä - - sitten uskalsin lähteä ruokaa ostamaan ja - - se ol siellä nollassa - - toistaiseks nyt aattelee, että nyt on kaikki hyvin taas - -. (H2)

Diakoniasta apua hakeneet olivat kaikki saaneet aineellista apua tämän vuoden aikana, jos ei muutoin niin ruoka-apua ruokakassina, lahjakorttina tai maksusitoumuksena apteekkiin, lähetyskirpputorille esim. huonekalun tai vaatteiden hankintaan. Yhtä haastateltua lukuun ottamatta he olivat kokeneet saaneensa sitä apua, mitä olivat hakeneet tai enemmänkin: ”...paljo enemmänki...se oli oikeen hyvä apu, että pitkäks aekoo on sitten evästä (H4) tai että ”...pärjee, vaekka

pientä apua tarttookii.” (H2). Vaikka ruoka-apu ei euromääräisesti ollut useinkaan suurta, se oli koettu kyseisinä hetkinä hyvin tarpeelliseksi ja turvaa tuovaksi, hä-dän määrä tipahti jopa nolnaan saakka.

7.3 Kokonaisvaltaisen avun vaikutus elämään on kokonaisvaltaista

Kaikki haastatellut olivat saaneet ruoka-apua ja he kaikki kokivat sen myös tärkeäksi ja konkreettista hätää vähentäväksi tekijäksi. Henkisenä tukena koettiin muun muassa keskustelu, läsnäolo, kuuntelu, todesta ottaminen, kannustus, avunhakijan mielessä pitäminen esim. laittamalla tekstiviestiä sekä yhteistyötuki viranomaistahojen kanssa. Diakoniatyöntekijä koettiin joko tärkeänä kumppanina avunhakijalle tai tämän ”tulkkina” verkostoyhteistyössä. Ihmisen kokonaisvaltaista kohtaamista kuvattiin eri tavoin, kuten esimerkiksi ”immeenen immeeselle” –lähestymistapana, jolloin ”ei oo joku jonnii pumaskan kanssa oottamassa, että tuota...se on niin, kun immeenen immeeselle...ei heti tuomihe” (H5).

Niin Iisalmen seurakunnan tilastoista, viimeisimmistä diakonian barometreistä (2022, 2020) kuin diakoniatiiimin havainnoista ilmenee, että usein sairauksien myötä myös taloudellinen tilanne vaikeutuu. Tässä tutkimusaineistossa lähes kaikki (6/7) kertoivat kokeneensa jonkun itselle tärkeän asian menettämisen vaikuttaneen taloustilanteensa epätasapainoon. Haastatellut kertoivat auttamistilanteen kohtaamisista diakoniatyöntekijän kanssa, mitkä olivat kokeneet usein hyvin merkittävinä monien pettymysten ja vastoinkäymisten jälkeen.

Vaikka tutkimustulokset tukivat aiempia teorioita mm. kokonaisvaltaisesta kohtaamisen merkityksestä oikean avun löytämiseksi ja voimavarojen vahvistamiseksi muutosprosessin eri vaiheissa, ne vahvistivat myös ns. Maslowin tarvehierarkia –teorian paikkansa pitävyyttä. Ilman perustarpeiden tyydyttämistä on vaikea toteuttaa muita osallisuuden, arvostuksen ja itsensä toteuttamisen tarpeita (Green, 2000).

Hätää kokeneet haastateltavat kertoivat kokeneensa tärkeänä saadun välittömän konkreettisen aineellisen avun, mutta samalla hädän helpottumiseen vaikutti tämän tutkimusaineiston mukaan erittäin paljon diakoniatyöntekijän kyky kohdata arvostavasti, kokonaisvaltaisesti ja yksilöllinen tilanne huomioiden. Tätä taitoa eräs haastateltu (H1) kuvasi esimerkiksi näin, kun kysyttiin mikä auttoi eniten:

Se henkinen tuki, toki taloudellinen tuki on ollut korvaamatonta, mutta henkinen tuki on se, että kuljetaan yhdessä tässä, keksitään yhdessä ratkaisut niihin ongelmatilanteisiin ja se että pääsee puhumaan ja tietää, että saa sen tunteen, että en ole yksin - - Katotaan että sulla on oikeasti sitä pyykinpesuainetta, saat sen oivariini-paketin ja sen perunapussin ja jauhelihan. Ja sitten. Taas se että oikeesti niin ku täällä kun käy niin tuntuu että sua kuunnellaan, susta ollaan kiinnostuneita - - Ja semmoinen niinku kiireettömyys. (H1).

Aikuissosiaalityössä on todettu vaikutusten syntyvän niin tuen sisällön kuin olemassa olevan kontekstin kautta (Matthies ym., 2021; Karjalainen ym. 2021, s. 4 – 6, Hovi, 2022). Toisin sanoen on kyse työtavasta ja tilannetajasta, mutta myös ympäröivistä olosuhteista ja toimijoista, joihin kaikkiin ei kukaan yksin voine vaikuttaa. Edelleen aikuissosiaalityössä kysytään, miksi sama tapa ei toimikaan kaikilla (Matthies ym., 2021, s. 7 – 9).

Vuorovaikutuksessa saatu henkinen tuki aineellisen avun rinnalla vähensi yksin jäämisen, turvattomuuden, epätietoisuuden ja epätoivon tunnetta. (Ks. esim. Rostila, 2001, Sipilä, 2011, s. 39., vrt. Maslowin tarvehierarkia, esim. Green, 2000.) Pärjäämisessä on sanottu olevan kyse ihmisen ja ympäristönsä välisestä vuorovaikutuksesta – ei vain ihmisestä (ks. Solantaus, T., 2020; Hovi, 2022). Haastateltujen kertomukset olivat myös kuvauksia eri systeemien välillä liikkumisesta, missä ”kaikki vaikuttaa kaikkeen”, jolloin on mahdollista tippua myös eri auttamistahojen väliin (ks. Karjalainen, 2021; Rostila, 2001, s. 86 - 87).

Aiemmassa työssä sosiaalialalla oppimani ”selkeys” prosessinomaisesta muutostyöskentelystä ei aivan kaikilta osin istunut tämän tutkimuksen osallistujien kuvaamaan prosessiin diakoniatyön kanssa. Muutosta oli kyllä tapahtunut, esimerkiksi itsetuhoisuus oli vähentynyt, rikoskierre oli katkennut tai oma taloustilanne

oli tasapainottunut haastateltavan kertoman mukaan, vaikka toimeentulo olisikin ollut niukkaa. Hädän määrän vähenemiseen ja elämäntilanteen kohentumiseen kaikki haastatellut kertoivat diakonian avun ja vuorovaikutuksen diakoniatyöntekijän kanssa vaikuttaneen, lähes aina myönteisesti.

Viisi haastateltua seitsemästä toivat selkeästi esiin sen, kuinka he olivat ensimmäisen kerran saaneet apua ja vaikka akuutti tilanne oli jo selvinnyt, he tahtoivat pitää yhteyttä diakoniatyöhön edelleen. Kuvatessaan nykytilannettaan diakoniasta apua hakeneet toivat esiin lähes samoilla sanoilla sen, etteivät enää olleet yksin ja tietävät, mistä voivat hakea apua, jos hätä tulee. Tällöin haastatellut toivat samalla esiin sen, että tällöin hätä ei ole aina välttämättä lainkaan taloudellista, vaan on tarve puhua jonkun turvallisen aikuisen kanssa yleensä elämäntilanteesta, käydä läpi yhdessä tulevaisuuden suunnitelmia tai saada neuvoja, rohkaisua tai luotettavan kuuntelijan ja keskustelukumppanin. Tämän perusteella diakoniatyöntekijä edusti konkreettista saapuvilla olevaa ihmistä apua hakeneille. Niin ikään aineistoa analysoidessa ilmeni usein, että vuorovaikutuksella ja työntekijän lähestymistavalla, asenteella, oli ollut merkitystä hyväksytyksi tulemiselle ja sitä kautta itsetunnolle. Esimerkiksi kaksi haastateltavaa kertoi lähes samoilla sanoilla hyväksytyksi tulemisen kokemuksesta, missä työntekijä ei tuomitse, vaan toimii tilanne huomioiden (ks. Karjalainen ym., 2021). Rostilan (2001, s. 88-90) mukaan itsetunto vaikuttaa puolestaan siihen, miten muutoksen aikaan saamisessa on mahdollista edistyä.

Myös aikuissosiaalityössä mainittu systeeminen työote lähtee kokonaisuuden huomioon ottamisesta ja ihmisen näkemisestä erilaisissa suhteissa ympäristöönsä, missä kaikki tekijät vaikuttavat toisiinsa (Hovi, 2022). Haastateltavien kokemus hätä oli usein myös sellainen iso selvitettävä asia etenkin silloin, kun oli ensi kerran koettu yllättävää hätää (esim. sairastuminen, töiden päättyminen, vesivahinko). Voisi kuvitella, että juuri tällaisessa hätätilanteessa, missä rahat ovat loppuneet ja voimavarat vähissä, olisi tärkeää saada moniammatillista apua ja tulla nähdyksi kokonaisena tilanteessaan tarpeineen ja mahdollisuuksineen.

Diakonian taloudellinen apu näyttäytyi tutkimusaineistoa analysoitaessa jo kysymyksenasettelunsa puolesta kaksijakoisena: mitä apua oli saatu ja miten. Myös se, miten diakonian taloudellinen apu oli vaikuttanut hakijansa elämäntilanteeseen ja hätään, oli suhteessa siihen, miten avustustilanne oli koettu ja millaisena saatu apu oli koettu: oliko saatu apu annettu oikealla tavalla ja oliko se sitä apua, mitä oli hakenut. Tällä tarkoitan niitä lähes kaikkien hyviä kokemuksia kohdatuksi tulemisesta kokonaisvaltaisesti, mitä eräs haastateltava kuvaili näin:

että ei se ole niinku aina se taloudellinen tuki, että täällä on niinku esimerkiks saanut sitä niinku ihan keskusteluapua - - että on ihan niinku paljon kevyempi olla - - on saanut purkaa sen pahan mielen ja pahan olon jonkun muun aikuisen kanssa pois - - pinna kestää paljon pitempään kotona - - tavallaan tulee se tunne, kun oot puhunu, että et oo yksin - - että asioiden kanssa, että mietitään yhdessä niitä ratkasuja, että miten tästäkii päästään yli” (H1).

Taulukoissa 3. ja 4. sisällönanalyysin esimerkeissä on kuvattu taloudellisen avun vaikutusta elämäntilanteeseen ja hätään yleisellä tasolla, kun apua saa ja avustustilannekin koetaan mielekkäänä kohtaamisena (taulukko 3) ja kun diakonian apua ei saa tai se ei ole riittävää (taulukko 4). Samoin taulukossa 5 on esimerkki saadusta avusta erään avunhakijan elämäntilanteeseen.

Haastateltujen kokemuksissa korostui elämän perustarpeiden, kuten nälän, tyydyttäminen, jolloin otettiin yhteyttä diakoniatyöhön. Tällöin viisi haastatelluista kertoi konkreettisen avun tarpeesta, esimerkiksi: ”- - lääkėjutuissa ainakin se että sai ne lääkkeet - - jos joutuu vaihtemaan sen lääkkeitten paekalle sen ruuvan - -” (H2). Samoin lähes kaikilta tuli samassa yhteydessä maininta liittyen henkisen tuen tärkeyteen, esimerkkinä haastateltavan (H1) pohdintaa kysymykseen, mitkä asiat auttavat autetuksi tulemista:

No, siis se niin kun ehkä luottamus. Turvallisuus on yksi semmonen. No siinä on 2 sanaa: ei jää yksin. Siis jos kokonaisvaltaisuus siinä hommassa, että se on ehkä niinku se että katotaan ratkotaan ne asiat miten pärjätään siihen seuraavaan rahapäivään asti.

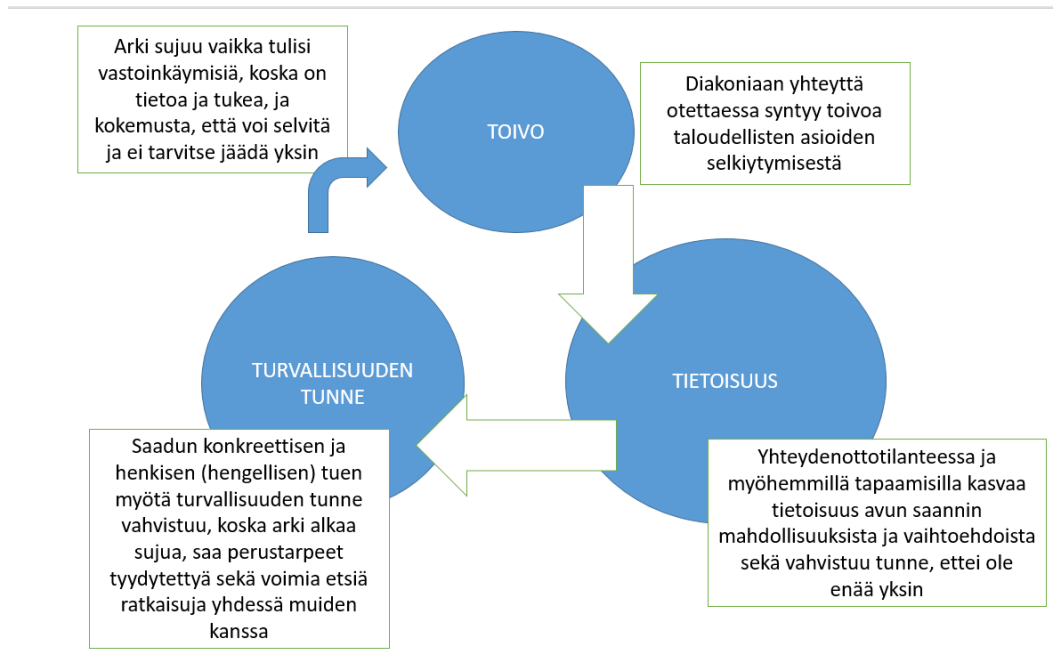
Kysyttäessä tarkennusta siihen, että mikä diakonian avustustilanteessa tai avussa tuo turvallisuudentunnetta sen hetken elämäntilanteeseen, haastateltava (H1) kertoi, että

Se on se läsnäolo mun mielestä - - semmoinen mikä nostaa sen ja se että sua oikeesti kuunnellaan. Joo että niin ku ei mene tavallaan toisesta korvasta sissään ja toisesta ulos...tai niin kun se että tavallaan nyt kun sä lähet tästä niin sut pidetään myös mielessä. Ne on varmaan ne isommat asiat ollu tosi iso tuki ja turva ja niin ku se että jaksaa mennä etteenpäin (H1).

Haastatteluaineistoa analysoidessa oli ilmeistä, että ihmisen hädän kokemus väheni sitä mukaa kuin perustarpeita oli mahdollista tyydyttää. Tämä näkyi etenkin turvallisuuden (ei jää yksin, voi ottaa yhteyttä diakoniatyöntekijään, apua on saatavilla) ja fysiologisten tarpeiden tyydyttämisenä (ruokaa nälkään, pesuaineita hygieniää varten, lääkkeitä sairauden hoitoon) diakonian antamana apuna tässä tutkimusaineistossa. Seitsemästä haastatellusta kuusi toi esiin tuen merkityksen elämälleen, mikä auttaa menemään eteenpäin, saa aikaan turvallisuuden tunnetta monella tasolla ja antaa voimia ja uskoa itseensä, koska ei jää enää yksin huolineen.

Se, mitä avunhakija kokee hyötyvänsä diakonian taloudellisesta avusta elämäntilanteessaan voi yksinkertaistettuna tiivistelmänä esittää kolmen käsitteen ympärille, jotka ovat yhteyksissä toisiinsa. Nämä kolme tutkimusaineistosta nousevaa käsitettä ovat toivo, tietoisuus ja turvallisuudentunne (ks. taulukko 5). Näiden kolmen t-alkuisen sanan lisäksi olisi voinut lisätä neljänneksi kokemukseksi osallisuuden vahvistumisen omassa elämässä. Tässä tiivistetyssä esityksessä jätin sen siksi pois, ettei se varsinaisesti noussut esille samalla tavoin kuin esim. koettu yhteyden vahvistuminen diakoniaan. Sosiaali- ja terveysministeriön (Häikiö, i.a.) mukaan osallisuus merkitsee (1) mukanaoloa (2) vaikuttamista (3) huolenpitoa (4) yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä. Tämän osallisuuden määritelmän mukaan voisi kuitenkin osallisuuden ajatella vahvistuneen diakoniasta apua saaneen elämäntilanteessa samoin kuin kokemus toivon, tietoisuuden ja turvallisuudentunteen vahvistumisesta (osallisuuden tunnetta sisältäyty toivoon, tietoisuuteen ja turvallisuudentunteeseen?):

Kuvio 3. Avunhakijan kokemukset keskeisimmistä elämäntilanteensa vaikuttavista tekijöistä.

Toivo syntyy ja vahvistuu, tietoisuus omista ja yhteistyön mahdollisuuksista lisääntyy sekä kaiken yhteisvaikutuksesta turvallisuuden tunne kasvaa, mikä puolestaan vahvistaa toivoa ja pärjäämistä tulevaisuudessa. Toivolla tarkoitan tutkimusaineistosta löytyviä kokemuksia luottamuksesta, että asiat alkavat selkiytyä: ”sovittiin käyntiä - - sain oljenkorsia - - jes, asiat järjestyy” (H3). Tietoisuuden vahvistuminen omassa elämässä on sitä, että erilaiset mahdollisuudet saada apua ja toimia tilanteessa sekä itse että yhdessä diakoniatyöntekijän ja mahdollisten muiden auttajatahojen kanssa tunnistetaan mahdollisuutena: ”aikuissosiaalipuoli ja diakonia tekivät yhteistyötä, niin saatiin laskut ajan tasalle - - kiitollinen oon, että tekköivät niin paljon - - ja täältä saa kaveriks - -”. (H4). Samoin se, ettei tarvitse kaikkea jaksaa ja osata itse: ”No just se, että autetaan niinku siinä, että kun itellä on ne voimavarat tosi vähäset - - niin sitten se apu että - - niin täällä kysytään jaksatko itse?” (H1). Turvallisuuden tunne alkaa vahvistua, kun on saanut sekä konkreettista tukea että henkistä apua, jonka avulla ensin perustarpeista elintärkeimmät tulevat tyydytettyä, kuten ruoka ja vaikkapa uni, että on paikka, missä nukkua: ”Vuokrat oon suana ite maksettua, saanu huonekaluja ja ruokakortilla on saanut aena ruoka-apua - - ja D:n kanssa on ollu aena hyvä jutella - -

se auttaa henkisesti - - että jonnii verran pääsee menemään päevää etteenpäin - -" (H6).

Arjen parempaa sujumista kuvasi mm. taloustilanteen tasapainottuminen: "Mieltä painaneet pahat laskurästtit sai pois" (H5), tai kun kysyttiin, mikä on auttanut eniten ja mitä se on merkinnyt: "Se henkinen tuki, toki taloudellinen tuki on ollut korvaamatonta, mutta henkinen tuki on se, että kuljetaan yhdessä tässä; keksitään ratkasut yhdessä niihin ongelmatilanteisiin ja se et pääsee puhumaan ja tietää, että saa sen tunteen, että en ole yksin - - henkinen hyvinvointi ku auttaa jaksamaan - - niinku kannustetaan ja tsemptataan". (H1). Diakonian taloudellinen apu toi siis turvallisuuden tunnetta mm. arjessa selviytymistä, hallinnan tunnetta omista asioista sekä siihen liittyen tietoisuutta, että apua on saatavilla, on erilaisia mahdollisuuksia ja on myös mahdollista olla muulloinkin kuin viimeisimmässä hädässä yhteyksissä diakoniatyöntekijään.

Näin diakoniatyö näyttäytyi eräänlaisena linkkinä pois yksinäisyydestä ja mahdollisuutena tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön, jossa välitetään ja jossa olet jonkun mielessä niin kuin eräs haastateltava kuvasi. Kaikilla haastatelluilla oli suurin hätä takana, mihin oli apua saanut, mutta he ilmaisivat tahtovansa yhä pitää yllä yhteyttä diakoniaan, vaikkei akuuttia taloudellisen avun tarvetta juuri nyt olisi-kaan. Toisaalta haastatelluissa oli pienituloisia eläkeläisiä, joiden säästeliäs elämäntapa ei auttanut silloin, kun oli paljon sairauksia ja paljon terveydenhoitomenoja, ja etenkin jos jokin kodin kaluste tai kone meni rikki. He kertoivat olevansa pakotettuja turvautumaan diakonian ruoka-apuun säännöllisesti, ja tahtoivatkin pitää yllä suhdetta diakoniaan:

- - mutta en halua sitä sidettä enkä yhteyttä siihen diakoniaan katkaista. Minä haluan, haluan että se turva on vaikka minä en vaikka mulla ei olisikaan semmoista hättää...sitten kun aena kääpi tiälä sitten jutellaan vähän niinku miten on mennyt ja vähän tulevatakkii, että onko tiedossa mittään isompata tai - - (H2).

Ruoka-apu ilmeni saatavana tärkeänä hyötynä diakonian avusta jokaisessa haastattelussa, se oli tarpeen silloinkin, kun se koettiin riittämättömäksi: "Kirpputorivaate tai ruokaa - - tämä kaikki on ollut minulle ihan hyvä - - olisin halunnut

joskus laskut maksaa - - minun poika maksoi”. (H7). Turvallisuuden tunteen tuojana ruoka ja muiden välttämättömien elämisen tarpeiden (esim. lääkkeet, vaatteet, kodin välttämättömät kalusteet, asumiskulut) tyydyttäminen vahvistivat Maslowin kuvausta ihmisen perustarpeista (Green, 2002).

Sikäli diakonian taloudellisen avustaminen tämän tutkimusaineiston kohdalla vahvisti myös sitä, että taloudellista apua saavat ovat juurikin heitä, joita muut eivät auta ja joilla on suurin hätä – sillä varsin usein oli kyse elintärkeiden ihmisen perustarpeiden tyydyttämisestä. Elina Juntusen (2006, 38) taloudellisen auttamisen elementit kuvaavatkin aika hyvin niitä diakoniatyön mahdollisuuksia, millä näihin tarpeisiin yritetään vastata. Vaikka tässä tutkimusaineistossa hengellisiin tarpeisiin vastaaminen ja sitä kautta vaikutukset avunhakijoiden elämäntilanteeseen eivät tulleet suoraan näkyviksi, voiko esimerkiksi avunhakijan kohtaaminen lähimmäisenä ”immeenen immeeselle” –asenteella kokonaisvaltaisesti tilanteessa läsnä ollen ja tehden avunhakija nähdä ja kuulla omana itsenään olla juurikin tätä hengellistä auttamisen ulottuvuutta?

Tutkimuksen teemahaastattelurungon laadin pitkälti kronologisella ajatuksella yhteydenotosta ajatellen sen myös päättyvän. Diakoniatyössä yksittäinen avustustilanne voi päättyä, mutta pian jatkaa toisen muotoisena auttamisena taloudellisesti tai muutoin. Vaikka oli taloudellisesta avusta kyse, tutkimusaineistosta nousi huomattavasti taloudellisia asioita enemmän esille henkiset, sosiaaliset ja psyykkiset tarpeet keskusteluina, koettuina kokonaisvaltaisina kohtaamisina, tunteiden käsittelyinä ja jopa työntekijän mielessä pysymisenä. Itsetuntoon liittyvät pohdinnat tulivat myös esiin tutkimusaineistossa, minkä vahvistumista sosiaalisen auttamisprosessien onnistumiselle pidetään tärkeinä (Rostila, 2001, s. 82 – 86). Yhteistyö muiden auttajatahojen kanssa (kela, terveydenhuolto, aikuissosiaalityö ym.) oli nähtävissä myös vaikutuksena omaan elämään: diakoniatyöntekijä nähtiin tulkkina, viestin viejänä ja kumppanina muiden tahojen kanssa, mikä ”jouhevoitti tiedonkulkua” (H4) ja mikä puolestaan vaikutti avunhakijaan elämään siten että byrokratian hankaluuksien sijasta pystyi näkemään yhteistyön positiivisena, mihin olisi paremmat valmiudet tarvittaessa jatkossa. Selkeä vaikutus avunhakijoiden elämään oli sillä yhteydellä, mikä oli syntynyt diakoniatyöhön, sillä hädän vähennettyäkin sitä suhdetta tahdottiin pitää yllä.

Teemahaastattelun lopuksi tein kysymyksen, että jos diakonian taloudellista apua ei olisi ollut saatavilla, missä olisit tai mikä olisi elämäntilanteesi? Haastateltavista moni jäi tällöin hetkeksi miettimään, jolloin minulle kuulijana välittyi niin heidän kertomastaan kuin olemuksestaan, että tuolloin he kaikki kokisivat todennäköisesti sellaista turvattomuutta elämässään, mitä eivät toivoneet: ”voisin olla tuolla ihan puliasteella” (H6) tai ei olisi tietoa, missä olisi, koska vuokraa ei olisi voinut maksaa ja lääkkeitä ostaa. Yksi haastatelluista arveli, ettei kodin lisäksi olisi enää lapsia ja eräälle tuli kyyneleet silmiin kuvitellessaan katastrofaalista tilannetta. Haastatelluista hän, joka koki saaneensa hieman ruoka-apua, mutta ei ollut voinut maksaa terveydenhuollon maksuja, kuvaili avun hakemistaan laskujen maksumuutoksen aikuiselta lapseltaan kokien tilanteen hyvin vaikeaksi. Toisin sanoen sain vaikutelman, että haastateltavat kokisivat elämässään avun ulkopuolelle jäädessään epätoivoa, turvattomuutta ja heillä ei oikein olisi tietoa, kenen puoleen käännyä ja mistä voisi apua saada – koska viralliset auttamistahot oli jo läpi käyty.

8 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Eettisyydestä on kyse kaikissa niissä tutkimuksen vaiheissa, joissa tehdään valintoja ja ratkaisuja. Eettisyyden ymmärrän pitkälti rehellisyyden ja niin tieteellisen tutkimuskulttuurin kuin toisen ihmisen kunnioittamisena. Esimerkiksi rehellisyyden ymmärrän tosiasiallisten tutkimukseen liittyvien seikkojen tunnistamiseksi, tunnustamiseksi ja käsittelyksi totuuden mukaisesti – esimerkiksi omia mielityksiä ei saa mukaila mitätöimällä haastateltavan sellaiset tulkinnat, merkitykset ja arvostukset, joita ei itse hyväksy – tutkimustuloksia ei saa väristellä. Toisin sanoen eettisyys tarkoittaa myös tarkkaavaisuutta, huolellisuutta ja reflektiokykyä tutkimuksen eri vaiheissa, useimmiten oman toiminnan ja itsen suhteen. Tutkimuksen eri vaiheissa erilaisten valintojen tekemisestä ja niiden perusteista tulisi muistaa kertoa avoimesti, myös vaikeista tai epäonnistuneistakin ratkaisuista.

Tutkimuksen vaiheisiin sisältyy niin aiheen valinta, erilaiset tavat kerätä tutkimusaineistoa, analysoida sitä sekä kertoa tuloksista kuin arkistoida aineisto sekä kaikki näiden väliltä. Tämän kaiken tulee tapahtua niin, ettei esimerkiksi tässä työssä diakoniasta apua hakeneille ja haastateltaville ihmisille, seurakunnalle (seurakunnalle) aiheudu merkittävää vahinkoa, haittaa tai riskejä. (Vuori, 2006.)

Tein kaikkeni, ettei millään muotoa haastateltavat ole tunnistettavissa aineistosta ulkopuolisille ja se, mitä kirjoitan, on rehellistä, mutta haastateltavien allekirjoitettavissa olevaa heitä koskevissa osioissa. Reflektoiden lukemaani teoriaa ja haastattelutilanteissa kuulemiani kokemuksia tavoittelin luotettavuutta, jotta en katsoisi asioita vain omasta näkökulmastani tai sokeana omille tulkinnoilleni. Teikemäni muistiinpanot haastatteluista yms. henkilökohtaisista ja salassa pidettävistä asioista, kuten nauhoitukset, hävitän sen jälkeen, kun opinnäytetyö on valmis. Haastattelupyynnöiden ja haastattelujen yhteydessä kerroin aina vapaaehtoisuudesta ja siitä, että myös haastattelun jo alettua on mahdollista oikeus päättää olla osallistumatta tutkimukseen. Nämä asiat kävimme haastattelun alussa haastateltavan kanssa läpi samalla kuin haastattelulupa-lomake (liite 4) allekirjoitettiin, missä annoin myös oman vaitiololupaukseni. (Ks. Hyvärinen, 2006, s. 30 – 33; Luomanen & Nikander, 2006, s. 289; Aho & Paavilainen, 2006, s. 345 – 349; Ranta & Kuula-Luumi, 2006, s. 414 – 419.) Kaikki haastatteluihin lupautuneet osallistuivat sovitusti haastatteluun ja kertoivat elämäntilanteestaan sekä avuntarpeeseen johtaneista syistä pohtien diakonian avustustilanteen, avun ja diakoniatyön olemassaolon merkitystä ja vaikutuksia elämälleen.

Sovin lisälmen seurakunnan diakoniatyöntekijöiden kanssa tutkimuksen käytännön yksityiskohdista, jotta teemahaastattelut sujuisivat eettisesti ja turvallisesti. Haastateltavat olivat saaneet meneillään olevana vuonna apua, jolloin haastateltavat vaikuttivat melko hyvin muistavan viimeisimmän – ja mahdollisia aiempiakin – avustustilanteen ja taloudelliseen apuun liittyviä kokemuksia. Vaikka tämä rajaus voi toisaalta lisätä luotettavuutta, toisaalta saadun avun pitkäaikaisemmasta vaikutuksesta se ei välttämättä anna luotettavaa kuvaa. Haastattelupyynnön (liite 3) välittäminen tapahtui yhteistyössä diakoniatyöntekijöiden kanssa valitsemalla tarkoituksenmukainen tapa haastateltavien tavoittamiseksi, koska heillä oli siihen

paras asiantuntemus. Haastattelijat edustivat melko hyvin suhteessa sitä taloudellisen avun asiakasryhmää, mikä on hakenut taloudellista apua diakoniasta vuoden 2023 aikana. (ks.39, taulukko 1).

Teemahaastattelun riski on sen ainutkertainen vuorovaikutustilanne: sitä ei voi uusida. Haastattelijana omalla reflektointikyvylläni, vuorovaikutustaidoillani ja muilla tilannekohtaisilla tekijöillä haastattelupaikan ja ajan suhteen on paljon merkitystä. Haastattelupaikat olivat rauhallisia, paikan saivat haastateltavat itse valita: kolme haastattelua tapahtui srk-talon tiloissa ja neljä haastateltavan kotona. Taloudellista apua tarvitsevat tunnistan haavoittuvassa asemassa oleviksi haastateltaviksi, siksikin haastateltavat saivat valita itse haastattelupaikan, jotta se olisi turvallisen tuntuinen haastateltavalle. Tunnistin haastattelijana käyttäväni myös valtaa erilaisissa pienissä valintatilanteissa, esim. miten kysyn tai tarkennan kysymyksiä niin, että se auttaisi haastateltavaa aidon kokemuksensa kertomisessa. Hiljaisuuden ja epävarmuuden sietämisen koin haastattelijana itselleni tärkeäksi, jotta haastateltavalla oli aikaa ja tilaa kertoa kokemuksestaan. Kaikki haastattelut tapahtuvat kasvokkain ja tilanteissa tuli vastaan myös kipeitä asioita muistella, jolloin tarvittiin pysähtymistä, esim. nenäliinan ottamista varten, mutta tilanteet olivat kuitenkin luontevan oloisia, haastateltavat kertoivat tapahtuneista asioista ja kokemuksistaan usein monella lauseella. Tein koehaastattelun ennen varsinaisia haastatteluja edellisellä viikolla erään taloudellista apua itse toisessa seurakunnassa hakeneen ja sieltä apua saaneen avunhakijan kanssa.

Teemahaastattelu auttoi löytämään sitä, miten haastateltava tulkitsee ja antaa merkityksiä tutkittavalle asialle, esim. diakonian taloudelliselle auttamisen merkitykselle hädässä. Avustustilanteen kohtaamiset ja vuorovaikutus vaikuttivat selkeästi siihen, miten avunsaaja koki itsensä, vaikutusmahdollisuutensa, elämäntilanteensa ja tulevaisuuden mahdollisuudet. Opinnäytetyön lopullisena tavoitteena on lopulta olla avuksi diakoniasta taloudellista apua hakeville, esim. niin, että tällaiset kokemukset osattaisiin huomioida taloudellisen avun tilanteissa. Esimerkiksi avun hakijan itsetunnolla on suuri merkitys sille, miten hän kokee voitavansa toimia, näkee omia mahdollisuuksiaan ja saa toivoa elämäntilanteessaan ja tulevaisuutta varten. Itsetuntoon vaikuttaa paljon, miten avustustilanteessa avunhakija kohdataan, tuleeko hän kokonaisvaltaisesti, tasa- ja yhdenvertaisesti

huomioiduksi, kuunnelluksi ja nähdyksi omana itsenään. Jos näin tapahtuu, niin avustustilanteessa syntyy luottamusta ja turvallisuudentunnetta käsitellä asioita ja myös puhua niistä. Koin teemahaastatteluissa tulevani lähelle näitä tilanteita, koska ihmiset tahtovat kertoa kokemustaan siitä, kun rahat ovat lopussa ja on hakenut apua diakoniatyöstä, missä ovat kokeneet tulleen hyvin kohdatuiksi. Teemahaastattelun ja koko tutkimusprosessin avulla koin saavani ymmärrystä itselleni ja toivon opinnäytetyöni antavan mahdollista lisätietoa diakoniatyöstä kiinnostuneille, tekeville ja sitä rahoittaville tahoille.

Koko tutkimuksen eettiset ja luotettavuuden haasteet voisi tiivistää hieman yksioikoisesti kahteen seikkaan: 1) omiin totuttuihin tapoihini toimia ja ajatella sekä 2) haastateltavan äänen aitoon kuulemiseen ja sieltä saatavan tiedon löytämiseen. Omat ajatukset, arvot, ennakkoluulot, mieltymykset, asema, tavat toimia on tärkeä tiedostaa ja tuoda julki, miten olen valintani tehnyt ja mitä jättänyt pois. Tämän asian kanssa sain tehdä töitä esim. teemahaastattelurunkoa laatiessa. Vähensin lopulta usean sivun haastattelurungon yhdelle sivulle sopivaksi (ks. liite 5). Tein prosessin aikana muistiinpanoja, esim. muistion diakoniatyöntekijän kanssa sovituista asioista, tallensin eri versioita pohdinnoistani, mutta kaikkiin yksityiskohtiin ei riittänyt aika. Ajankäytöstä muodostui suurin haaste, koska tein teemahaastattelut keskellä kiireistä työaikaa, mutta itse haastattelutilanteet koin kiireettöminä.

Haastattelut veivät aikaa puolesta tunnista puoleentoista tuntiin, niissä oli paljon mukana myös aiempaa kokemusta avustustilanteesta. Haastateltavista viidellä oli aiempaa kokemusta avustustilanteesta kuin vain kuluneelta vuodelta 2023. Tällöin tarvittiin hieman enemmän aikaa, sillä usein aiemmat kokemukset kytkeytyivät ihmisten myöhempisiin avuntarpeisiin. Koska ruoka-apu ja muu aineellinen apu ovat myös rahassa mitattavaa apua, valitsin kuitenkin haastateltaviksi myös heitä, jotka olivat saaneet pienempimuotoista taloudellista apua ajalla 1.1. – 31.8.2023. Uskon, että ihmisten erilaiset tilanteet lisäsivät tutkimuksen luotettavuutta, mutta samalla kokemuksia omaan elämään saattoi haastateltavien olla joskus vaikea erottaa sen mukaan, oliko saanut aiemmin apua vai juuri nyt kulu-neena vuonna. Tämä antoi kuitenkin samalla tietoa siitä murroksesta, missä diakoniassa ehkä juuri nyt ollaan, ainakin näiden ihmisten kokemuksena eli siitä,

että kustannusten noustessa pienellä tuloilla elävien ihmisten elämä on yhä haavoittuvaisempaa, jolloin tarvitaan taitoa elää jatkuvassa niukkuudessa? Tällöin ruoka-apukin on suuri apu. (vrt. Saarela, 2023.)

Tutkimuksen luotettavuus kärsii siitä, että olisin tarvinnut enemmän aikaa tulosten analysointiin ja etenkin raportointiin. Seitsemän teemahaastattelua oli iso määrä litteroitua ja analysoitavaa aineistoa. Pohdin, jätänkö viimeisimmän pois, koska haastattelussa ilmeni, että haastateltavan oli joskus vaikea kertoa sanoin kokemuksestaan. Tarkensin hänen vastauksiaan pyrkimättä olemaan johdatteleva ja huomasin, että tällöin jäi joitain asioita epäselväksi. Kuitenkin otin tutkimusaineistoon tämänkin, sillä hän toisaalta oli ainoa, joka kuitenkin selkeästi kertoi toivoneensa enemmän apua kuin oli saanut ja hänen kokemuksensa poikkesi siten muiden kokemuksista. Koin, että olisin toiminut epäeettisesti jättämällä hänet pois. Kuitenkin analysointivaiheessa hänenkin kokemuksensa vahvisti muiden kokemusta siitä, miten saatu diakonian taloudellinen apu ja avustustilanne vahvistaa esim. turvallisuuden tunnetta elämässä – ja kun kokee jäävänsä ilman riittävää apua, se lisää turvattomuuden tunnetta, epätietoisuutta ja luo toivottomuutta, kuten juurikin tälle haastateltavalle oli käynyt. Eettisistä syistä en ole tutkimusaineistoa kuvatessa kertonut yksityiskohtia kaikkien haastateltujen elämäntilanteista, koska tahdon suojella heidän yksityisyyttään ja pitää kiinni siitä, mitä olen heille luvannut.

Vaikka tutkimusta aloittaessani minulla oli vahvanakin monia teorioita mielessä, tahdoin olla uskollinen aineistosta nouseville asioille. Vaikka yritin tarkastella tutkimusaineistoa miten päin vain, niin toivo, turvallisuuden tunne ja myös tietoisuus mahdollisuuksista ja avun saannista tulivat vahvasti esiin aineistosta.

Jos tulkitsee tutkimusaineistosta nousseita usein toistettuja teemoja, ne antavat ymmärtää, että diakonian taloudellisen avun kautta moni on saanut ikään kuin uutta merkitystä ja mieltä elämäänsä ehkä juurikin näiden päätulosten, elämään vaikuttaneiden kokemusten myötä: turvallisuudentunteen, tietoisuuden ja toivon vahvistuessa elämässä. Ilman diakonian apua haastatellut kokivat, että tilanne voisi olla hyvin erilainen.

9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksinä voisi tutkimustuloksista tiivistää, että kokonaisvaltaisesti annettu tuki vaikuttaa ihmisen kokemaan hätään ja elämäntilanteeseen niin ikään kokonaisvaltaisesti. Tällöin aineellinen ja henkinen tuki kietoutuvat toisiinsa antaen avunhakijalleen tulevaisuuden toivoa sekä uskoa itseensä, toisiin ihmisiin ja yleensä elämään. Diakoniatyön taloudellisen avun vaikutukset hakijalleen tutkimustuloksina tukevat käsittääkseni aika pitkälti aiempia tutkimustuloksia. Mielenkiintoista itselleni oli se, kuinka paljon diakoniatyössä on hiljaista tietoa ja oivalusta. Tällaiselle osaamiselle ja tiedolle ei välttämättä arjessa ole vastaavia käsitteitä käytössä niin kuin on esimerkiksi sosiaalialan asiakastyössä.

En ole rutinoitunut tutkija, mistä olisi ollut tämän hetkisisissä olosuhteissa hyötyä tutkimusta tehdessäni. Tunnistan, että hyvin monella muulla eri tavalla olisi voinut jaotella ryhmiin ja tuoda tutkimustulokset esille. Kuitenkin nimenomaan aineistosta useaan kertaan, käytännössä jokaiselta haastateltavalta, nousseet **turvallisuudentunne** – mihin paljon vaikutti myös kokemus yksin jäämisestä, mikä poistui diakonian taloudellisen avun ja syntyneen yhteyden myötä – **tietoisuus** saatavilla olevasta avusta ja osallisuuden mahdollisuuksista toimia sekä **toivo** olivat sellaisia avunhakijoiden saamia kokemuksia elämäänsä vaikuttaneista tekijöistä diakonian avun myötä, että ne oli huomioitava tuloksina. Näin siksi, että nämä teemat toistuivat aineistossa, vaikka en ollut niitä haastattelurungon teemoiksi ainakaan valinnut.

Haastateltujen kokemukset vahvistivat vanhaa Maslowin tarvehierarkiaa (Green, 2000), minkä mukaan ihmisen toimintaa ohjaavat ns. perustarpeet: fysiologiset, turvallisuuden, yhteenkuulumisen ja rakkauden, arvostuksen sekä itsensä toteuttamisen tarpeet. Fysiologiset ovat elämälle välttämättömiä, hengissä pysymisen tarpeita, kuten ruoka ja uni. Turvallisuuden tarpeet ovat sekä fyysisiä että emotionaalisia, turvattomuutta tuovat esim. väkivalta ja erilaiset menetykset, kuten läheisen kuolema. Yhteenkuuluvuuden tarpeet ovat ihmisen sosiaalisia tarpeita, kuten tarve kuulua johonkin. Pyramidin ylimpinä tarpeina Maslow kuvaa itsensä arvostamisen tarpeen saada kunnioitusta ja osata asioita, mistä seuraa esim. tunne olla tarpeellinen ja tärkeä. Itsensä toteuttamisen tarve on halua käyttää

omia kykyjä, olla luova ja toteuttaa itseään. Pyramidi kuvastaa sitä, että ennen kuin voi muita tarpeita tyydyttää, on tärkeää saada tyydytettyä fysiologiset ja turvallisuuden tarpeet. (Rauramo, 2008; Green, 2000.)

Vaikka Maslowin tarvehierarkian perusturvallisuuteen vaikuttavien fysiologisten tarpeiden merkitys ihmiselle näyttäytyi hyvin tärkeänä, myös se, kuinka henkistä ja aineellista apua ei voine erottaa toisistaan, jos tavoitteena on vähentää ihmisen hätää. Tai jos avunhakija ei käyttäisikään käsitettä hätä, niin toivoisi kuitenkin helpotusta elämäntilanteeseensa. Tällöin mielestäni tämä pieni tutkimus vahvisti aikuissosiaalityön piirissä havaittuja kehittämisen tarpeita tai auttamistyön ammatillisuudessa muistettavia reflektoitavia seikkoja ja systeemisen työtteen tarvetta (Matthies ym., 2021; Karjalainen, 2021; Hovi, 2022, ks. myös Juhila, 2012, s. 253 – 255). Käsittääkseni diakoniatyön taloudellinen auttaminen on hyvä esimerkki siitä, että autetuksi tuleminen ja tavoitteena olevien hyvien vaikutusten aikaansaaminen apua hakevan elämässä lähtee kokonaisvaltaisen kohtaamisen taidosta, vuorovaikutuksesta.

Toiseksi, kun pyritään pois järjestelmäkeskeisyydestä kohti systeemistä työtettä – ymmärrystä siitä, että toimimme erilaisissa riippuvaisuussuhteissa eli systeemeissä toisiimme, kaikki vaikuttaa kaikkeen ja eniten se, kuinka osaamme ammattilaisina olla myös ”ihmisiksi”. Tällä tarkoitan valmiutta antaa oma ammattitaito ja oman verkoston, tietotaidon, organisaation resurssit apua hakevan käytettäväksi tämän toimijuutta mahdollistaen. Mitä paremmin tässä vuorovaikutuksessa osaan ammattilaisena oman roolini, sitä paremmin apua hakeva hyötyy. Tätä vuorovaikutusta toisaalta vallankäyttönä ja toisaalta lähestymistapana, asenteena, työtteenä kuvaa esimerkiksi Hovin ei-systeemisen ja systeemisen työskentelyn ero (2022) tai Juhilan (2012) asiakkaan ja työntekijän väliset erilaiset suhteet riippuen siitä, miten sosiaalityötä tekevä näkee oman paikkansa. Myös diakoniatyössä nämä samat pohdinnat ovat käsittääkseni läsnä, vaikka työn oikeutus ei lähde lakisääteisistä yhteiskunnan kansalaisilleen suoduista oikeuksista tai asetetuista velvoitteista.

Niin ikään sosiaalialan opinnoissa käytetty ns. Yrjö Engeströmin kehittävän työntutkimuksen ja ihmisen toiminnan malli auttaa hahmottamaan kokonaisuuksia ja

niiden osien vaikutusta toisiinsa. Etenkin muuttuvissa olosuhteissa Engeströmin malli muistuttaa pysähtymään perusasioiden äärelle kysymään, miksi teen tätä työtä (visiona välittävä yhteisö, rakkauden kaksoiskäskey), mikä on työn kohteena (häätä, elämän merkitys), kuka on tekijänä (avunhakijan osallisuuden ja subjektina toimimisen mahdollistaminen). Edelleen on kysyttävä, miten hätää on mahdollista vähentää (työntekemisen välineet, keinot) ja mikä on oma tai edustamani työyhteisön rooli hädän vähentämisessä (missio)? Näitä samoja kysymyksiä voi tehdä myös erilaisissa muutostyön prosesseissa, kuten Rostila (2001, s. 60) ja Koskinen (2007, s. 27-33). Niin nämä teoriat kuin tämä tutkimusaineisto puhuvat samasta ymmärryksestä: ihminen ja ihmisen elinympäristö tulee nähdä osiansa muodostamana kokonaisuutena, ainutlaatuisena ja arvokkaana tilanteessaan. Me ihmiset niin auttajina kuin apua hakevina elämme erilaisissa suhteissa, joihin voi vaikuttaa. Työn kohteena ovat usein nämä suhteet, ei ihminen. (Ks. myös Juntunen, 2011, s. 113; s. 123.)

Kuunnellessani ihmisten tarinoita autetuksi tulemisesta aloin allekirjoittaa käsitystä, että diakonian taloudellinen auttaminen ”ammattillisena lähimmäisenrakautena” Luojan antamin lahjoin ja keinoin on käytännön evankeliumia – erottamaton osa kristillisen seurakunnan olemusta. (Ks. Juntunen, 2011, s. 113 – 123.) Kokonaisvaltaisuus taloudellisessa auttamisessa tarkoittaa tämän tutkimusaineiston perusteella nimenomaan ihmisen kuuntelua, arvostamista ja vakavasti ottamista niin kuin myös todetaan ”Diakonia avaa kirkon ovia” –julkaisussa (2023, s. 19). Oli tilanteita, missä en voinut välttyä muistamasta Jeesuksen neuvoja lähimmäisen kohtaamisesta alastomana, nälkäisenä tai muutoin hädässään yksin.

Teemahaastatteluissa minulle välittyi jotain siitä, miten diakoniatyö eroaa muusta auttamistyöstä. Muussa arvokkaassa auttamistyössä tunnustetaan ja tunnustetaan erilaisia suhteita ihmisten välillä ja suhdetta ihmiseen itseensä sekä ympärillä oleviin erilaisiin arjen systeemeihin. Diakoniatyössä näiden lisäksi on läsnä suhde Jumalaan, jonka kuvana on lähimmäinen, apua hakeva ihminen. Myös diakoniatyöntekijä ammatillisen auttajan roolissaan voi olla avun pyytäjä, ihmisen osassaan Jumalaa kaipaava ja Jeesusta tarvitseva. Tämä ”haava” niin auttajalla kuin apua hakevalla luo kenties yhteyttä, luottamusta ja sitoutumista. Sitä ”ihmisenä olemista ihmiselle” –lähestymistapaa (mutual care), jolloin heikkous voi olla

vahvuutta: uskallusta hakea apua ja rohkeutta pysähtyä, katsoa silmiin ja ”vain” kuunnella. Tämä tarkoittaa yleensä myötäelämistä, yhdessä ratkaisujen etsimistä. Se voi olla ratkaisujen etsimistä joskus myös kipeitä kysymyksiä tehden ja niihin vastauksia tapaillen.

Tässä tutkimuksessa ei hengellisyyttä juuri mainittu teemahaastatteluissa. Joku kuitenkin pohdiskeli, että sitäkin keskustelutilanteet voivat lähes olla. Matti-Pekka Virtaniemi (2020) näkee myös ihmisen erilaisissa suhteissaan ja tarkastelee sielunhoitoa myös diakonian näkökulmasta. Avustustilanteessa on jotain yhteistä sielunhoidon kanssa, jos tulkitsen teemahaastatteluissa kuulemaani. Se on kontekstintajua, kokonaisvaltaisuutta ihmisen näkemisessä, käsitteissä ja tulkinnoissa, joilla tahdotaan tehdä ihmiselämää ymmärrettäväksi tai ainakin siedettäväksi.

Elina Juntunen on käyttänyt termiä ”spiritualiteetti” taloudellisen auttamisen yhteydessä. Vaikka tässä tutkimuksessa tutkinnan kohteena oli avunhakijan kokemukset, en voinut välttyä vertaamasta tuloksia ja aineistosta nousseita huomioita aiempiin alan tutkimuksiin, missä Juntunen ym. (2006, 79) näkivät aineellisen, henkisen ja hengellisen auttamisen elementteinä konkreettisen avun, viranomaisyhteistyön, ohjauksen ja neuvonnan, keskustelun ja myötäelämisen, rohkaisemisen ja kannustuksen sekä hengellisen auttamisen. Tutkittavat kertoivat pitkälti saaneensa niitä kokemuksia ja vaikutuksia elämäänsä, mitä diakoniatyöntekijät kokevat Juntusen ym. tutkimuksen mukaan tarjoavansa. Hengellinen auttaminen ja sen myötä hengelliseksi koetut vaikutukset elämässä esim. seurakunnan tilaisuuksissa käyminen ei noussut aineistosta suoraan esille, vaikka joku mainitsi, että sielunhoidolliset keskustelutkin olisivat varmaan mahdollisia. Hengellisyyttä tulkitsen kuitenkin diakoniatyön taloudellisen auttamisen tilanteissa olleen.

Elina Juntunen (2011, s. 111) on tutkinut diakoniatyöntekijöiden taloudellisen auttamisen kokemuksia ja näkemyksiä, mitkä on jaotellut neljään tasoon. Mikrotasolla diakoniatyöntekijä kohtaa avunhakijan ja yksilökeskeinen auttaminen tapahtuu pitkälti vuorovaikutussuhteessa, mutta myös vallankäytön suhteena (ks. myös Jokela, 2011). Tavoitteena tässä suhteessa on kohdata kokonaisvaltaisesti, kunnioittaa ja mahdollistaa asiakkaan oman asiantuntijuuden käyttö

omassa elämässään. Mesotasolla auttaminen tapahtuu paikallisissa verkostoissa ja yhteisöissä, myös moniammatillisuutta hyödyntäen. Makrotasolla vaikuttavat yhteiskunnan rakenteet ja muutokset, mitkä vaikuttavat muun muassa normeina ja sovittuina käytänteinä ihmisten elämään.

Juntusen (2011, s. 111, s. 113) mukaan spiritualiteetti on auttamisen ytimessä, sillä se määrittelee diakoniatyöhön lähtevän työntekijän asennetta ja ammatillisuutta nimenomaan diakoniatyössä, myös taloudellisessa auttamisessa – jos ymmärsin Juntusen oikein. Joka tapauksessa tältä opinnäytetyön taipaleelta sain vahvistusta ja löydön nimenomaan tästä spiritualisteista. Oivalsin, että juuri tämä spiritualiteetti itsessä ja omassa työssä, toisissa ihmisissä, on tärkeä tiedostaa, vaikkei siitä niin ääntä pitäisikään. Vuorovaikutustilanteissa toimin itse toisten lailla omalla persoonallani (välineenä), minulla on matkassani kaikki se kokemus, näkemykset ja perinteet, mitä olen mukaani saanut ja niiltä pohjilta pitkälti teen arvo- ja muita valintojani. Koen, että minulle on luontevaa nähdä ihminen kokonaisuutena ja ainutkertaisena, koska Luoja on ihmisen luonut. Aiemmassa työssä olen kantanut näitä samoja arvoja ja arvostuksia muassani, sillä erotuksella, että silloin en yleensä tarjoutunut siunaamaan toista ihmistä. Koenkin, että sosiaalialan eettiset periaatteet ja arvolähtökohdat ovat lähellä toisiaan, ehkä kristillisen perinteemme vuoksi. Itselleni merkittäväntä vt. diakonina on ollut toivo ja armo: ne eivät ole minun jaksamisesta tai muusta sen kaltaisesta kiinni ja niiden vuoksi on mahdollista elää epävarmuudessakin. Toivoa silloinkin, kun toivoa ei olisikaan. Tulla armahdetuksi, niin jospa muistaisi armahtaa muitakin!

Systeminen työote vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta tilanteessa, missä me ihmiset toimimme erilaisissa riippuvuus- ja muissa suhteissa toisiimme ja ympäristöömme. Tällaisessa suhteiden verkostossa tosiaankin kaikki vaikuttaa kaikkeen. Käsittäökseni diakoniatyöllä, systemisellä työotteella ja spiritualiteetilläkin on yhteistä keskenään. Ehkä se on myös sen näkemistä, että ammattilaisena on tarpeen ymmärtää, ettei voi jättää omaa persoonaansa kotiin töihin lähtiessään ja siksi myös sosiaalityössä tavoitellaan ”ihmisenä ihmiselle” –kohtaamisen taitoa. (Ks. Juhila, 2012, s. 253 – 255; Karjalainen, 2021, Hovi, 2022.) Ymmärtääkseni tavoitteena on nähdä ihminen kokonaisuutena: kunnioittaa, kuunnella, tehdä tilaa osallisuudelle ja sitä kautta vaikutusten lisäksi vaikuttavuudelle.

Systemisessä työotteessa lähdetään asiakkaan – ei järjestelmän – tarpeista ja räätälöidään (ks. Rostila, 2001, s. 88- 90) palvelut asiakkaan tarpeista käsin. Tällöin tavoitteena on löytää pitkävaikutteisia keinoja asiakkaan elämän eteenpäin viemiseksi (juurisyyt). (Hovi 2022, 2023; Karjalainen, 2021, s. 5.; ks. myös Järvensivu, 2019.) Olisiko tämä tänä päivänä yhä enemmän myös verkostoitumista paikallistasolla saatavilla olevien läheisten ja viranomaisten kanssa avustustilanteissa, mutta myös avun hakijan kanssa tekemistä ja yhä enemmän mukaan ottamista? Kuinka paljon verkostot voivat muuttua, jos yhteiskunnan palveluja karstataan? Samalla ne voivat antaa uuden mahdollisuuden yhteisöllisempään toimintaan vastuuta jakaen, sillä uskon meidän kaikkien tarvitsevan toisiamme.

Tulen esittämään tämän opinnäytetyön rovastikuntamme diakoniatyöntekijöille. Työtä tehdessä ja teemahaastattelutilanteissa tuli mieleen diakonian taloudellisen auttamisen keinoja ja kehittämismahdollisuuksia. Kannattaisiko kokeilla vertaistuen järjestämistä taloudellista apua diakoniasta hakeneiden kesken? Entä joskus avun hakijoiden kokemusasiantuntijuuden käyttöä diakonian taloudellisen avun kriteereitä laadittaessa? Hyvinvointialueen rakenteiden eläessä olisikohan joskus mahdollisuutta myös yhdessä muiden auttamistahojen kanssa pohtia itse kunkin roolia tämän päivän yhteiskunnassa? Joka tapauksessa tämä opinnäytetyö oli antoisa, vaikkakin välillä raskas työn ohella tehdä. Jos kysymyksiin sai vastauksia, heräsi usein myös uusia kysymyksiä.

Tämä tutkimus vahvisti käsitystäni siitä, että diakoniatyössä on mahdollista osata kiireenkin keskellä pysähtyä, katsoa toista ihmistä silmiin (niin kuin meitäkin on katsottu, vrt. Pietari ja Jeesus). Niin kuin monta mielenkiintoista asiaa jäi keskenraportoinnin tarkkuuden suhteen, niin jää usein diakoniassakin. Mutta ehkä realistisuus repaleisen elämän rikkaudesta ja rakastamisen arvosta keskeneräisenäkin on myös diakonian vahvuus? Niin ikään Timo Järvensivun (2019) näkemykset luottamuksen, sitoutumisen ja vastavuoroisuuden syntymisen ehdoista tulivat aineistoa analysoidessa mieleen: tutustumalla toiseen rakennamme turvallisuutta, missä voi olla oma itsensä. Mielestäni diakonian vahvuudeksi osoittautui vuoro-

vaikutustaitojen ja kontekstintajun lisäksi kyky sitoutua ihmisiin. Sillä nimenomaan onnistuneen avustus- tai auttamistilanteen jälkeen tämän tutkimusaineiston valossa sitoutuminen avunhakijoihin soittamalla puhelu, kutsumalla käymään tai muutoin vaikutti avunhakijan elämään kuin tämän vuoden Yhteisvastuukeräyksen sloganit. Ne muistuttavat äkkiseltään pienten tekojen tärkeästä merkityksestä muuttamalla lupaukset toiminnaksi: Tehdään kaverista totta!

LÄHTEET

- Aaltio, E. & Isokuortti, N. (2019). *Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi. Valtakunnallinen arviointi*. Raportti 3/2019. THL.
- Aho, A-L. & Paavilainen, E. (2017). Kriisitilanteessa olevien ihmisten haastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. (s. 336 – 356.) Vastapaino.
- Alava, H. (2020). Diakoniatyön arki 2020. Teoksessa H. Alava, A. Kela, A. Nikkanen & P. Paloviita, *Diakoniabarometri 2020. Aina uuden edessä* (s. 75-96). Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 88. Kirkko ja toiminta.
- Arikka, L. (2022). Dialogi luottamuksen, osallisuuden ja yhteyden luojana. Teoksessa Huhanantti, S. & Wallenius, V. (toim.) *Diakonia. Nyt. Näkökulmia vaikuttavaan auttamistyöhön*. (s. 113 – 125.) Kirjapaja.
- Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. (2022). 3. painos. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>
- Diakonia avaa kirkon ovia*. (2023). Diakonia avaa kirkon ovia –julkaisu. Suomen ev.lut. kirkko. https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/11/DIAKONIA_avaa_kirkon_ovia_julkaisu_saavutettava.pdf
- Diakoniabarometri 2020. Aina uuden edessä*. (2020). Alava, H., Kela, A., Nikkanen, A. & Paloviita, P. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 88. Kirkko ja toiminta. Kirkkohallitus. <https://www.dtl.fi/media/diakoniabarometri-2020.pdf>
- Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia*. (2022). Hammarén, S., Hietaniemi, M., Kainulainen, S., Kalanti, M. Suomen ev.lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 138. Kirkon tutkimus ja koulutus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4309/viewmode=previewview>
- Diakonian viranhaltijan ydinsaamiskuvaus*. (21.4.2020). Suomen ev.lut. kirkko. Kirkkohallitus. <https://kirkonydinsaaminen.fi/diakonian-viranhaltija.html>

- Diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet.* (22.9.2016). Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry. https://www.dtl.fi/media/dtl_eettisetohjeet_2016.pdf
- Elinolotilasto 2022. (24.3.2023). *894 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2021.* Tilastokeskuksen tiedote 24.3.2023. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8lp8xaorjoa0cw1txm8lzp9>
- Engeström, Y. (1985). *Kehittävän työntutkimuksen peruskäsitteitä.* Aikuiskasvatustus 4, 156 – 164.
- Engeström, Y. (1995). *Kehittävä työntutkimus.* Perusteita, tuloksia ja haasteita.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. (2005). *Huoli puheeksi. Opas varhaisiin dialogeihin.* STAKES Oppaita 60.
- Eskola, J., Lätti, J., & Vastamäki, J. (2018). Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5. uud. p., s. 27–51). PS-kustannus.
- Gothoni, R. (2020). *Kuuntelijan käsikirja.*
- Green, C. (2000). Classics in the History Psychology. <https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
- Grönlund, H. & Hiilamo, H. (11.4.2006). *Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina.* Yhteiskuntapolitiikka 71 (2006):2. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101273/062gronlund.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Grönlund, H. & Hiilamo, H. (2006). Diakonian resurssit ja alueellinen tarve. Pannostetaanko diakoniaan kunnan huono-osaisuuden mukaan? Teoksessa Juntunen, E., Grönlund, H. & Hiilamo, H. *Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta* (s. 9 – 28). Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7.
- Grönroos, Christian. (2009). *Palveluiden johtaminen ja markkinointi.*
- Hammarén, S. & Kainulainen, S. (2022). Asiakas verkostotyön keskiössä. Teoksessa Hammarén, S., Hietaniemi, M., Kainulainen, S. & Kalanti, M. *Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia.* (Suomen ev.lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 138). <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4309/viewmode=previewview>

- Hiilamo, H., Kivipelto, M., Moisio, P., Mukkila, S., Nykänen, E., Ollonqvist, J., Peltoniemi, J., Saikku, P., Tervola, J., Tuovinen, A-K., Virrankari, L. (2023). *Hallitusohjelman mukaisten sosiaaliturvan leikkausten vaikutukset vuoteen 2027*. Työpaperi 45/2023. THL. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147877/URN_ISBN_978-952-408-229-7.pdf?isAllowed=y&sequence=1
- Hiilamo, H. & Salonen, A. (23.6.2021). Diakin uusi rehtori haluaa panostaa diakonian tutkimukseen. *Diakonian tutkimus* 1/2021, 72 – 78.
- Hovi, M. (6.10.2023). *Systeminen työote sosiaali- ja terveyskeskuksen moniammatillisessa tiimityössä Päijät-Hämeessä*. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/systeminen-tyoote-sosiaali-ja-terveyskeskuksen-moniammatillisessa-tiimityossa-paijat>
- Hovi, M. (5.10.2023). *Sote-keskuksen sosiaaliohjaus osana sosiaali- ja terveyskeskuksen moniammatillista tiimityötä Päijät-Hämeessä*. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/sote-keskuksen-sosiaaliohjaus-osana-sosiaali-ja-terveyskeskuksen-moniammatillista>
- Hovi, M. (14.10.2022). *Systemisen työotteen käsikirja. Tulevaisuuden sote-keskus –ohjelma*.
- Hovi, M. (i.a.) *Systeminen työote vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistä asiakastyötä*. <https://paijat-sote.fi/sote-uudistus/systeminen-tyoote-vahvistaa-sosiaali-ja-terveydenhuollon-yhteista-asiakastyota/>
- Huhanantti, S. & Wallenius, V. (2022). Johdanto. Diakonia eilen, tänään ja huomenna. Teoksessa Huhanantti, S. & Wallenius, V. (toim.) *Diakonia. Nyt. Näkökulmia vaikuttavaan auttamistyöhön*. (s. 6 – 21).
- Hyvärinen, M. (2017). Haastattelun maailma. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. (s. 11 - 45.) Vastapaino.
- Häikiö, L. (i.a.). *Osallisuuden ja osallistumisen merkitys. Asukkaat maakuntauudistuksen keskiössä*. Maakuntakoulutukset. Kuntaliitto. Saatavilla 29.1.2023 <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/1%20Osallisuus%20ja%20osallistumisen%20merkitys.pdf>
- Iisalmen liikeilat. (2023). *Iisalmi – Ylä-Savon kaupallinen keskus*. <https://iisalmenliikeilat.fi/iisalmi/>

- lisalmen seurakunta. (i.a. -a). *Meidän seurakuntamme*. Saatavilla 17.9.2023
<https://www.iisalmenseurakunta.fi/osallistu/meidan-seurakuntamme>
- lisalmen seurakunta. (i.a. -b). *lisalmen evankelisluterilaisen seurakunnan diakoniatyön taloudellisen avustamisen ohjeistus 2023 – 2026* [Julkaisematon käsikirjoitus].
- lisalmen seurakunta. (i.a.-c). *lisalmen seurakunnan tilastotieto vuodelta 2023*.
- Jokela, U. (2011). *Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa*. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Akateeminen väitöskirja. 28.10.2011. Helsingin yliopisto.
- Jokinen, A. (2006). Näkökulmat ja paradigmat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/>
- Juhila, K. (2015). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Vastapaino.
- Juntunen, E. (2011). *Vain hätäapua. Taloudellinen avustaminen diakoniatyön professionaalisen itseymmärryksen ilmentäjänä*. 21.10.2011 väitelyteos. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2011:3.
- Juntunen, E., Grönlund, H. & Hiilamo, H. (2006). *Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta*. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7.
- Juurikkala, V. (13.1.2023). *Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus*. <https://stm.fi/sosiaalityo>
- Järvensivu, T. (2019). *Verkostojen johtaminen*. E-kirja. Books on Demand.
- Järvinen, A. (31.10.2023). Kohtuuttomista sosiaaliturvaleikkauksista pienituloisille tulee luopua. <https://www.soste.fi/lausunto/kohtuuttomista-pienituloisille-kohdistuvista-sosiaaliturvaleikkauksista-tulee-luopua/>
- Kallio, A. (2006). Litterointi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>

- Karhu, E. (17.9.2020). Diakonian päivät: Diakoniatyössä ei riitä voimauttaminen, ihmisiä pitää myös valtauttaa. *Kotimaa*. <https://www.kotimaa.fi/artikkelidiakonian-paivat-diakoniatyossa-ei-riita-voimauttaminen-ihmisia-pitaa-myos-valtauttaa/>
- Karjalainen, P., Kivipelto, M., Liukko, E. & Muurinen, H. (2021). *Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö – opas ammattilaisille*. THL – Ohjaus 1/2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142555/URN_ISBN_978-952-343-648-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Karppinen, K. (16.1.2020). Pohdintaa diakoniatyön vastuusta ja etiikasta. *Diakonia+*. <https://diakoniaplus.fi/pohdintaa-diakoniatyon-vastuusta-ja-etiikasta/>
- Kela. (18.4.2023). Näin haet muutos perustoimeentulotuen päätökseen. <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-nain-haet-muutosta>
- Kela. (18.4.2023). Pikaopas perustoimeentulotukeen. <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-pikaopas#nain-haet-toimeentulotukea>
- Kela. (20.6.2023). Hallitus linjaa monia muutoksia sosiaaliturvaan – Kela valmistautuu toimeenpanoon ja viestii muutoksista päätöksenteon edetessä. <https://www.kela.fi/henkiloasiakkaat/5494040/hallitusohjelma-linjaa-monia-muutoksia-sosiaaliturvaan-kela-valmistautuu-toimeenpanoon-ja-viestii-muutoksista-paatoksenteon-edetessa>
- Kela. (1.8.2023). Tule käymään. <https://www.kela.fi/tule-kaymaan>
- Kela. (15.8.2023). Suomen sosiaaliturva. <https://www.kela.fi/suomen-sosiaaliturva>
- Kela. (10.1.2024). Perusosan määrä. <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-perusosan-maara>
- Kela. (23.1.2024). Asumismenot perustoimeentulotuessa. <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-asumismenot#kuntarajat>
- Kela, A. (2020). Diakoniatyön johtaminen ja esimies-alaisuuteeseen vaikuttavat tekijät. Teoksessa H. Alava, A. Kela, A. Nikkanen & P. Paloviita. *Diakoniabarometri 2020. Aina uuden edessä*. (s. 97 – 109).
- Kirkkohallitus. (23.11.2021). *Kriisiytyvän seurakunnan mittarit ja ohjeistus*. https://www.epressi.com/media/userfiles/46460/1637680099/kriisiytyvan-seurakunnan-mittarit-ja-ohjeistus_lopullinen2021.pdf

- Kirkkohallitus. (21.4.2020). *Diakonian viranhaltijan ydinosaamiskuvaus*.
https://evl.fi/documents/1327140/43561565/KH_YO_diakonian_viranhaltijan_ydinosaamiskuvaus_062022.pdf/c9df537c-425c-049d-000a-8f5024b7655a?t=1664351946277
- KJ 657/2021. Kirkkojärjestys 11.11.2021/657 v. 2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230657>
- Komulainen, J. (2022). Diakonia osana kirkon kokonaisvaltaista missiota. Teoksessa Huhanantti, S. & Wallenius, V. (toim.) *Diakonia. Nyt. Näkökulmia vaikuttavaan auttamistyöhön*. (s. 23 - 39).
- Koskinen, A-K. (2007). ”Vaihtoehtoinen tarina”. *Mitä on sosiaalinen muutostyö?* SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 14.
https://www.socca.fi/files/73/Vaihtoehtoinen_tarina_mita_on_sosiaalinen_muutostyo.pdf
- Kurenlahti, M. & Nevala, H. (toimittajat). (23.9.2023). Taloudellinen eriarvoisuus kasvaa – missä on kirkon profeetallinen ääni? [Audio, podcast-jakso]. Sarjassa *Horisontti*. Yle Areena. <https://areena.yle.fi/podcastit/1-66476686>
- Kuusimäki, K. (i.a. –d). *Diakonia muuttuu vastaamaan ajan tarpeisiin*. Saatavilla 16.9.2023 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta/lama-ja-diakoniamurros>
- Kuusimäki, K. (i.a.-a). *Diakoniam periaatteet ja suuntaviivat*. Saatavilla 5.8.2023 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta/diakoniam-toiminnan-periaatteet>
- Kuusimäki, K. (i.a.-c). *Määrittelyjä pakeneva diakonia*. Saatavilla 10.8.2023 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta>
- Kuusimäki, K. (i.a.-b). *Raamattu ja diakonia*. Saatavilla 10.8.2023 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta/raamattu-ja-diakonia>
- Kuusimäki, K. (i.a. –d).
- Kylätasku, T. (27.10.2011). Diakoniam dilemmat. *Kotimaa*. <https://www.kotimaa.fi/artikkeli/diakoniam-dilemmat/>
- Luomanen, J. & Nikander, P. (2017). Haavoittuvat haastateltavat. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. (s. 287 – 296.) Vastapaino.

- L 652/2023. Kirkkolaki. 14.4.2023/652. <https://finlex.fi/fi/laki/al-kup/2023/20230652>
- L 812/2000 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 22.9.2000/812. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- L 1301/2014 Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P12>
- L 1412/1997. Laki toimeentulotuesta. 30.12.1997/1412. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>
- L 731/1999. Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P19>
- Lapinlahden kunta. (25.10.2022). *Lapinlahden asiointipiste*. <https://www.suomi.fi/palvelut/palvelupiste/rautavaaran-asiointipiste-rautavaaran-kunta/2e44a0ef-9262-4886-82cf-1f37a1850bbc>
- Malkavaara, M. (27.2.2024). *Diakonia*. <https://dialogi.diak.fi/2024/02/27/diakonia/>
- Malkavaara, M. (20.9.2022). *Diakonian merkitykset*. <https://diakoniplus.fi/katsaus-diakonian-historiaan/>
- Malkavaara, M. (2020). Suomalaisen diakonian kehitys. Teoksessa Thitz, P. ym. (toim.), *Diakonisen hoitotyön perusteet ja käytäntö* (s.16 – 39). Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Opetus 6
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. MLL. (20.12.2023). *Järjestöt: Olemme syvästi huolissamme köyhyyttä lisäävästä politiikasta*. Kannanotot ja lausunnot. <https://www.mll.fi/kannanotot-ja-lausunnot/jarjestot-olemme-syvasti-huolissamme-koyhytta-lisaavasta-politiikasta/>
- Matthies, A-L, Svenlin, A-R & Turtiainen, K. (2021). *Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Gaudeamus.
- Meidän seurakuntamme*. (i.a.). Iisalmen seurakunta. Saatavilla 10.10.2023 <https://www.iisalmenseurakunta.fi/osallistu/meidan-seurakuntamme>
- Mielenterveystalo. (2023). *Lapset puheeksi –menetelmä*. [Videosarja]. YouTube https://www.youtube.com/playlist?list=PLmRIUGcN-9IR-glX4Grxux_ENhyzMmc8_J
- Myllymäki, T. (2020). *Paras tarina palkitaan. Diakoniatyöntekijän subjektiivinen harkinta taloudellisessa avustamisessa*. [Y-AMK –opinnäytetyö]. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/348755/Myllymäki_Taru.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Niemelä, P. (2014). Ihmisarvo ja sosiaalityö. Teoksessa A-M Jaakola, L. Leinonen & M. Väänänen-Fomin (toim.), *Tutkiva sosiaalityö. Eettisyys ihmistyössä* (s. 5-8). Talentia-lehti. Sosiaalityön tutkimuksen seura. [tutkivasosiaalityo2014.pdf](https://www.tutkivasosiaalityo2014.pdf) ([sosiaalityontutkimuksenseura.fi](https://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi))
- Ovet auki. Suomen evankelisluterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026.* Suomen ev.lut. kirkko. (22.9.2020). <https://evl.fi/documents/1327140/52567038/Ev.lut.kirkko-strategia.pdf/9fb95410-78a0-6ace-a331-aa2c31b869c5?t=1600781363026>
- Pitkänen, L., Torkki, P., Tolkki, H., Valtakari, M. & Leskelä R-L. (2020). *Reit tiopas vaikuttavuuteen. Vaikuttavuusperustainen ohjaus sote- ja työllisyyspalveluissa.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:1. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161983/2020_1_%20Reit-tiopas%20vaikuttavuuteen.pdf
- Pohjois-Savon hyvinvointialue. (i.a.-a). *Taloudellinen tukeminen.* Saatavilla 18.9.2023 <https://pshyvinvointialue.fi/taloudellinen-tukeminen>
- Pohjois-Savon hyvinvointialue. (i.a.-b). *Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen soveltamisohjeet 1.1.2023 alkaen.* [pdf-tiedosto]. Saatavilla 18.9.2023 <https://pshyvinvointialue.fi/documents/594193/719363/TT+Soveltamisohjeet.pdf/3ed73f55-2699-57af-0bc7-915d37b02ba1?t=1681210845663>
- Pohjois-Savon liitto. (i.a.) *Pohjois-Savon maakunta.* <https://foresavo.fi/tilastot/>
- Pyhä Raamattu.* (1992). Vanha testamentti & Uusi testamentti. Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön otama suomennos. Suomen Piipiaseura.
- Raamattu ja diakonia.* Saatavilla 14.9.2023 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta/raamattu-ja-diakonia/>
- Raitaranta, A. (22.3.2023). Luottamuksen ja dialogin merkityksestä – vuoropuhelua Lauran kanssa. *Diakonia+*. <https://diakoniaplus.fi/luottamuksen-ja-dialogin-merkityksesta-vuoropuhelua-lauran-kanssa/>
- Raitaranta, A. (18.2.2020). #kestävadiakonia. *Diakonia+*. <https://diakoniaplus.fi/kestavadiakonia/>

- Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. (2017). Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. (s. 413 - 426.) Vastapaino.
- Rauramo, P. (2008). *Työhyvinvoinnin portaat – Viisi vaikuttavaa askelta*.
- Rautavaaran kunta. (5.6.2023). Rautavaaran asiointipiste.
<https://www.suomi.fi/palvelut/palvelupiste/rautavaaran-asiointipiste-rautavaaran-kunta/2e44a0ef-9262-4886-82cf-1f37a1850bbc>
- Rissanen, E. (2023). *Kirkon diakoniatyö suomalaisen sosiaaliturvan vajeiden paikkaajana*. Maisterin tutkielma. Sosiaalityö. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Kevät 2023. Jyväskylän yliopisto.
- Rostila, I. (2001). *Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet*. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47920/SoPhi61_978-951-39-6498-6.pdf?sequence=3&isAllowed=y:
- Rotola-Pukkila, M., Törmälä, J. & Päivänsalo, V. (7.6.2023). *Kestävä diakonia ja interkontekstuaalinen aurinkoteologia*. <https://diagiologi.diak.fi/2023/06/07/kestava-diakonia-ja-interkontekstuaalinen-aurinkoteologia/>
- Rotola-Pukkila, M. & Törmälä, J. (23.1.2023). *Eväitä kestävän diakonian toteuttamiseen*. <https://diakoniaplus.fi/evaita-kestavan-diakonian-toteuttamiseen/>
- Ryökäs, E., Gävert, T., Ikonen, T., Kainulainen, S., Saarelainen, S-M. & Salminen, V-M. (2022). Muuttuva ja muuttava diakonia (s. 127 – 139) teoksessa *Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia*. Suomen ev.lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 138. Kirkon tutkimus ja koulutus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4309/viewmode=previewview>
- Saarela, T. (2023). *Kysely taloudellisesta avustamisesta. Vastaajien kokonaismäärä:189*. Kirkkohallitus.
- Saarela, T. & Salonen, A. (i.a.). Suomen ev.lut. kirkko. *Taloudellinen ahdinko*. Saatavilla 17.9.2023 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/taloudellinen-avustaminen>

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkajulkaisu]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo [ylläpitäjä ja tuottaja]. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html
- Siirto, U. (2013). Asiakkaan oikeudet ja diakoniatyöntekijän valta. *Diakonia*. 4/2013. https://evl.fi/documents/1327140/48804330/diakonia_4-2013.pdf/2c1e6f9f-d66f-2a83-4a9d-46c6cf05df83?t=1617174443128
- Simanainen, M. & Pyy-Martikainen, M. (23.1.2024). *Mikrosimulointi: Sosiaaliturvaleykkaukset iskevät jo ennestään pienituloisiin nuoriin*. Tutkimusblogi. Kela, tietotarjotin. <https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/919109/mikrosimulointi-sosiaaliturvaleykkaukset-iskevät-jo-ennestään-pienituloisiin-nuoriin>
- Solantaus, T. (30.10.2020). Lapsuuden rakentajat. Podcast 7: *Pärjäävyys*. Itla. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. <https://itla.fi/lapsuuden-rakentajat-podcast-7-parjaavyys/>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (26.6.2023). *Toimeentulotuki*. <https://stm.fi/toimeentulotuki>
- Suomen ev.lut. kirkko. (19.2.2024). *Diakonisen toiminnan periaatteet ja suunta-
viivat*. <https://evl.fi/plus/diakonia/diakonisen-toiminnan-periaatteet/>
- Suomen ev.lut. kirkko. (i.a.-a). *Taloudellinen ahdinko*. Saatavilla 17.9.2023
<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/taloudellinen-avustaminen>
- Suomen ev.lut. kirkko. (i.a.-b). *Tervetuloa kirkon strategioiden maailmaan*. Saatavilla 17.9.2023 <https://evl.fi/plus/hallinto-ja-talous/strategiat/kirkon-strategia-20261>
- Suomen ev.lut. kirkko. (2023). *Diakonia avaa kirkon ovia* –julkaisu.
<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/diakonia-avaa-kirkon-ovia/>
- Suomen ev.lut. kirkko. (24.10.2022). *Kehotus toimia yhdessä - Kirkkojen maailmanneuvoston Karlsruhen yleiskokouksen viesti*.
<https://evl.fi/plus/ajankohtaista/poiminnot>

- Suomen ev.lut. kirkko. (18.8.2022). *Talousarvion laatiminen*. Virastokollegio.
https://evl.fi/documents/1327140/39924393/Talousarvion-ja-toiminta-ja-taloussuunnitelman-ohje--18082022_saavutettava-VK18082022.pdf/d9ad10df-96b0-380d-89a2-e3a318fa-cae6?t=1669899289062
- Suomen ev.lut. kirkko. (23.11.2021). *Kirkkohallitus käynnistää yhteistoimintamenettelyn osana kirkon keskusrahaston talouden tasapainottamisohjelmaa*. <https://evl.fi/tiedote/kirkkohallitus-kaynnistaa-yhteistoimintamenettelyn-osana-kirkon-keskusrahaston-talouden-tasapainottamisohjelmaa/>
- Tervahauta, M. & Hiilamo, H. (3.5.2023). *Perusturvaetus olisi ensimmäinen askel kohti modernia sosiaaliturvaa – valmistelusta saatava selkeä kirjaus hallitusohjelmaan*. Osa THL:n Uusi sosiaaliturva -blogisarjaa. [Blogi-kirjoitus]. <https://blogi.thl.fi/yksi-perusturvaetus-olisi-ensimmainen-askel-kohti-modernia-sosiaaliturvaa-valmistelusta-saatava-selkea-kirjaus-hallitusohjelmaan/>
- THL. Terveystieteiden tutkimuskeskus. (1.12.2023). *THL:n raportti: Laajat sosiaaliturvavaleikkaukset lisäävät eriarvoisuutta ja muuttavat suomalaisen sosiaalipolitiikan suuntaa*. <https://thl.fi/-/thl-n-raportti-laajat-sosiaaliturvavaleikkaukset-lisaavat-eriarvoisuutta-ja-muuttavat-suomalaisen-sosiaalipolitiikan-suuntaa>
- Tilastokeskus. (i.a.) *Tulonjakotilasto. Perusturvan varassa olevat henkilöt ja lapset alueittain, 2005 – 2022*. Saatavilla 29.1.2024
https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tjt/stat-fin_tjt_pxt_128l.px
- Tilastokeskus. (24.3.2023). *894 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2021*. Tiedote 24.3.2023. Elinolotilasto.
<https://www.stat.fi/julkaisu/cl8lp8xaorjoa0cw1txm8lzp9>
- Tsironis, C. & Almpiani, C. (22.5.2018). *Living in poverty, living with poverty, the community workers' conceptions on child poverty in Greece*. Artikkelipalgrave Communications. Humanities, Social sciences, Business. <https://www.nature.com/articles/s41599-018-0117-5>

- Työllisyyskatsaus. (2023). Pohjois-Savo. Elokuu 2023. Työttömät työnhakijat kunnittain. <https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx?ssid=200930042411222&ely=09&lang=FI&top=1&sub=12>
- UNDP. (7.7.2022). *Ukrainan sodan kiihdyttämä maailmanlaajuinen elinkustannuskriisi ajaa kymmeniä miljoonia köyhyyteen, varoittaa YK:n kehitysohjelma UNDP.* <https://www.undp.org/finland/press-releases/ukrainan-sodan-kiihdyttämä-maailmanlaajuinen-elinkustannuskriisi-ajaa-kymmeniä-miljoonia-köyhyyteen-varoittaa-ykn>
- Valtonen, M. (2020). Kohtaamisen teologiaa – dialogin siunaus. Teoksessa Thitz, P. ym. (toim.), *Diakonisen hoitotyön perusteet ja käytäntö* (s. 89 – 103). Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Opetus 6.
- Vesterinen, O. (8.12.2021). *Osallistuvista oppijoista muutoksentekijöiksi.* Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69926904/osallistuvista-oppijoista-muutoksentekijöiksi?publisherId=69818205>
- Vilka, H. (2015). Tutki ja kehitä. (4. uud.p.). PS-kustannus.
- Virtaniemi, M-P. (5.3.2020). *Valo ja varjo minussa sielunhoitajana.* <https://sielunhoidonaikakauskirja.fi/2020-1/valo-ja-varjo-minussa-sielunhoitajana/>
- Vuori, J. 2006. *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkojulkaisu]. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fin/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>
- Wilenius, R. (1999). *Mitä on ihminen: Filosofaa ihmisestä ja inhimillisestä kasvusta.* Dialogia.
- YLVA-hankkeen esittely. (29.4.2022). Mieli. [Power point –diat]. <https://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2022/06/Ylivelkaantuneiden-mielenterveyden-ja-vanhemmuuden-tukeminen-YLVA-hanke-EAPN-Fin-23.5.2022.pdf>
- Åstrand, K. (1995). *Käytännöllistä ja hengellistä työtä. Tutkimus diakoniatyön vaativuudesta.* Diakoniatyöntekijöiden Liitto.

LIITE 1. Taloudellisen avustamisen periaatteet

LIITE 2. Tutkimuslupahakemus

LIITE 3. Haastattelupyynnöt diakoniatyöntekijän tapaamisella ja tekstiviestinä

LIITE 4. Haastatteluostumuslomake ja vaitiolositoumus

LIITE 5. Teemahaastattelurunko

LIITE 6. ”Hätämittari” hädän määrän kokemuksen kuvaajana

LIITE 1. Taloudellisen avustamisen periaatteet

1. Ensisijainen avun lähde on sosiaalitoimi. Diakonia-avustus ei voi korvata yhteiskunnan vastuuta. Jos avun tarvitsija ei saa hänelle lain mukaan kuuluvaa etuutta, tulee häntä auttaa sen hankkimisessa. Samoin, jos avun tarvitsijalle kuuluvaa lain edellyttämää sosiaaliturvaa on loukattu, tulee häntä auttaa kääntymään kunnan sosiaaliamiehen tai valvojan viranomaisen puoleen. Seurakunnan työntekijä voi olla mukana selvittämässä sosiaalityöntekijän kanssa asiakkaalle kuuluvaa etuutta.
2. Kirkkojärjestyksen mukaan seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Tämä koskee myös taloudellista apua.
3. Diakonian avustustoiminta tulisi riittävästi ottaa huomioon seurakunnan talous- ja henkilöresurssien suunnittelussa ja toteutuksessa. Seurakunta suositellaan talousarviossaan varaamaan omia avustusvaroja paikallisen tarpeen ja omien mahdollisuuksien mukaan.
4. Seurakunnan tulee huolehtia vastaanottotilojen riittävästä turvallisuudesta.
5. Maksuvaikeuksissa tulee ottaa yhteyttä velkojaan ja selvittää mahdollisuutta löytää sovintoratkaisu. Pienet avustukset voidaan toteuttaa paikallistasolla. Tarvittaessa suurempaa avustusta voidaan kääntyä seurakuntayhtymän, hiippakunnan tai Kirkon diakoniarahaston puoleen. Myös monet järjestöt ovat merkittäviä avustajia.
6. Diakoniatyössä ihminen kohdataan kokonaisuutena. Taloudellisia asioita ei voi käsitellä erillisinä muista ongelmista. Tukea ja ohjausta saataan tarvittaessa hengelliseen, psyykkiseen, fyysiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Tämä edellyttää usein laaja-alaista verkostotyötä. Aineellinen tuki on vain osa kokonaisuuttamista.
7. Kirkon taloudellinen avustaminen on pääsääntöisesti kertaluonteista kriisiapua, vaikka muu tukeminen on yleensä pitkäaikaista.
8. Diakoniatyössä todettu paikkakunnalla ilmenevä hätä tulee saattaa kunnan ja seurakunnan päättäjien tietoon.
9. Salassapitovelvollisuus koskee aineellisessa avustamisessa saatuja tietoja asiakkaasta. Tietojen luovuttaminen on mahdollista vain avun tarvitsijan luvalla sosiaalihuoltolain säätämiä poikkeuksia lukuun ottamatta. On huomattava, että salassapitovelvollisuus sitoo myös diakoniatyön johtokunnan jäseniä ja muita avustustoimintaan osallistuvia.
10. Ihmisen yksilöllinen tilanne on viimekädessä kaiken diakonisen avustamisen perusta.

LÄHDE: <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/taloudellinen-avustaminen> Saatavilla 1.9.2023

LIITE 2. Tutkimuslupahakemus

89

LIITE 2.
LIITE 2. Tutkimuslupahakemus

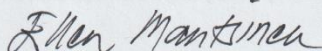
Ellen Mantsinen TUTKIMUSLUPAHAKEMUS
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Avoin amk, Kirkollinen kelpoisuus
P. 040 7475 163/
040 8240 812 työ 20.9.2023

lisalmen seurakunta
Diakonian lähiesihenkilö Tanja Reinikainen

OPINNÄYTETYÖHÖN LIITTYVÄT HAASTATTELUT

Haen Teiltä kirjallista lupaa haastatella lisalmen seurakunnan diakoniatyön taloudellisen avun hakijoita. Haastattelun tarkoituksena on hankkia ymmärrystä siitä, miten apua hakeneet ovat kokeneet avustustilanteen sekä saamansa avun ja/tai avustuksen vaikuttaneen hätäänsä tai elämäntilanteeseensa. Ennen haastatteluja pyydän haastateltavilta kirjallisen suostumuksen haastattelulle ja kerron opinnäytetyöstäni. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltujen henkilöllisyyttä ei voida tunnistaa opinnäytetyöstä.

Kunnioitavasti

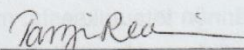

Ellen Mantsinen

Allekirjoituksellani annan päätöksen tutkimusluvan myöntämisestä haastatteluja varten:

lialmessa 24.9.2023

lialmen seurakunta

Tanja Reinikainen

LIITE 3. Haastattelupyynnöt diakoniatyöntekijän tapaamisella ja teksti- viestinä

HAASTATTELUPYYNTÖ DIAKONIAN TALOUDELLISTA APUA HAKENEILLE

Hyvä diakonian taloudellista apua hakenut,

tarvitsen apuasi diakonian taloudellisen auttamisen vaikutuksen ymmärtämiseen ihmisen hädässä tai elämäntilanteessa. Tarkoituksena on löytää niitä tapoja, jotka auttavat hädän vähentämisessä. Olen käytännön diakoniatyötä aloittava diakoniopiskelija ja teen opinnäytetyön Iisalmen seurakunnalle. Osallistumalla haastattelututkimukseen Sinulla on mahdollisuus kertoa oma näkemyksesi ja kokemuksesi mm. siitä,

- Miten avustustilanne on vaikuttanut koettuun hätään/elämäntilanteeseen?
- Miten saatu apu tai mahdollinen avustus ovat vaikuttaneet koettuun hätään/elämäntilanteeseen avustustilanteen päätyttyä?

Kerron Sinulle mielelläni lisää opinnäytetyöstäni ja siihen liittyvästä haastattelusta. Voit joko:

- 1) antaa diakoniatyöntekijälle luvan yhteydenottooni puhelimitse tai tapaamalla TAI voit olla itse suoraan yhteydessä minuun teksti- tai whatsapp-viestillä puh. 040 7475 163,

niin soitan Sinulle. Yhteydenotto ei sido Sinua mihinkään. Kerron Sinulle haastattelututkimuksesta ja käytännön toteutuksesta, minkä jälkeen Sinä päätät, haluatko osallistua haastatteluun. Haastatteluun osallistumisen voit keskeyttää halutessasi myös myöhemmin. Opinnäytetyössä ei kenenkään haastateltavan tiedot ole tunnistettavissa.

Haastattelut toteutetaan marras-joulukuun aikana 2023 ja haastattelupaikasta sovimme tilanteen mukaan niin, että haastattelu olisi mahdollista toteuttaa rauhallisessa ja turvallisessa ympäristössä.

Kiitos Sinulle mielenkiinnosta, yhteydenottoasi tai lupaa siihen toivoen,
Ellen Mantsinen, diakoniopiskelija, p. 040 7475 163.

LIITE 3. Haastattelupyyntö diakoniatyöntekijän tekstiviestinä

Hei,

diakonian opiskelija tarvitsee apuasi: voisitko auttaa ja kertoa näkemyksesi ja kokemuksesi, miten diakonian taloudellinen apu on vaikuttanut kokemaasi hätään tai elämäntilanteeseesi? Vastaamalla tähän viestiin K tai KYLLÄ, opiskelija Ellen Mantsinen (p. 040 7475 163) on Sinuun yhteydessä.

Yst. Diakoniatyöntekijä X

LIITE 4. Haastattelusuostumuslomake ja vaitiolositoumus**SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖN HAASTATTELUTUTKIMUKSEEN JA
HAASTATTELIJAN VAITIOLOSITOUMUS**

Opinnäytetyö: Mitä hyötyä on diakoniasta taloudellisessa hädässä?
Apua hakeneen kokemus autetuksi tulemisesta.

Vastuuhenkilö: Ellen Mantsinen

Suostun osallistumaan Ellen Mantsisen toteuttamaan opinnäytetyön teema-
haastatteluun. Tiedän haastatteluun osallistumisen olevan täysin vapaaehtoista
ja että haastattelu nauhoitetaan haastatteluaineiston käsittelyä ja analysointia
varten. Tiedän, että halutessani voin keskeyttää osallistumiseni tutkimushaas-
tatteluun. Tiedän, että teemahaastattelun avulla haetaan ymmärrystä diakonian
avustustilanteen ja avun vaikutukseen hätään tai/ja elämäntilanteeseen avunha-
kijan kokemana. Ymmärrän, että saatua tietoa voidaan mahdollisesti käyttää
myöhemmin diakonian taloudellisen avun kehittämiseksi. Minulle on kerrottu,
että haastattelutulokset tullaan esittämään Ellen Mantsisen opinnäytetyön yh-
teydessä ja opinnäytetyö julkaistaan muun muassa Theseus-tietokannassa. Mi-
nulle on kerrottu, että henkilöllisyyteni jää vain opinnäytetyöntekijän Ellen Mant-
sisen tietoon. Allekirjoituksellani annan luvan Ellen Mantsiselle tutustua tarvitta-
essa minua koskeviin lisalmen seurakunnan asiakasrekisteritietoihin tai muihin
vastaaviin dokumentteihin opinnäytetyötä varten.

_____ . ____ 2023 _____

Paikka ja aika

Nimenselvennys

Opinnäytetyöntekijänä sitoudun olemaan vaitiolovelvollinen opinnäytetyön tutki-
muksen yhteydessä saamiini tietoihin ja kirjoittamaan opinnäytetyön julkaisun
niin, että haastateltavan anonyymius säilyy. Allekirjoituksellani lupaan toimia tut-
kimusta koskevien eettisten periaatteiden mukaisesti haastateltavani yksityi-
syyttä ja itsemääräämisoikeutta kunnioittaen.

_____ . ____ 2023 _____

Paikka ja aika

Nimenselvennys

LIITE 5. Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO ALKAEN 20.11.2023

aika _____ paikka _____
 haastattelun kesto _____ olosuhteet _____ (rauh-
 hallinen/levoton/muuta...jaksaminen?) _____
 nauhoitus: kännykkä___teams___ ei nauhoitusta, miksi ei?

HAASTATELTAVAA KOSKEVAT TIEDOT

1. Ikä alle 30 v 30 – 65 v yli 65 v
2. Sukupuoli
3. Sos.suhteet asumisen suhteen a) asuu yksin b)
 perheeseen kuuluu c) muu?
4. Pääasiallinen toimeentulon lähde? Muuta tuloa?
5. Toimeentulon varmistamiseksi toimenpiteitä? Edunvalvonta...välitystili...jokin muu?

• TEEMAT

1. Kokemus elämäntilanteesta/hädästä ennen avustustilannetta?

- juuri ennen yhteydenottoa diakoniaan?
- mitä tulee mieleen sanasta diakonia? ...kerro diakonian määritelmä!
- mitä tulee mieleen sanasta hätä?
- ks. HÄDÄN MITTARI: hädän määrä **ennen avunhakua diakoniasta asteikolla 0 – 5?**

2. Yhteydenotto diakoniaan: Yhteydenoton vaikutus hädän kokemukseen?

- miten yhteydenotto tapahtui? kuka otti yhteyttä: itse vai joku muu?
- miten koit yhteydenoton?
- miksi ja mihin hait apua diakoniasta?
- **yhteydenoton jälkeen koettu hädän määrä (ennen varsinaista tapaamista)? 0 – 5?**

3. Diakonian avustustilanteen vaikutus hädän kokemukseen?

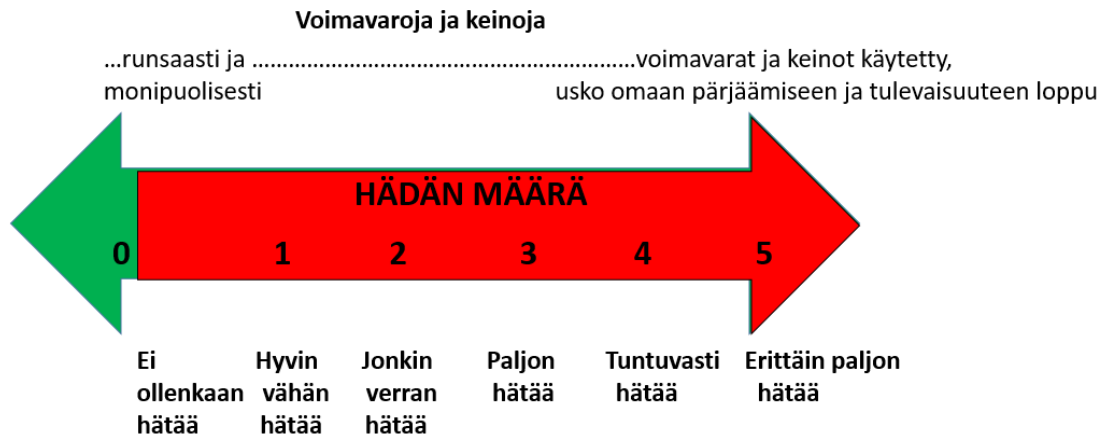
- TUTUSTUMINEN (1.KOHTAAMINEN) = viimeisin tapaaminen JA SEN JÄLKEEN:
- Mitä tapaamisella tapahtui? Miten koit tapaamisen/tapaamiset?
- Mistä keskustelitte? Mistä sovitte tai päätitte? Miten suunnitelmat/päätökset tapahtuivat? Millaisena koit puhumisen/keskustelun?
- Oliko muita tahoja mukana?
- **Hädän kokemus: muuttuiko? 0-5?**

AVUSTUSTILANTEEN PÄÄTTYMINEN

- Mihin avustustilanne päättyi? Mitä apua sait? Saitko mitä hait?
- Mitä teit saamallasi avulla/avustuksella? Vaikutus? Hyöty?
- **Avustustilanteen jälkeen hädän kokemus? 0 -5?**
- MITKÄ ASIAT AVUSTUSTILANTEESSA MIELESTÄSI AUTOIVAT ENITEN? Mikä vähensi kokemuksesi mukaan hätää eniten?
- Jos pitäisi valita 3 sanaa, mitkä valitsisit kuvaamaan diakonian taloudellisen auttamisen vaikutusta hätääsi/elämäntilanteeseesi?

Onko muuta, mitä tahtoisit sanoa taloudellisen avun vaikutuksesta/hyödystä? li-sääty haastateltaessa vielä bonuskysymys: "Minkä arvioit olevan tilanteesi, jos diakonian taloudellista apua ei olisi ollut?"

LIITE 6. ”Hätämittari”

Hätämittari on mukailtu ns. huolimittarista: Eriksson, E. & Arnkil, T. (2005, s. 25).